

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та освіти**

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ»**

Для спеціальності 014 Середня освіта
(спеціалізації: «Мова та література (українська)», «Мова та література
(російська)», «Мова та література (англійська)», «Мова та література (німецька)»,
«Мова та література (французька)», «Мова та література (новогрецька)»,
«Історія», «Фізична культура та спорт»)

Автор: доктор пед. наук, доцент
завідувач кафедри педагогіки та освіти
Л.В.Задорожна-Княгницька

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки та освіти протокол № 2
від «21» вересня 2019 р.

ЗМІСТ КНМЗНД

Навчальна програма дисципліни.....	3
Робоча програма навчальної дисципліни.....	12
Навчальний контент.....	38
Методичні рекомендації до проведення практичних (семінарських) занять.....	61
Дидактичне забезпечення самостійної роботи.....	70
Засоби діагностики навчальних досягнень студентів.....	81
Перелік навчально-методичних посібників, технічних засобів навчання тощо.....	96
Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками (посібниками) з дисципліни.....	97

Міністерство освіти і науки України

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

підготовки БАКАЛАВРА

Для спеціальності 014 Середня освіта
(спеціалізації: «Мова та література (українська)», «Мова та література
(російська)», «Мова та література (англійська)», «Мова та література (німецька)»,
«Мова та література (французька)», «Мова та література (новогрецька)»,
«Історія», «Фізична культура та спорт»)

2019 рік

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія управління освітою» складена відповідно до тимчасових освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (спеціалізації: «Мова та література (українська)», «Мова та література (російська)», «Мова та література (англійська)», «Мова та література (німецька)», «Мова та література (французька)», «Мова та література (новогрецька)», «Історія», «Фізична культура та спорт»).

Історія педагогіки як навчальна дисципліна забезпечує більш ґрунтовне володіння майбутніми вчителями теоретичними основами педагогічної науки в її історичному розвитку.

Зміст програми. У межах шести кредитів інформація дозується для проведення спланованих форм навчальної роботи: лекційних, практичних занять, самостійної роботи студентів (СРС), індивідуальної роботи студентів (ІРС), поточного контролю. Кілька розділів програми, зміст яких об'єднує визначений історико-педагогічний період, складають один змістовий модуль. Обсяг навчальних завдань визначається кількістю навчальних годин для їх виконання.

Рівень проблемності тематичних напрямків програми. Попередні умови – компетенції, якими мають володіти студенти на початку засвоєння навчального курсу з історії педагогіки:

- Знання філософії, загальної психології, загальної педагогіки, історії культури та історії України.
- Знання тематичного інформаційного забезпечення, яке пропонується до цих навчальних дисциплін.

Список першоджерел з історії розвитку педагогічної думки України складається з підручників, навчально-методичних посібників, монографій, філософських, літературних та педагогічних праць освітніх діячів різних історичних періодів і використовується з метою навчити студентів самостійно працювати з інформаційним масивом на основі напрямів, визначених викладачем на лекційних заняттях.

Головна мета курсу – надання ґрунтовних знань з історії становлення та розвитку вітчизняної педагогіки й освіти, періодизації їх розвитку, особливостей формування провідних тенденцій, суперечностей і закономірностей освітніх процесів, співвідношення історії й сучасного розвитку педагогічної теорії та практики, актуалізації історичного досвіду в умовах модернізації національної освіти.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- Ознайомлення з ідеями найбільш відомих діячів педагогічної думки України;
- Надання відомостей про прогресивні пошуки педагогів минулого;
- Допомога в осмисленні духовного багатства українського народу;
- Озброєння вміннями творчо використовувати найбільш раціональні, випробувані часом педагогічні думки і цим збагачувати арсенал педагогічних ідей сучасної національної школи.

- Розвиток самостійного творчого мислення через аналіз, систематизацію, співставлення педагогічних пошуків вітчизняних діячів освіти;
- Формування професійно значущих якостей студентів у процесі самостійного опрацювання навального матеріалу;
- Стимулювання самовиховання, самовдосконалення та самоосвіти студентів.

Прогнозовані результати:

- Стратегія – формування історико-педагогічної підготовки як складової професійної компетентності.
- Основні очікування – знання основ історико-педагогічної науки, розуміння сутності динаміки розвитку педагогічної думки України, усвідомлення значущості внеску освітніх діячів різних історичних періодів у становлення та розвиток вітчизняної педагогічної теорії та практики.
- Розширення та поглиблення педагогічних знань, вмій аналізу, порівняння, співставлення, розвиток технологічного мислення майбутніх педагогів.

3. *Обов'язкові та вибіркові розділи програми.* Усі розділи програми є обов'язковими.

4. *Тривалість вивчення індивідуального розділу.* Вивчення навчального курсу здійснюється протягом одного семестру.

5. *Форми та методи навчання.* Лекція – монолог викладача з елементами активізації пізнавальної діяльності студентів. Семінарське заняття – закріплення студентами з допомогою викладача програмного матеріалу за заздалегідь складеним планом. Індивідуальна робота студентів (ІРС) – самостійне виконання тематичних завдань, що супроводжуються консультуванням викладача. Самостійна робота студентів (СРС) – самостійне індивідуальне виконання тематичних завдань, яке не передбачає обов'язкового консультування. Підсумковий іспит у кредит навчального часу не входить і проводиться для студентів, які мають можливість підвищити загальний бал за результатами навчання протягом семестру.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Зародження педагогічної теорії в Україні
2. Педагогіка й освіта XIV-XVIII ст.
3. Школа та педагогічна думка України першої половини XIX ст.
4. Освітні діячі кінця XIX - початку XX ст.
5. Освітні діячі 1918-1939 рр.
6. Яскраві особистості педагогіки радянської доби

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні етапи еволюції педагогічної теорії та практики в Україні та зарубіжних країнах;
- соціально-економічні та суспільно-політичні передумови становлення та розвитку освітніх систем протягом різних історичних періодів;

- зміст освітньої діяльності та педагогічних поглядів вітчизняних та зарубіжних освітніх діячів;
- методи історико-системного дослідження.

вміти :

- здійснювати комплексний аналіз науково-педагогічних явищ і процесів у сфері освіти;
- застосовувати логіко-системний підхід у дослідженні сучасного розвитку освітніх систем;
- обґрунтовувати періодизацію історії педагогіки й освіти;
- виявляти і конструювати провідний педагогічний досвід;
- актуалізовувати історичні здобутки з метою використання в сучасних освітніх проектах.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Зародження педагогічної теорії в Україні

Характеристика історії педагогіки як науки, її предмет та загальнокультурне значення. Виникнення історії педагогіки як науки та етапи її розвитку та становлення. Характеристика виховання як суспільного явища. Концепції його виникнення. Біологічний (Г.Спенсер, Ш.Летурно), психологічний (П.Моро), релігійний (К.Шмідт), трудовий (К.Маркс, Ф.Енгельс), соціокультурний (В.Сухомлинський) підходи щодо розуміння факторів виникнення виховання.

Історичні етапи розвитку педагогічної думки України та їх загальна характеристика. Зародження педагогіки в Україні.

Характеристика становлення та розвитку зарубіжної педагогіки. Перші школи у світовій цивілізації. Педагогічна думка давнього Риму. Школа і педагогічна думка древньої Греції. Чернецьке та лицарське виховання в умовах феодального суспільства. Ян Амос Коменський – засновник педагогіки Нової доби.

Передумови розвитку шкільної освіти в Київській Русі: становлення феодального способу виробництва, розвиток державності, зростання та розвиток міст, потреба у грамотному державотворенні, розвиток ремесел й торгівлі).

Характеристика шкільної освіти в Київській Русі. Школи „книжного вчення”, монастирські школи, школи грамоти. Характеристика кормильства як окремої галузі домашнього виховання. „Школи-дяківки” та їх значення у розвитку вітчизняної культури. Педагогічна думка Київської Русі.

Загальна характеристика передумов виникнення та розвитку шкільної освіти.

Шкільна освіта в Україні XIV - XV ст. Виникнення братських шкіл, єзуїтські навчальні заклади, протестантські школи. Роль та значення освітньої діяльності мандрівних дяків для розвитку вітчизняної педагогічної теорії та практики.

Культурно-освітня діяльність Юрія Дрогобича. Освітня діяльність Павла

Змістовий модуль II. Педагогіка й освіта XIV-XVIII ст.

Історичні передумови українського Відродження. Ідея гуманізму як провідна ідея виховання у XVI – першій половині XVIII ст. Загальна характеристика системи освіти в період Відродження. Поняття братських шкіл, їх виникнення та розвиток. Львівська та Луцька братські школи. Особливості організації та діяльності братських шкіл України. Зміст навчання, класна система занять, методи та засоби навчання у братських школах. Значення діяльності братських шкіл у розвитку вітчизняної освіти та культури. Спеціальні школи України періоду Відродження. Вища освіта XVI – першої половини XVIII ст. Києво-Могилянська академія та її культурно-історичне значення. Характеристика діяльності навчального закладу. Зміст навчання, методи, засоби навчання у Києво-Могилянській академії. Викладачі та випускники навчального закладу. Острозька академія, Тихорианська академія (Харківський колегіум), Львівський університет. Чернігівський, Переяславський, Кременецький, Острозький, Володимир-Волинський, Вінницький, Житомирський, Рівненський, Луцький, Кам'янець-Подільський колегіуми.

Українське козацтво, його роль у національно-визвольній боротьбі українського народу. Поняття козацької педагогіки.

Офіційні документи, статuti братських шкіл, твори діячів братських шкіл, філософські трактати, усна народна творчість як відображення педагогічної думки епохи українського Відродження. Педагогічна думка епохи Відродження.

Педагогічна концепція Г.Сковороди. «Сродність» діяльності людини як основа її щастя. Визначення праці як саморушійної пружини її життя. Байки Г.Сковороди та їх морально-гуманістичне спрямування. Основні ідеї, висловлені автором у притчі «Благородний Еродій».

Представники педагогічної думки XVII ст. (І.Котляревський, Я.Козельський, І.Тимківський, В.Каразін, П.Білецький-Носенко). , пропаганда прогресивних педагогічних ідей вітчизняних і зарубіжних

Змістовий модуль III. Школа та педагогічна думка України першої половини XIX ст.

Виховання та школа України першої половини XIX ст. Педагогічні ідеї О.В.Духновича.

Представники педагогічної думки XIX ст. Адміністративно-педагогічна і просвітницька діяльність М.І.Пирогова, його роль у створенні учительських семінарій. Загальна характеристика проекту єдиної шкільної системи за М.І.Пироговим. Педагогічні погляди та освітня діяльність Т.Шевченка. Культурно-освітня діяльність „Руської трійці” (М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький). Прогресивна спрямованість освітньої діяльності Л.Глібова, М.Костомарова та П.Куліша, обстоювання ідеї народної школи з українською мовою навчання. Ідея національної школи у громадській діяльності М.Драгоманова.

К.Ушинський – основоположник вітчизняної педагогічної науки. Характеристика педагогіки як науки і мистецтва у спадщині К.Ушинського. Ідея народності виховання як основа його педагогічної концепції К.Д.Ушинського.

Поняття народності виховання. Загальна характеристика передмови до «Педагогічної антропології». Дидактичні погляди К.Ушинського. Погляди К.Ушинського на виховання. Формування гармонійно розвиненої людини як мета виховання. К.Ушинський про вчителя та його підготовку. Вимоги до особистості вчителя та його якостей. Загальна характеристика «Проекту учительської семінарії». Значення науково-педагогічної діяльності К.Ушинського у розвитку вітчизняної теорії та практики.

Змістовий модуль IV. Освітні діячі кінця XIX - початку XX ст.

Школа й освіта України кінця XIX- початку XX ст. Коротка характеристика соціально-економічного становища на українських землях у кінці XIX - на початку XX ст. Громадсько-політичний рух 50-60 років XIX ст. та його вплив на розвиток школи та освіти. Характеристика системи освіти України в кінці XIX - на початку XX ст. Розвиток педагогічної журналістики та її проблематика. Виникнення прогресивних тенденцій у вітчизняній педагогічній думці.

Освітні діячі другої половини XIX- початку XX ст.: М.Корф, Х.Алчевська, Т.Лубенець, С.Миропольський, М.Демков.

Українські письменники у боротьбі за прогресивну педагогічну думку. Педагогічні погляди І.Франка, боротьба за передову демократичну школу. Педагогічні пошуки Б.Гринченка. Характеристика його основних ідей. Педагогічна проблематика літературних творів П.Грабовського. Освітня діяльність М.Коцюбинського. Висвітлення питань створення народної школи у літературних творах Л.Українки. Педагогічні погляди С.Васильченка.

Борці за розбудову української національної школи В.Науменко, М.Аркас, М.Грушевський.

Змістовий модуль V. Освітні діячі 1918-1939 рр.

Розбудова національної освіти періоду Української Народної Республіки. Реформування системи освіти в Добу Гетьманщини. Централізація освіти, скасування шкільних рад, поширення мережі приватних навчальних закладів, відкриття гімназій з українською мовою навчання, відновлення діяльності Київського університету, організація Української Академії наук. Розвиток української національної освіти у період Директорії.

Освітні діячі періоду Української Народної Республіки: Я.Чепіга, С.Черкасенко, В.Винниченко, І.Огієнко.

Педагогічна концепція С.Русової, стрижневі ідеї її педагогічних поглядів: гуманізм, демократизм, відродження й утвердження високих духовних цінностей українського народу, його культури, національної школи. системи освіти. Рідне слово як найдієвіший засіб національного виховання. Розробка С.Русовою теорії дошкільного виховання. Гуманізм та український національний альтруїзм як основи національної педагогіки С.Русової. Основні характеристики майбутньої української школи.

Загальна характеристика педагогічної спадщини А.Макаренка. Основні риси виховання в колонії ім.М.Горького та комуні ім.Ф.Дзержинського. Характеристика складових педагогічної системи А.Макаренка. Вчення педагога

про колектив, його ознаки, стадії розвитку, закони життя і діяльності колективу. Принципи дитячого колективу та умови його створення. Розробка А.Макаренком питань сімейного виховання. Загальна характеристика його праць „Книга для батьків” „Лекції про виховання дітей” Різновиди батьківського авторитету. Зв'язок навчання з продуктивною працею. Форми та методи трудового виховання школярів.

Освітня діяльність А.Синявського, М.Скрипника, О.Музиченка, О.Залужного, Г.Ващенко

Змістовий модуль VI. Яскраві особистості педагогіки радянської доби

Стан школи та освіти у 40-80-х роках ХХ ст. Особливості післявоєнної розбудови системи освіти в Україні. Запровадження обов'язкового загального семирічного навчання (2949 р.). Створення шкіл-інтернатів як навчальних закладів нового типу (1958 р.). Реформування системи освіти в 60-ті рр. Постанови ЦК КПРС „Про зміни терміну навчання в середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням” (1964 р.). „Про заходи дальшого удосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи” (1966 р.). зміни, внесені в „Закон про школу” (1966 р.). Запровадження кабінетної системи навчання. Особливості школи й педагогіки України у 70-80-ті рр. Статут середньої загальноосвітньої школи (1970 р.). Розвиток кабінетної системи навчання, широке використання у процесі навчання ТЗН, введення атестації учителів. Постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів „Про дальше покращення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовки їх до праці” (1977 р.). Криза загальноосвітньої школи у 70-80-х рр. та спроба вийти з неї. Реформа загальноосвітньої школи 1984 р. та її наслідки.

Педагогічна діяльність та погляди С.Чавдарова, Г.Костюка, І.Синиці, А.Бондаря, М.Ніжинського.

Освітня діяльність та педагогічні погляди В.Сухомлинського. Мета виховання та його принципи за В.Сухомлинським, основні положення його виховної системи, розкриті у працях „Серце віддаю дітям”. „Мудра влада колективу”, „Виховання громадянина”, „Павлиська середня школа”, „Розмова з молодим директором школи”, „Сто порад учителям” тощо. Питання розумового виховання у педагогічній спадщині В.Сухомлинського. Питання морального виховання. Питання трудового виховання, основи його здійснення. Досвід Павлиської середньої школи щодо здійснення морального, трудового та естетичного виховання. Сутність родинно-шкільного виховання за В.Сухомлинським. Батьківський авторитет та його різновиди. Загальна характеристика праці В.Сухомлинського „Батьківська педагогіка”.

3.Рекомендована література

1. Артемова, Л.В. Історія педагогіки України: підручник/ Л.В. Артемова. - К.: Либідь, 2006. - 424 с
2. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія/ ред. В. Г. Кремень. - К.: Знання, 2005. - 767 с.

3. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки / В.П.Кравець. - Тернопіль, 1994.
4. Левківський М. Історія педагогіки: Навчальний посібник для педагогічних ВУЗів / М.Левківський. - Тернопіль, 2001.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки. Видання 2-ге, доповнене. Підручник / М.В.Левківський. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.
6. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навч. Посібник / Людмила Андріївна Медвідь. — К. : Вікар, 2003. — 335с. — (Серія «Вища Освіта ХХІ століття»).
7. Нариси історії українського шкільництва. 1905-1933: Навч. посібник/ О.В.Сухомлинська та ін.; за ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996.– 304 с.
8. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР: Вторая половина XIX века / Отв. ред. Э.Д.Днепров. - М.: Педагогика, 1991. - 448 с.
9. Сисоєва, С.О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник/ С.О. Сисоєва, І.В. Соколова. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 308 с.
- 10.Любар, О.О. Історія української школи і педагогіки: навчальний посібник/ О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. - К.: Знання, 2003. - 450 с.
- 11.Столяренко, Л.Д. Педагогическая психология: учебное пособие/ Л.Д. Столяренко. - 3-е изд., перераб. и доп. - Ростов н/Д: Феникс, 2004. - 544 с
- 12.Сбруева А.А., Рисіна М.Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : Навчальний посібник.-Суми: СУМДУ. 2000.
- 13.Сірополко С. Історія освіти в Україні / Український Вільний Ун-т {м. Мюнхен, Німеччина}; Друзі товариства ім. Григорія Ващенко / Юрій Вільчинський (ред.), Лариса Масенко (ред.). — К. : Наукова думка, 2001. — 912 с.

Наукові та навчально-методичні праці автора з предмету курсу

1. Історія управління освітою в Україні та регіоні: програма курсу та метод. реком. з організації самостійної роботи студентів. – Маріуполь: МДУ, 2013. – 22 с.
2. Історія становлення та розвитку університетської освіти // Фондові лекції з дисциплін професійної педагогічної підготовки. Наук. Видання / За заг. ред. І.В.Соколової. Частина I. – Маріуполь: МДУ – 2013. – 138 с. С.62-81.
3. Історія педагогіки України в особах : навчальний посібник для вузів / В.А.Мосіяшенко, О.І.Курок, Л.В. Задорожна . – Суми : Університетська книга, 2015. – 266 с.- видання 2-ге. (Гриф МОН, лист №14/18.2-758 від 06.04.05).
4. Педагогічна спадщина Григорія Сковороди в контексті вивчення історії педагогіки як навчальної дисципліни у вищих навчальних заклада // Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наук. праць Київського університету імені Бориса Грінченка. – 2013. – Вип. 1. - С. 45-54.

5. Особистість директора школи як предмет наукового дискурсу // Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. Наук. Праць за заг ред. І.В.Соколової, О.Б.Проценко. - Маріуполь. – МДУ. – 2014. – 204 с. – С.23-36.
6. Особистість керівника навчального закладу у вітчизняній педагогічній теорії та практиці другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Науковий вісник Кременецького обл. гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка // За заг. ред. Ломаковича А.М., Бенери В.Є. – Кременець: ВЦ КОГПІ, 2015 - Вип 4. -194 с. – С.15-24.
7. Задорожна-Княгницька Л.В. Професійний портрет інспектора народних училищ в Україні (за матеріалами педагогічної періодики другої половини ХІХ – початку ХХ ст.) / Л.В.Задорожна-Княгницька // Український педагогічний журнал: фахове періодичне видання Інституту педагогіки НАПН України. – №2, 2016. – 136 с. – С. 120-126.
8. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Історія педагогіки» для студентів І курсу ОС «Бакалавр», за напрямом підготовки 014 Середня освіта, спеціалізацій «Мова і література (англійська)», «Мова та література (німецька)», «Мова та література (французька)», «Історія» / Укл.: Задорожна-Княгницька Л.В. – Маріуполь: МДУ, 2015. – 64 с

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання : екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання: Перевірка конспектів студентів; співбесіда зі студентами під час індивідуальних занять; консультація; тестова перевірка знань; перевірка індивідуального навчально-дослідного завдання; експрес-опитування; екзамен.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Кандидат пед. наук, доцент Задорожна-Княгницька Л.В.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету

“26” вересня 2019 року, протокол № 1

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра освітнього педагогіки та освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
Задорожна-Княгницька Л.В.
« 20 » вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРИЯ ПЕДАГОГІКИ»

для студентів освітнього рівня «Бакалавр»
за спеціальністю 014 Середня освіта
(спеціалізації: «Мова та література (українська)», «Мова та література
(російська)», «Мова та література (англійська)», «Мова та література (німецька)»,
«Мова та література (французька)», «Мова та література (новогрецька)»,
«Історія», «Фізична культура та спорт»)

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія педагогіки» для студентів освітнього рівня «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта Для спеціальності 014 Середня освіта (спеціалізації: «Мова та література (українська)», «Мова та література (російська)», «Мова та література (англійська)», «Мова та література (німецька)», «Мова та література (французька)», «Мова та література (новогрецька)», «Історія», «Фізична культура та спорт»). – 2019 р. – 20 с.

Розробники: Задорожна-Княгницька Л.В. – доктор пед. наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та освіти

Протокол від “20” вересня 2019 року № 2

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01Освіта	нормативна	
Модулів – 3	Спеціальність 014 Середня освіта	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – мультимедійна презентація		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 2	Освітній рівень: бакалавр	22 год.	6
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		44 год.	72
		Індивідуальні завдання: 8 год	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 46/54

для заочної форми навчання – 18/ 82

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: надання ґрунтовних знань з історії становлення та розвитку вітчизняної педагогіки й освіти, періодизації їх розвитку, особливостей формування провідних тенденцій, суперечностей і закономірностей освітніх процесів, співвідношення історії й сучасного розвитку педагогічної теорії та практики, актуалізації історичного досвіду в умовах модернізації національної освіти.

Завдання:

– ознайомлення з ідеями найбільш відомих діячів педагогічної ниви України;

– надання відомостей про прогресивні пошуки педагогів минулого;
 – допомога в осмисленні духовного багатства українського народу;
 – озброєння вміннями творчо використовувати найбільш раціональні, випробувані часом педагогічні думки і цим збагачувати арсенал педагогічних ідей сучасної національної школи.

– розвиток самостійного творчого мислення через аналіз, систематизацію, співставлення педагогічних пошуків вітчизняних діячів освіти;

– формування професійно значущих якостей студентів у процесі самостійного опрацювання навчального матеріалу;

– стимулювання самовиховання, самовдосконалення та самоосвіти студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни магістр повинен

Знати:

- основні етапи еволюції педагогічної теорії та практики в Україні та зарубіжних країнах;
- соціально-економічні та суспільно-політичні передумови становлення та розвитку освітніх систем протягом різних історичних періодів;
- зміст освітньої діяльності та педагогічних поглядів вітчизняних та зарубіжних освітніх діячів;
- методи історико-системного дослідження.

Вміти:

- здійснювати комплексний аналіз науково-педагогічних явищ і процесів у сфері освіти;
- застосовувати логіко-системний підхід у дослідженні сучасного розвитку освітніх систем;
- обґрунтовувати періодизацію історії педагогіки й освіти;
- виявляти і конструювати провідний педагогічний досвід;
- актуалізовувати історичні здобутки з метою використання в сучасних освітніх проектах.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I *Зародження педагогічної теорії в Україні*

Тема 1

Вступ. Предмет і завдання історії педагогіки як науки

Характеристика історії педагогіки як науки, її предмет та загальнокультурне значення. Співвідносність понять „історія педагогіки”, „історія етнопедагогіки”, „історія розвитку педагогічної думки”. Функції історії педагогіки як науки. Зв'язок історії педагогіки з іншими науками.

Виникнення історії педагогіки як науки та етапи її розвитку та становлення.

Характеристика виховання як суспільного явища. Концепції його виникнення. Біологічний (Г.Спенсер, Ш.Летурно), психологічний (П.Моро), релігійний (К.Шмідт), трудовий (К.Маркс, Ф.Енгельс), соціокультурний (В.Сухомлинський) підходи щодо розуміння факторів виникнення виховання.

Історичні етапи розвитку педагогічної думки України та їх загальна характеристика.

Зародження педагогіки в Україні. Педагогіка давніх слов'ян (мета виховання, етапи раннього виховання дітей у давніх слов'ян, вплив релігійного світогляду давніх слов'ян на виховання дітей).

Основні поняття: історія педагогіки, історія розвитку педагогічної думки, етнопедагогіка, функції історії педагогіки, джерела вивчення історії педагогіки, теорії походження виховання, етап розвитку педагогічної думки, мета, засоби, методи виховання, будинки молоді, матріархат, язичницькі вірування, обряди, табу, ініціація.

Тема 2

Світова педагогічна думка та її вплив на розвиток педагогічної думки України

Перші школи у світовій цивілізації (школи Шумери, Єгипту, Китаю, школа й освіта давнього Риму). Педагогічна думка давнього Риму (педагогічні погляди Цицерона, Сенеки, Квінтіліана). Школа і педагогічна думка древньої Греції (спартанське та афінське виховання, педагогічні погляди Платона, Аристотеля, Демокріта).

Чернецьке та лицарське виховання в умовах феодального суспільства. Педагогічні ідеї гуманістів В. да-Фельтре, Ф.Рабе. М.Монтеня, Е.Роттердамського, Т.Мора, Т.Кампанелли.

Ян Амос Коменський – засновник педагогіки Нової доби. Короткі біографічні відомості про Я.А.Коменського, система його педагогічних ідей. Вихідні положення педагогіки Я.А.Коменського. Загальна характеристика „Великої дидактики” та дидактичних поглядів педагога.

Принципи навчання за Я.А.Коменським (свідомості й активності, „золоте правило дидактики”, принцип послідовності й систематичності). Стадії навчання. Підручники Я.А.Коменського.

Питання виховання у педагогічній спадщині Я.А.Коменського. Принципи морального виховання. Поняття народності виховання. Природовідповідність як головний принцип виховання.

Система шкіл (материнська, школа рідної мови, гімназія, академія). Зародки диференціації навчання та виховання в Я.А.Коменського. Значення діяльності Я.А.Коменського для розвитку педагогічної теорії та практики.

Загальна характеристика педагогічних поглядів Ж.-Ж.Руссо, Й.Песталоцці, А.Г.Дістервега, Й.Гербарта.

Основні поняття: школа писців, школи „сян” та „суй”, система виховання, калокагатія, етапи виховання, тривіум, квадріум, „сім вільних мистецтв”, чернецьке виховання, лицарське виховання, теорія „елементарного навчання”, теорія „вільного виховання”, природовідповідність виховання, чуттєвий досвід, дидактика, принцип навчання, свідомість та активність, систематичність, послідовність, „золоте правило дидактики”, природовідповідність, стадія навчання, пансофізм, материнська школа, школа рідної мови, гімназія, академія, універсальний учитель.

Тема 3

Школа і педагогічна думка Київської Русі

Передумови розвитку шкільної освіти в Київській Русі: становлення феодального способу виробництва, розвиток державності, зростання та розвиток міст, потреба у грамотному державотворенні, розвиток ремесел й торгівлі).

Характеристика шкільної освіти в Київській Русі. Школи „книжного вчення”, монастирські школи, школи грамоти. Характеристика кормильства як окремої галузі домашнього виховання. „Школи-дяківки” та їх значення у розвитку вітчизняної культури.

Педагогічна думка Київської Русі. Офіційні концепції виховання та народно-педагогічні погляди як складові педагогічної думки Київської Русі. Літописець Нестор як прихильник концепції монастирського виховання („Житіє Феодосія Печерського”). Загальна характеристика „Слова про закон і благодать” Іларіона. Просвітницька діяльність літописця Нестора. Освітня діяльність та педагогічні погляди К.Туровського та Іоанна. „Повчання дітям” В.Мономаха, його гуманістичні основи та значення у розвитку педагогічної теорії та практики Київської Русі.

Основні поняття: баяння, пестування, наслідування, „книжне вчення”, монастирська школа, школа грамоти, „школа-дяківка”, кормильство, побратимство, посестринство, майстри грамоти, християнство, жіноча освіта, Кирило-Мефодіївська писемна традиція.

Тема 3

Виховання і школа України XIV - XV століть

Загальна характеристика передумов виникнення та розвитку шкільної освіти.

Шкільна освіта в Україні XIV - XV ст. Виникнення братських шкіл, єзуїтські навчальні заклади, протестантські школи. Роль та значення освітньої діяльності мандрівних дяків для розвитку вітчизняної педагогічної теорії та практики.

Культурно-освітня діяльність Юрія Дрогобича, загальна характеристика його життєвого та творчого шляху. Значення „Прогностичної оцінки поточного” Ю.Дрогобича як першої друкованої праці східних слов'ян.

Освітня діяльність Павла Русина, її гуманістичні основи. Ідея європеїзму в педагогічній думці XIV - XV ст.

Основні поняття: церковні школи, початкові школи, окатоличення, полонізація, „бакаляр”, „дидакал”, педагогіка народного календаря, букво-складальний метод навчання грамоти, європеїзм.

Змістовий модуль II *Педагогіка й освіта XIV-XVIII ст.*

Тема 1

Виховання та школа XVI – XVIII ст.

Історичні передумови українського Відродження. Ідея гуманізму як провідна ідея виховання у XVI – першій половині XVIII ст.

Загальна характеристика системи освіти в період Відродження. Поняття братських шкіл, їх виникнення та розвиток. Львівська та Луцька братські школи. Особливості організації та діяльності братських шкіл України. Зміст навчання, класна система занять, методи та засоби навчання у братських школах. Значення діяльності братських шкіл у розвитку вітчизняної освіти та культури.

Спеціальні школи України періоду Відродження. Характеристика „шкіл-дяківок”, шкіл полкової музики, шкіл підготовки полкових старшин і канцеляристів, народних професійних шкіл мистецтв і ремесел. Елементарні школи (католицькі, уніатські, протестантські, парафіяльні, монастирські православні).

Вища освіта XVI – першої половини XVIII ст. Києво-Могилянська академія та її культурно-історичне значення. Характеристика діяльності навчального закладу. Зміст навчання, методи, засоби навчання у Києво-Могилянській академії. Викладачі та випускники навчального закладу.

Острозька академія, Тихорианська академія (Харківський колегіум), Львівський університет. Чернігівський, Переяславський, Кременецький, Острозький, Володимир-Волинський, Вінницький, Житомирський, Рівненський, Луцький, Кам'янець-Подільський колегіуми.

Українське козацтво, його роль у національно-визвольній боротьбі українського народу. Поняття козацької педагогіки.

Мета виховання у козацькій педагогіці, її основні провідні ідеї (свобода й незалежність України, непорушність прав людини й народу, суверенність особистості). Кодекс лицарської звитяги як основа козацького виховання, його основні положення.

Характеристика ступенів української козацької системи виховання: дошкільне родинне виховання, шкільне виховання, підвищена або вища освіта. Система козацьких шкіл (школи джур, січові школи, церковні школи). Загальна характеристика „Козацької читанки” як засобу навчання у січових та козацьких школах.

Основні поняття: гуманізм, патріотизм, окатоличення, полонізація, культурно-визвольна боротьба, братські школи, класна система занять, букво-складальний метод навчання грамоти, методи навчання, магістр, інспектор, цензор, дидаскал, професор, спудей, студент, колегія, академія, „школа-дяківка”, семінарія, народні професійні школи мистецтв і ремесел, січові, полкові, монастирські школи, школи мандрівних дяків, козацтво, козацька педагогіка, козацька система виховання, школи джур, січові школи.

Тема 2

Представники педагогічної думки XVI- XVII ст.

Офіційні документи, статuti братських шкіл, твори діячів братських шкіл, філософські трактати, усна народна творчість як відображення педагогічної думки епохи українського Відродження.

Внесок І.Федорова у розвиток педагогічної теорії та практики. Антифеодальна спрямованість творів Стефана та Лаврентія Зизаніїв, їх просвітницька діяльність. Загальна характеристика творів Л.Зизанія „Наука ко читанію и розуменію письма словенського...”, „Лексикос”, „Грамаііка словенська...”, „Катехізіс”.

Розгляд І.Вишенським проблем освіти та виховання у творах „Викриття диявола-світодержця...”, „Тобі, котрий мешкає в землі, що зветься Польська...”, „Короткослівна відповідь Феодула...”. Ідея рівності людей та критика єзуїтської системи виховання.

Просвітницька діяльність та педагогічні погляди К.Ставровецького. Характеристика творів „Зерцало богословія”, „Євангеліє учительное...”, „Перло многоценное...”. Загальна рівність людей як провідна ідея педагогічних творів К.Ставровецького.

Просвітницька діяльність М.Смотрицького. Значення праць полеміста „Тренос”, та „Грамаііка славенскія правііное синтагма...” у розвитку педагогічної теорії та практики.

Автор підручників Є.Славинецький. Дитячий кодекс „Громадянство звичаїв дитячих”. Народні чесноти, норми християнської моралі як основа педагогічних поглядів Є.Славинецького. Характеристика основних моральних добродішностей, на виховання яких спрямовані настанови трактату.

Данило Туптало як культурний та освітній діяч епохи Відродження. Повчально-моралістичні ідеї праці Д.Туптала „Четьї-Мінеї”.

Педагог та просвітник П.Попович-Гученський, демократизм його педагогічних поглядів. Погляди на трудове виховання, дитячі ігри, виховання дітей-сиріт та особистість учителя у творах П.Поповича Гученського.

Педагогічна діяльність та погляди С.Полоцького. Характеристика основних педагогічних ідей, викладених автором у творах „Книжка вопросов и ответов, иже в юности сердцем зело потребе суть”, „Обед душевный”, „Вечеря душевная”. Елементи принципу прородовідповідності у педагогічних творах С.Полоцького. Провідні педагогічні ідеї просвітителя: виховання та середовище як провідні чинники формування особистості, батьківське виховання, значення чесного

способу життя батьків, їх особистий позитивний приклад у вихованні дітей, поширення знань як основа процвітання країни.

К.Острозький як просвітитель, організатор освіти, засновник Острозької академії, меценат.

Освітня діяльність та педагогічні погляди Іова Борецького. Загальна характеристика творів „О воспитании чад”, „Пересторога”. Обстоювання значущості вітчизняної науки у творах І.Борецького.

Просвітитель П.Беринга. Значення „Лексикону...” П.Беринди як навчального посібника енциклопедичного характеру.

Освітня діяльність Ф.Прокоповича, проблематика його творів „Про поетичне мистецтво”, „Перше повчання отрока”, „Духовний регламент”.

Організатор освіти в Україні П.Могила, його літературна, культурна та меценатська діяльність. Значення діяльності П.Могили у розвитку вітчизняної освіти та культури.

Основні поняття: ідея рівності людей, демократизм, національна спрямованість педагогічних творів, антиклерикальні ідеї, патріотизм, виховання на традиціях православної релігії, суспільна обумовленість завдань виховання, право особистості на розвиток її духовних потреб, „пестунство”, „граматик”, „дітоучитель”, батьківське виховання, природовідповідність, вікова періодизація

Тема 3

Педагогічна концепція Г.Сковороди

Г.Сковорода як філософ, педагог та виразник ідеалів народної педагогіки. Гуманістичні засади педагогічної концепції Г.Сковороди: власна гносеологія, позитивний досвід освітніх установ, народний педагогічний досвід. Народність й демократизм його педагогічних поглядів.

Мета й завдання виховання за Г.Сковородою. Розробка просвітником питань розумового виховання та навчання. Питання морального виховання. Взаємозв'язок моральності та щастя людини. Навчання вдячності як ключове завдання морального виховання. Визначення краси людини через її добрі справи, чистоту й благість.

Ідея „сродньої” праці. „Сродність” діяльності людини як основа її щастя. Визначення праці як „саморушійної пружини” її життя.

Розум людини, її серце та працелюбність як три предмети виховання.

Байки Г.Сковороди та їх морально-гуманістичне спрямування. Основні ідеї, висловлені автором у притчі „Влячний Еродій”.

Основні поняття: гносеологія, „природа народу”, „сродня” праця, принцип природо відповідності, демократизм, доступність освіти, розвиток природних задатків дитини, ідеал загального земного щастя, поєднання особистих та загальних інтересів, розум, серце та працьовитість як предмети виховання.

Тема 4

Представники педагогічної думки XVII ст.

Педагогічна спрямованість літературних творів І.Котляревського та його педагогічна діяльність. Внесок І.Котляревського у розвиток вітчизняної

педагогічної думки та освіти. Основи педагогічної діяльності І.Котляревського: гуманізм, демократизм, народність.

Я.Козельський як просвітитель, філософ, вчений-енциклопедист. Ідея взаємозв'язку „науки” та „натури” у творі „Рассуждения двух индийцев Калана и Ибрагима о человеческом познании”. Створення Я.Козельським класифікації різних галузей наукового пізнання, висвітлення ним дидактичних питань. Правила навчання за Я.Козельським.

Життєвий та творчий шлях І.Тимківського, загальна характеристика його педагогічного твору „Загальні думки про навчання і заклади”. Педагогічний ідеал та засоби його досягнення (розвиток природних сил. Збагачення спадкових даних дітей, виховання „розуму серця”).

Дидактичні погляди І.Тимківського, розробка ним проблеми шкільних підручників, питань підвищення ефективності свідомого засвоєння знань, роботи з невстигаючими дітьми.

Педагогічні ідеї В.Каразіна. Роль освітнього діяча у створенні Міністерства народної освіти (1802 р.) та відкритті Харківського університету. Загальна характеристика твору В.Каразіна „Предварительные правила народного просвещения”. Розробка педагогом програми навчання сільських дівчаток у народних школах.

Основні педагогічні ідеї В.Каразіна: широка освіта народу, безстановий характер освітньої системи, раціональний характер освіти, навчання рідною мовою.

Освітня діяльність П.Білецького-Носенка, пропаганда прогресивних педагогічних ідей вітчизняних і зарубіжних освітніх діячів. Основні педагогічні ідеї П.Білецького-Носенка: виховання патріотичних почуттів, гармонійний розвиток особистості, засудження схоластики й догматизму в навчанні, розвиток в дітях природної жвавості, активності, самостійності мислення, природних нахилів.

Розробка педагогом теорії та методики естетичного виховання. Загальна характеристика його праці „Про смаки”.

Справедливе й гуманне ставлення до учнів з боку вчителів і батьків як запорука успішності виховання.

Основні поняття: „тілесне виховання”, виховання „розуму серця”, патріотизм, гуманізм, народність, рівноправність, освіта для жінок, взаємозв'язок „науки” і „натури”, естетичне виховання, свідоме засвоєння знань, широка освіта народу, навчання рідною мовою.

Змістовий модуль III

Школа та педагогічна думка України першої половини XIX ст.

Тема 1: Виховання та школа України першої половини XIX ст.

Коротка характеристика соціально-економічного становища України у першій половині XIX ст. Зникнення сільських шкіл, реформування системи освіти в царській Росії. Вплив Статуту 1804 р. на систему освіти України. Політика насильницької русифікації царським урядом українських земель.

Характеристика церковнопарафіяльних шкіл, повітових училищ, гімназій, ліцеїв та університетів як структурних ланок системи освіти.

Становий характер освіти. Характеристика та призначення духовних семінарій та училищ, приходських шкіл як окремих типів навчальних закладів.

Боротьба прогресивних освітніх діячів за створення народних шкіл.

Основні поняття: духовна семінарія, духовне училище, приходське училище, парафіяльне училище, гімназія, повітове училище, теорія формальної освіти, теорія матеріальної освіти, класичні і реальні прогімназії.

Тема 2: Педагогічні ідеї О.В.Духновича

Основні засади педагогічної концепції О.В.Духновича та його культурно-освітня діяльність. Ідея народності виховання. Характеристика принципу природовідповідності виховання за В.О.Духновичем.

Погляди освітнього діяча на мету, завдання й провідні напрями виховання. Форми й методи розумового, морального, трудового, фізичного виховання в педагогічній концепції О.В.Духновича. Методи виховання (переконавання, приклад, заохочення, покарання, живе слово вчителя, приязне ставлення вчителя до дітей).

Висвітлення освітнім діячем ролі вчителя у справі виховання дітей. „Народная педагогика в пользу учителей и училищ сельских” та її значення у розвитку освітньої справи в Україні.

Характеристика основ сімейного виховання за О.В.Духновичем. Відповідальність батьків за долю своїх дітей перед суспільством

Основні поняття: ідея народності виховання, національне самовизначення, природовідповідність виховання, розумове виховання, мета та завдання виховання, методи виховання, сімейне виховання.

Тема 3: Представники педагогічної думки ХІХ ст.

Адміністративно-педагогічна і просвітницька діяльність М.І.Пирогова, його роль у створенні учительських семінарій. Загальна характеристика проекту єдиної шкільної системи за М.І.Пироговим.

Педагогічні погляди та освітня діяльність Т.Шевченка: ідея створення національної світської безстанової школи, проблема сімейного виховання та роль матері у справі виховання дітей, критика змісту навчання у класичних гімназіях.

Культурно-освітня діяльність „Руської трійці” (М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький).

Прогресивна спрямованість освітньої діяльності Л.Глібова, М.Костомарова та П.Куліша, обстоювання ідеї народної школи з українською мовою навчання.

Ідея національної школи у громадській діяльності М.Драгоманова.

Основні поняття: єдина народна загальноосвітня школа, народна школа, демократична педагогіка, виховуюче навчання, диференційований підхід, загальна безстанова освіта, недільна школа, принцип народності, самостійність української мови, національна школа.

Тема 4: Видатний вітчизняний педагог К.Ушинський

К.Ушинський – основоположник вітчизняної педагогічної науки.

Характеристика педагогіки як науки і мистецтва у спадщині К.Ушинського. Ідея народності виховання як основа його педагогічної концепції К.Д.Ушинського. Поняття народності виховання. Загальна характеристика передмови до „Педагогічної антропології”.

Дидактичні погляди К.Ушинського: характеристика закономірностей навчання та дидактичних принципів (свідомості й активності, наочності, послідовності, міцності знань, виховуючого характеру навчання, емоційності), умови раціонального навчання. Підручники К.Ушинського „Дитячий світ” та „Рідне слово”.

Погляди К.Ушинського на виховання. Формування гармонійно розвиненої людини як мета виховання. Праця - головний засіб виховання. Форми та методи трудового виховання. Особливості виховання моральних переконань і звичок. Питання статевого, фізичного та естетичного виховання.

К.Ушинський про вчителя та його підготовку. Вимоги до особистості вчителя та його якостей. Загальна характеристика „Проекту учительської семінарії”.

Значення науково-педагогічної діяльності К.Ушинського у розвитку вітчизняної теорії та практики.

Основні поняття: виховне мистецтво, ідея народності виховання, стадії навчання, свідомість й активність навчання, наочність, послідовність, виховуючий характер навчання, емоційність викладання, типи уроку, трудовий принцип виховання, виховання моральних переконань і звичок сімейне виховання, статево, естетичне, фізичне виховання, учительська семінарія.

Змістовий модуль IV

Освітні діячі кінця XIX - початку XX ст.

Тема 1: Школа й освіта України кінця XIX- початку XX ст.

Коротка характеристика соціально-економічного становища на українських землях у кінці XIX - на початку XX ст.

Громадсько-політичний рух 50-60 років XIX ст. та його вплив на розвиток школи та освіти. Характеристика буржуазно-ліберального, буржуазно-демократичного, революційно-демократичного та національного напрямків громадсько-політичного руху.

Характеристика системи освіти України в кінці XIX - на початку XX ст. Розвиток педагогічної журналістики та її проблематика. Виникнення прогресивних тенденцій у вітчизняній педагогічній думці.

Основні поняття: громадсько-педагогічний рух, розвиток педагогічної преси, реформа шкільної освіти, буржуазно-ліберальний напрямок, революційно-демократичний напрямок громадсько-педагогічного руху, просвітницькі товариства, громадські школи, просвіта серед народу.

Тема 2: Освітні діячі другої половини XIX- початку XX ст.:

М.Корф, Х.Алчевська, Т.Лубенець, С.Миропольський, М.Демков

Освітня діяльність М.Корфа, його роль у створенні земських шкіл. Мета, напрями та принципи виховання у педагогічній спадщині М.О.Корфа.

Освітня діяльність Х.Алчевської. Недільні школи та їх значення у розвитку українського шкільництва. Методика позакласного читання для дорослих, розроблена Х.Алчевською.

Педагогічні погляди С.Миропольського. Короткі біографічні відомості про педагога. Загальна характеристика цілісної системи виховання С.І.Миропольського. Питання дидактики. Теорія виховуючого навчання, розроблена педагогом. Погляди С.Миропольського на особистість учителя та його підготовку.

Педагогічні здобутки Т.Лубенця. Підручники Т.Лубенця та висвітлення в них ідеї народної школи. Популяризація педагогічних ідей К.Ушинського та М.Пирогова.

М.Демков як автор численних підручників з педагогіки та педагогіки. Основні погляди діяча та його викладацька діяльність. Внесок М.Демкова у розвиток вітчизняної педагогічної теорії та практики.

Основні поняття: формальна та матеріальна освіта, загальна світська освіта, реформація школи, земська школа, домашня школа, пояснювальне читання, жіноча недільна школа, формальний, теологічний, антропологічний, методологічний принципи навчання, виховуюче навчання, просвіта.

Тема 3: Українські письменники у боротьбі за прогресивну педагогічну думку.

Педагогічні погляди І.Франка, боротьба за передову демократичну школу. Загальна характеристика статі І.Франка „Наші народні школи та їх потреби”. Критика незадовільного стану освіти і шкільної справи в Галичині. Здійснення єдності розумового, фізичного й морального виховання як важливе завдання школи. Питання особистості вчителя та його підготовки у спадщині І.Франка.

Педагогічні пошуки Б.Гринченка. Характеристика його основних ідей: просвіта як засіб національного відродження. підготовка та видання підручників українською мовою, відстоювання української мови як національної, ідея єднання інтелігенції зі своїм народом.

Педагогічна проблематика літературних творів П.Грабовського. Людина-борець як кінцева мета виховання. Загальна характеристика статі П.Грабовського „О развитии школьного образования в Ахтырском уезде Харьковской губернии”. Висвітлення страдницької долі дітей бідняків у циклі віршів, присвячених дітям.

Освітня діяльність М.Коцюбинського. Засудження соціальних причин культурної відсталості України. Боротьба письменника й педагога за поліпшення стану народних учителів. Питання трудового й морального виховання молоді у літературній спадщині письменника.

Висвітлення питань створення народної школи у літературних творах Л.Українки. Проблема дитячого читання та дитячої літератури. Підручник „Стародавня історія східних народів”. Висвітлення ролі вчителя у суспільстві, його якостей та підготовки, питання родинного виховання та особливої ролі матері в сім'ї.

Педагогічні погляди С.Васильченка: критика комплексної системи навчання, проблеми морального виховання учнів, виховання почуття колективізму, розвиток дитячих інтересів.

Основні поняття: критика політики царату в галузі освіти, демократизація школи, народна освіта, рідна мова навчання, проблема дитячого читання і дитячої літератури, сімейне виховання, просвіта серед народу, ідея єднання інтелігенції з народом, народний учитель.

Тема 4: Борці за розбудову української національної школи В.Науменко, М.Аркас, М.Грушевський

В.Науменко як історик вітчизняної педагогіки, методист, новатор і теоретик педагогічної науки, його просвітницька та наукова діяльність у Старій громаді. Загальна характеристика статі „Націоналізація школи в Україні”. Значення просвітницької діяльності В.Науменка у розвитку вітчизняної теорії та практики.

Історик, етнограф, композитор, поет та педагог, автор „Історії України-Русі” М.Аркас. Збереження та популяризація народної творчості у просвітницькій діяльності педагога, його меценатська діяльність.

Педагогічні погляди М.Грушевського: здійснення освіти на засадах традицій національної культури, домінування у вихованні моральності, національної самосвідомості, ідеї демократизації, гуманізації, пріоритетності загальнолюдських національних цінностей. Внесок у розвиток вітчизняної історичної науки („Історія України-Русі”).

Основні поняття: Стара громада, українізація народної школи, захист національного слова, національно-культурне відродження, національне подвижництво, національна самосвідомість, прилучення до надбань духовної культури, соціально-виховна роль сім’ї, громадянське виховання.

Змістовий модуль V Освітні діячі 1918-1939 рр.

Тема 1. Розбудова національної освіти періоду Української Народної Республіки

Основні принципи перебудови народної освіти в УНР: світський характер освіти, загальність, обов’язковість, загальнодоступність та рівноправність усіх націй та народностей. Що мешкають на території України). Відновлення діяльності товариства „Просвіта” та Всеукраїнської вчительської спілки. Утворення Генерального секретаріату як підрозділу управління освітою.

Реформування системи освіти в Добу Гетьманщини. Централізація освіти, скасування шкільних рад, поширення мережі приватних навчальних закладів, відкриття гімназій з українською мовою навчання, відновлення діяльності Київського університету, організація Української Академії наук.

Розвиток української національної освіти у період Директорії. Основні напрями діяльності Міністерства освіти: розробка програми єдиної української школи, затвердження нового правопису української мови, підготовка педагогічних кадрів. Закон „Про державну українську мову” (1919 р.)

Основні поняття: світський характер освіти, загальнодоступність та рівноправність як принципи організації системи освіти, Генеральний секретаріат освіти, Всеукраїнська учительська спілка, Міністерство освіти, створення українських національних вищих навчальних закладів.

Тема 1. Освітні діячі періоду Української Народної Республіки: Я.Чепіга, С.Черкасенко, В.Винниченко, І.Огієнко

Проблематика педагогічних праць Я.Чепіги: навчання дітей рідною мовою, рівень і стан викладання навчальних дисциплін, методи та зміст навчання, система організації освіти. Основна педагогічна позиція - єдина трудова вільна школа. Загальна характеристика „Проекту української школи”. Основні характеристики нової української школи за Я.Чепігою.

Обстоювання Я.Чепігою ідеї вільного виховання. Негативне ставлення до класового підходу в педагогічному середовищі. Педологічний напрямок діяльності Я.Чепіги.

Боротьба С.Черкасенка за просвіту народу та створення національної школи. Основні аспекти публікацій педагога: безправне становище народних учителів та боротьба за його покращення, питання ознайомлення учнів з рідною літературою, підготовка українських підручників. Роль С.Черкасенка в організації видавництва „Українська школа”.

Педагогічне спрямування громадської діяльності В.Винниченка. Педагогічні питання у програмі „Відродження нації”.

Культурно-громадська діяльність І.Огієнка. Загальна характеристика праць „Українська культура” та „Рідна мова”. Мова як головна підвалина шкільної освіти, осередок шкільної науки. Утвердження права на існування національних навчальних закладів.

Основні поняття: нова українська школа. рідна мова навчання. створення національних підручників, педологічний напрямок у вихованні, підготовка вчителів для народних шкіл. дошкільне виховання, відродження нації через просвіту народу та організацію національних шкіл, духовність як ключова риса особистості.

Тема 2. Педагогічна концепція С.Русової

Життєвий та творчий шлях С.Русової. Стрижневі ідеї її педагогічних поглядів: гуманізм, демократизм, відродження й утвердження високих духовних цінностей українського народу, його культури, національної школи. системи освіти. Рідне слово як найдієвіший засіб національного виховання.

Розробка С.Русовою теорії дошкільного виховання. Загальна характеристика праць „Націоналізація дошкільного виховання”, „В дитячому садку”, „Дошкільне виховання”.

Питання розбудови національного шкільництва закордоном у педагогічній спадщині освітньої діячки. Рациональне поєднання у теорії виховання кращих надбань світової педагогічної думки та вітчизняного історичного досвіду.

Гуманізм та український національний альтруїзм як основи національної педагогіки С.Русової. Основні характеристики майбутньої української школи.

Мета та завдання виховання (розумове, моральне, трудове виховання).

Шляхи підготовки українського вчительства(створення спеціальних навчальних закладів, внесення змін до діяльності існуючих вчительських шкіл, організація у вищих навчальних закладах кафедр українознавства).

Основні поняття: гуманізм, демократизм, відродження й утвердження високих духовних цінностей, теорія дошкільного виховання, національне виховання, національна єдина школа, вироблення характеру, „національне розуміння дитини”.

Тема 3: Педагогічна система А.Макаренка

Загальна характеристика педагогічної спадщини А.Макаренка. Основні риси виховання в колонії ім.М.Горького та комуні ім.Ф.Дзержинського. Характеристика складових педагогічної системи А.Макаренка.

Вчення педагога про колектив, його ознаки, стадії розвитку, закони життя і діяльності колективу. Принципи дитячого колективу та умови його створення.

Розробка А.Макаренком питань сімейного виховання. Загальна характеристика його праць „Книга для батьків” „Лекції про виховання дітей” Різновиди батьківського авторитету.

Зв'язок навчання з продуктивною працею. Форми та методи трудового виховання школярів.

Неоднозначність оцінки педагогічної діяльності А.Макаренка у вітчизняній та зарубіжній педагогічній думці.

Основні поняття: колектив, стадії розвитку колективу, принципи колективу, закон руху колективу, закон наступності поколінь, паралельна педагогічна дія, традиції колективу, система перспективних ліній, батьківський авторитет, трудове виховання, воєнізація, продуктивна праця.

Тема 4: Освітня діяльність А.Синявського, М.Скрипника, О.Музиченка, О.Залужного, Г.Ващенко

Основні віхи життєвого та творчого шляху А.Синявського, його діяльність в період українізації школи та освіти. Загальна характеристика педагогічних праць А.Синявського „Древлянська земля” „Ритуал у фольклорі”, „Методика економгеографії”.

Біографічні відомості про М.Скрипника, характеристика основних напрямів його роботи. Розуміння М.Скрипником понять „українізація школи”, „національна культура”, „національна форма мистецтва”. Втілення наркомом в життя класового, політичного підходу до виховання та освіти.

Характеристика педагогічної діяльності О.Музиченка, його праці „Монізм і школа”, „Філософсько-педагогічна думка і шкільна практика у сучасній Німеччині”, „Звіт про спеціальні заняття педагогікою у закордонному відрядженні”. Боротьба О.Музиченка за демократизацію школи. Характеристика ідеї єдиної школи. Обстоювання педагогом ідеї комплексності навчання.

Загальна характеристика педагогічної діяльності О.Залужного, педологічне спрямування його творчих пошуків. Розробка педагогом теорії колективу („Вступ до педагогіки колективу”. „Учення про колектив”, „Соціальні настановлення й

колективні навички у дітей трудових шкіл”). Розуміння О.Залужним сутності та змісту навчання у трудовій школі. Погляди педагога на проблему обдарованості дитини.

Розробка Г.Ващенком питання національного виховного ідеалу. Загальна характеристика праць „Загальні методи навчання”. „Система освіти у самостійній Україні”. „Система навчання”. „Виховний ідеал”.

Основні поняття: етнопедагогіка, українізація, національна культура, національна форма мистецтва, колектив, демократизація школи, педологія, рефлексологія, трудова школа, колективні навички, національний виховний ідеал.

Змістовий модуль VI:

Яскраві особистості педагогіки радянської доби

Тема 1: Стан школи та освіти у 40-80-х роках ХХ ст.

Особливості післявоєнної розбудови системи освіти в Україні. Запровадження обов'язкового загального семирічного навчання (2949 р.). Створення шкіл-інтернатів як навчальних закладів нового типу (1958 р.).

Загальна характеристика закону „Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи освіти СРСР” (1958 р.). Система шкільної освіти 50-60х рр. (загальна обов'язкова восьмирічна школа, повна середня школа, школа-інтернат, вечірня, змінна, заочна середня школа, технікум та інші вищі навчальні заклади).

Реформування системи освіти в 60-ті рр. Постанови ЦК КПРС „Про зміни терміну навчання в середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням” (1964 р.). „Про заходи дальшого удосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи” (1966 р.). зміни, внесені в „Закон про школу” (1966 р.). Запровадження кабінетної системи навчання.

Особливості школи й педагогіки України у 70-80-ті рр. Статут середньої загальноосвітньої школи (1970 р.). Розвиток кабінетної системи навчання, широке використання у процесі навчання ТЗН, введення атестації учителів. Постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів „Про дальше покращення навчання, виховання учнів загальноосвітніх шкіл і підготовки їх до праці” (1977 р.).

Криза загальноосвітньої школи у 70-80-х рр. та спроба вийти з неї. Реформа загальноосвітньої школи 1984 р. та її наслідки.

Основні поняття: загальна обов'язкова восьмирічна школа, повна середня школа, школа-інтернат, вечірня, змінна, заочна середні школи, технікум, криза освіти, загальноосвітня школа. атестація педагогічних працівників.

Тема 2: Педагогічна діяльність та погляди С.Чавдарова, Г.Костюка, І.Синиці, А.Бондаря, М.Ніжинського

Життєвий і творчий шлях С.Чавдарова, загальна характеристика його педагогічного доробку (дослідження педагогічних поглядів Г.Сковороди. К.Ушинського, Т.Шевченка, І.Франка, А.Макаренка; розробка проблем викладання української мови, розробка підручників української мови та методичних посібників для вчителів, викладацька діяльність та публікація статей з питань дидактики).

С.Литвинов як вчений та історик педагогіки, його основні праці та внесок у розвиток педагогічної теорії та практики.

Один з основоположників психологічної науки Г.Костюк, розробка та дослідження ним конструктивних теоретичних принципів розбудови радянської психології. Керівництво підготовкою першого підручника з психології в Україні. Внесок Г.Костюка у розвиток дитячої та педагогічної психології.

Розробка І.Синицею проблем педагогічної майстерності та психології мовлення. Питання педагогічного такту в науковому доробку І.Синиці.

Життєвий та творчий шлях М.Ніжинського. Розробка ним проблем виховання особистості в колективі. Загальна характеристика праці „Колектив і особистість”. Дослідження М.Ніжинським педагогічної спадщини А.Макаренка. Порівняльна характеристика поглядів М.Ніжинського та А.Макаренка на колектив, його роль та значення у вихованні особистості.

Основні поняття: методика викладання мови, історико-педагогічні дослідження, антирелігійне виховання, психологічна наука, конструктивні теоретичні принципи розбудови психологічної науки. Педагогічна майстерність, педагогічний такт, розробка теорії колективу.

Тема 3: Освітня діяльність та педагогічні погляди В.Сухомлинського.

Біографічні відомості про В.Сухомлинського. Мета виховання та його принципи за В.Сухомлинським, основні положення його виховної системи, розкриті у працях „Серце віддаю дітям”. „Мудра влада колективу”, „Виховання громадянина”, „Павлиська середня школа”, „Розмова з молодим директором школи”, „Сто порад учителям” тощо.

Питання розумового виховання у педагогічній спадщині В.Сухомлинського: виховання самодисципліни, формування пізнавальних мотивів, організація розумової діяльності, творчі завдання, елементи дослідження як шляхи активізації розумової діяльності.

Питання морального виховання. Єдність морального, трудового та естетичного виховання у педагогічній спадщині В.Сухомлинського. Практика морального виховання Павлиської школи.

Питання трудового виховання, основи його здійснення. Досвід Павлиської середньої школи щодо здійснення морального, трудового та естетичного виховання.

Сутність родинно-шкільного виховання за В.Сухомлинським. Батьківський авторитет та його різновиди. Загальна характеристика праці В.Сухомлинського „Батьківська педагогіка”.

Основні поняття: народні традиції, гуманізм, урок на природі, громадянськість, самоствердження, культ книги, матері, Батьківщини, праці, природи, оптимістична гіпотеза, педагогічне прогнозування, „Вузли знань”, спецорганізація розумової діяльності, родинно-шкільне виховання.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усьо- го	у тому числі					усьо- го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
<i>Змістовий модуль I</i>												
<i>Зародження педагогічної теорії в Україні</i>												
Тема 1 Вступ. Предмет і завдання історії педагогіки як науки	4	2				2	4	2				2
Тема 2 Світова педагогічна думка та її вплив на розвиток педагогіч- ної думки України	4					4	4					4
Тема 3 Школа і педагогічна думка Київської Русі	2	2				2	2					2
Тема 4 Виховання і школа України XIV - XV ст.	4					2	4					4
Разом за змістовим модулем 1	14	4				10	14	2				12
<i>Змістовий модуль II</i>												
<i>Педагогіка та освіта XIV-XVIII ст.</i>												
Тема 1 Виховання та школа XVI – XVIII ст.	4	2				2	4					4
Тема 2 Представники педагогічної думки XVI- XVII ст.	4		2			2	4					4
Тема 3 Педагогічна концепція Г.Сковороди	4		2			2	4					4
Тема 4 Представники педагогічної думки XVII ст.	2					2	2					2
Разом за змістовим модулем 2	14	2	4			8	14					14

Змістовий модуль III												
Школа та педагогічна думка України XIX – початку XX ст.												
Тема 1 Виховання та школа України XIX – початку XX ст.	4	2				2	4					4
Тема 2 Педагогічні ідеї О.В.Духновича	4					4	4					4
Тема 3 Представники педа- гогічної думки XIX ст.	4		2			2	4					4
Тема 4 Видатний вітчизняний педагог К.Ушинський	4	2				2	4	2				2
Тема 5 Освітні діячі другої половини XIX- початку XX ст.: М.Корф, Х.Ал- чевська, Т.Лубенець, С.Миропольський, М.Демков	4		2			2	4		2			2
Тема 6 Українські письмен- ники у боротьбі за прогресивну педагогічну думку	2					2	2					2
Тема 7 Борці за розбудову української національ- ної школи В.Науменко, М.Аркас, М.Грушевський	2					2	2					2
Разом за змістовим модулем 3	22	4	4			14	22					22
Змістовий модуль IV												
Освітні діячі 1918-1939 рр.												
Тема 1 Розбудова національної освіти періоду УНР	4	2				2	4					4
Тема 2 Освітні діячі періоду УНР: Я.Чепіга,	4		2			2	4					4

С.Черкасенко, В.Винниченко, І.Огієнко												
Тема 3 Педагогічна концепція С.Русової	2					2	2		2			2
Тема 4 Педагогічна система А.Макаренка	6	2				4	6	2				4
Тема 5 Освітня діяльність А.Синявського, М.Скрипника, О.Музиченка, О.Залужного, Г.Ващенко	4					4	4					4
Разом за змістовим модулем 4	20	4	2			14	20	2	2			16
Змістовий модуль V Яскраві особистості педагогіки радянської доби												
Тема 1 Стан школи та освіти у 40-80-х роках ХХ ст.	2					2	2					2
Тема 2 Педагогічна діяльність та погляди С.Чавда- рова, Г.Костюка, І.Си- ниці, А.Бондаря, М.Ніжинського	4		2			4	4					4
Тема 3 Освітня діяльність та педагогічні погляди В.Сухомлинського	6	2	2			2	6		2			4
Разом за змістовим модулем 5	12	2	4			8	12		2			10
Модуль 2												
ІНДЗ			-	-	8	-						8
Усього годин	90	22	14	-	8	46	90	6	4			8 72

5. Теми семінарсько-практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Представники педагогічної думки епохи Українського	2

	Відродження	
2	Освітня діяльність і педагогічні погляди Г.С.Сковороди	2
3	Освітня діяльність та педагогічні погляди М.О.Корфа, Х.Д.Алчевської, Т.Г.Лубенця, С.І.Миропольського	2
4	Освітні діячі періоду Української Народної Республіки	2
5	Педагогічна система А.С.Макаренка	2
6	Педагогічна діяльність та погляди С.Х.Чавдарова, Г.С.Костюка, І.О.Синиці, А.Д.Бондаря, М.П.Ніжинського	2
7	О.В.Сухомлинський та його педагогічна спадщина.	2

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	відсутні	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	відсутні	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Предмет і завдання історії педагогіки як науки	2
2	Світова педагогічна думка та її вплив на розвиток педагогічної думки України	4
3	Школа і педагогічна думка Київської Русі	2
4	Виховання і школа України XIV - XV ст.	2
5	Виховання та школа XVI – XVIII ст.	4
6	Представники педагогічної думки XVI- XVII ст.	4
7	Педагогічна концепція Г.Сковороди	4
8	Представники педагогічної думки XVII ст.	4
9	Виховання та школа України XIX – початку XX ст.	4
10	Педагогічні ідеї О.В.Духновича	4
11	Представники педагогічної думки XIX ст.	4
12	Освітні діячі другої половини XIX- початку XX ст.: М.Корф, Х.Алчевська, Т.Лубенець, С.Миропольський, М.Демков	2
13	Українські письменники у боротьбі за прогресивну педагогічну думку	2
14	Борці за розбудову української національної школи В.Науменко, М.Аркас, М.Грушевський	2

15	Розбудова національної освіти періоду УНР	2
16	Освітні діячі періоду УНР: Я.Чепіга, С.Черкасенко, В.Винниченко, І.Огієнко	4
17	Педагогічна концепція С.Русової	2
18	Педагогічна система А.Макаренка	4
19	Освітня діяльність А.Синявського, М.Скрипника, О.Музиченка, О.Залужного, Г.Ващенко	4
20	Стан школи та освіти у 40-80-х роках ХХ ст.	2
21	Педагогічна діяльність та погляди С.Чавдарова, Г.Костюка, І.Синиці, А.Бондаря, М.Ніжинського	2
22	Освітня діяльність та педагогічні погляди В.Сухомлинського	2
	Разом	46

9. Індивідуальні завдання

Підготовка мультимедійної презентації з характеристикою та аналізом педагогічних поглядів та освітньої діяльності одного з вітчизняних освітніх діячів.

10. Методи навчання

Лекції, складання графічних схем, заповнення таблиць, конспектування, написання рефератів, укладання глосарію, тестові завдання.

11. Методи контролю

Перевірка конспектів студентів; співбесіда зі студентами під час індивідуальних занять; консультація; тестова перевірка знань; перевірка індивідуального навчально-дослідного завдання; експрес-опитування; екзамен.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 4	ЗМ 5	ІНДЗ	Екз	Сума
8	8	8	8	8	10	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з	не зараховано з

		можливістю повторного складання	можливістю повторного складання
0-34	Ф	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.
4. Тестові завдання до курсу.

14. Рекомендована література

Базова

1. Артемова, Л.В. Історія педагогіки України: підручник/ Л.В. Артемова. - К.: Либідь, 2006. - 424 с
2. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія/ ред. В. Г. Кремень. - К.: Знання, 2005. - 767 с.
3. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки / В.П.Кравець. - Тернопіль, 1994.
4. Левківський М. Історія педагогіки: Навчальний посібник для педагогічних ВУЗів / М.Левківський. - Тернопіль, 2001.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки. Видання 2-ге, доповнене. Підручник / М.В.Левківський. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.
6. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навч. Посібник / Людмила Андріївна Медвідь. — К. : Вікар, 2003. — 335с. — (Серія «Вища Освіта ХХІ століття»).
7. Нариси історії українського шкільництва. 1905-1933: Навч. посібник/ О.В.Сухомлинська та ін.; за ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996.– 304 с.
8. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР: Вторая половина XIX века / Отв. ред. Э.Д.Днепров. - М.: Педагогика, 1991. - 448 с.
9. Сисоева, С.О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник/ С.О. Сисоева, І.В. Соколова. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 308 с.
10. Любар, О.О. Історія української школи і педагогіки: навчальний посібник/ О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. - К.: Знання, 2003. - 450 с.
11. Столяренко, Л.Д. Педагогическая психология: учебное пособие/ Л.Д. Столяренко. - 3-е изд., перераб. и доп. - Ростов н/Д: Феникс, 2004. - 544 с

12. Сбруєва А.А., Рисіна М.Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : Навчальний посібник.-Суми: СУМДУ. 2000.
13. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Український Вільний Ун-т {м. Мюнхен, Німеччина}; Друзі товариства ім. Григорія Ващенка / Юрій Вільчинський (ред.), Лариса Масенко (ред.). — К. : Наукова думка, 2001. — 912 с.

Допоміжна

1. Алчевская Х.Д. Книга для взрослых. Первый год обучения / Сост. ученицами воскресных школ при ближайшем участии Х.Д.Алчевской. - М., 1900. - 200 с.
2. Алчевская Х.Д. Передуманное и пережитое. Дневники, письма, воспоминания.-М., 1912. - 467 с.
3. Біднов В. Школа і освіта на Україні. Українська культура: Лекції.-К., 1993.- С.40-70.
4. Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Д.Грінченка. - К.: Вид-во "Знання" УРСР, 1990. - 48 с. (Сер. "Педагогіка", №7)
5. Дорошенко Д.І. Нариси історії України / Передмова О.І.Денисюка.-Л., 1991.
6. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія/ ред. В. Г. Кремень. - К.: Знання, 2005. - 767 с.
7. Золотухіна С.Т. Тенденції розвитку виховуючого навчання. - Х.: Основа, - 1995. - 292 с.
8. Из истории отечественной школы и педагогики: Сб. статей / Под ред. проф. А.И.Пискунова. - Калинин, 1970. - 113 с.
9. Історія педагогіки / За ред. М.В.Левківського. О.А.Дубасенюк.- Житомир. 1999.
10. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во „Знання”, КОО, 2003.
11. Нариси історії українського шкільництва. 1905-1933: Навч. посібник/ О.В.Сухомлинська та ін.; за ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996.– 304 с.
12. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X - поч. XX ст.): Нариси / Ярмаченко М.Д., Калениченко Н.П. та ін. - К.: Рад. школа, 1991. - 387 с.
13. Розвиток народної освіти та педагогічної думки на Україні (X - поч. XX ст.): Нариси / Атлантова Л.І., Ільченко Ж.Д., Кавалерова Н.А. та ін. - К.: Рад. школа, 1991.- 380 с.
14. Сбруєва А.А., Рисіна М.Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : Навчальний посібник.-Суми: СУМДУ. 2000.

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Лекція 1-2

ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ

Питання теми:

1. Предмет, значення, джерела, функції історії педагогіки як науки.
2. Виховання як суспільне явище, концепції його виникнення.
3. Історичні етапи розвитку вітчизняної педагогічної думки.

1. Предмет, значення, джерела, функції історії педагогіки як науки.

Історія педагогіки – наука, яка вивчає становлення та розвиток освітньо-виховних систем, теорії та практики освіти, навчання та виховання від найдавніших часів до сьогодення.

Історія педагогіки розуміється як система історико-педагогічних явищ, яка розвивається у тісному взаємозв'язку з суспільним рухом.

Як соціальна наука, історія педагогіки має зв'язок з історією культури, філософії, історіографією, історією літератури, мистецтва, історією наук.

Джерелознавча база історії педагогіки містить: пам'ятники писемності; рукописи; архівні матеріали; твори живопису, літератури, скульптури; офіційні матеріали (державні закони, проекти, звіти тощо); педагогічна, навчальна та методична література; педагогічна преса, мемуарна література минулого.

Функції історії педагогіки:

1. Формування здатності до аналізу, співставлення, порівняння певних педагогічних явищ, їх оцінки; вміння творчого їх застосування в умовах сьогодення.

2. Формування критичного педагогічного мислення як суттєвої ознаки вчительської професійної діяльності.

2. Виховання як суспільне явище. Концепції його виникнення.

Для систематичного вивчення історико-педагогічного курсу варто з'ясувати питання, на якому етапі розвитку людського суспільства виникло виховання; що зумовило його появу?

Виховання визначають як цілеспрямовану діяльність щодо формування особистості, спрямовану на підготовку підростаючого покоління до виконання суспільних функцій. Воно виникло з появою людського суспільства й невіддільне від соціального відтворення поколінь, природної потреби готувати до життя нащадків. Саме тому виховання є загальною й вічною категорією.

Історії відомі різні **підходи** щодо розуміння факторів виникнення виховання. Серед цих **підходів** чітко виділяються: біологічний, психологічний, релігійний, соціальний (трудоий), соціокультурний.

Основоположниками **біологічного підходу** є англійський філософ-соціолог Г.Спенсер та французький етнограф Ш.Летурно. Вони пов'язували виховну діяльність людей з інстинктивною турботою тварин про своє потомство, покладаючи в основу виховання інстинкт боротьби за існування.

Основоположником **психологічного підходу** є американський педагог П.Моро. Виховання він розглядав як інстинктивно-підсвідоме наслідування дітьми

дорослих. На відміну від нього, прихильник **релігійного підходу** німецький історик педагогіки К.Шмідт вважав, що виховання має релігійно-ідеалістичне походження, в чому виявляється творча дія Духу Божого. Тому здатність виховувати дітей освячена Богом.

Основоположники **трудового підходу** німецькі філософи К.Маркс та Ф.Енгельс причиною виникнення виховання вважали трудову діяльність первісних людей. Серед умов виникнення виховання Ф.Енгельс називав:

а) потребу у виготовленні знарядь праці;

б) необхідність передачі трудових умінь виготовлення та використання цих знарядь дітьми.

Палким прихильником **соціокультурного підходу** був видатний український педагог В.Сухомлинський. Він зазначав, що виховання є результатом накопиченого досвіду соціальної, виробничої та професійної культури. Головним завданням виховання В.Сухомлинський вважав інторізацію цих надбань зростаючою особистістю з тим, щоб забезпечити оптимальну її соціалізацію в суспільстві.

3. Історичні етапи розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Освіта, навчання і виховання завжди були і є віддзеркаленням розвитку суспільства, змін у відносинах між людьми.

Це процеси соціальні, історично обумовлені. Щоб правильно розуміти закономірності цих процесів, необхідно знати історію розвитку освіти, виховання, школи та педагогічної теорії від найдавніших часів до наших днів.

Німецький історик педагогіки К.Шмідт говорив, що тільки той в змозі зрозуміти історичну науку сучасної педагогіки, хто сам вжився в історію педагогіки. Педагогіка без її історії те ж саме, що будівля без фундаменту.

Як окрема галузь знань історія педагогіки зародилася у другій половині XVII ст., однак її розвиток припадає на другу половину XIX і наступне століття. Першопрохідцями – істориками педагогіки є француз К.Фльор („Про вибір і метод учбових занять”), німці К.Мангельсдорф („Спроба викладу того, що протягом тисячоліть говорить і робиться в галузі виховання”), Ф.Рухкопф („Історія шкільної і виховної справи в Німеччині”), К.Шмідт („Історія виховання від його виникнення до нашого часу”).

В Україні історія педагогіки почала розроблятися з середини XIX ст. Увагу вітчизняних дослідників привертала як історія зарубіжної теорії та практики, так і історія школи й освіти в Україні. Як окремий предмет викладання історія педагогіки входить до програми педагогічних закладів з другої половини XIX ст.

4. Виховання в первісному, рабовласницькому, феодальному суспільстві.

Перші школи у світовій цивілізації.

Виховання в умовах первісного суспільства.

Ступенями розвитку виховання в умовах первісного ладу були:

- дородове суспільство (невідокремлений період виховання);
- родове суспільство (відокремлений період виховання).

У родовому суспільстві виховання ускладнюється у зв'язку з розширенням господарських функцій. Воно поступово відокремлюється від загального процесу

трудової діяльності людей, стає суспільним явищем, носить колективний характер.

Виховання здійснювалось людьми літнього віку. Значне місце відводилось самостійності дитини. Поширеними були табу, організовувались ініціації (церемонії посвячення, своєрідні екзамени на зрілість). Підростаюче покоління через примітивні культи привчали жити у злагоді з природою. Особливу увагу приділяли фізичному вихованню (турбувались про підготовку сильної, мужньої, спритної людини), моральному вихованню (розвиток сили характеру, правдивості, почуття обов'язку), релігійному (виховання в контексті культури та обрядовості), військовому вихованню. Виникає новий вид виховання - сімейне.

В умовах класового рабовласницького суспільства виховання характеризується наступними рисами: виховання стає самостійною соціальною функцією; воно носить класовий характер; виникає диференціація виховних цілей; фізична праця не розглядається як складовий елемент формування особистості; поза організованим навчанням та вихованням перебували раби та вільна група населення; фізичні покарання стають важливим методом виховання; здійснюється зв'язок учителів-вихователів із батьками учнів.

Перші школи у світовій цивілізації.

Найдавнішими вважаються піктографічні школи (територія Мексики), що виникли за 7 тис. років до н.е. Пізніше з'являються школи в країнах Сходу: Вавилоні, Єгипті, Китаї, Індії, Шумері. Школи Шумери виникли у 3 тисячолітті н.е. Такими були школи писців, де дітей навчали читання, письма, граматики, ботаніки, зоології, географії, мінералогії, математиці, літературі. Ці школи служили, в основному, інтересам імущих. Школи Єгипту датуються переважно IV тисячоліттям до н.е. Це школи жерців та школи писців. У школах жерців навчалися хлопчики з родин жерців. Протягом десяти років діти навчалися читати, писати, рахувати, опановували арифметикою, астрономією, красномовством, медициною, знанням релігійних культів). Метою школи була підготовка дитини до дорослого життя, ідеалом виховання – небагатослівна людина, яка вміє терпіти лихо й холоднокрівно приймати удари долі.

Школи Китаю виникли у III тисячолітті до н.е. й носили назви “сян” (місце усамітнених старців, які навчали й наставляли молодь) і “сюй” (навчання стрільбі з лука). Зміст навчання й виховання у школах включав сім мистецтв: мораль, письмо, лічба, музика, стрільба з лука, їзда верхи, керування колісницею, навчання читати і писати ієрогліфами. Загалом навчання у школах тривало понад 15 років.

Навчання у стародавньому Римі розмежовується на кілька етапів:

1. Сімейне виховання (від народження до 7 років).
2. Елементарна школа, яка мала суто практичний характер і навчала читання, письма, рахунку (від 7 до 12 років).
3. Школа граматики, де передбачалось вивчення латинської і грецької мов та літератури (від 12 до 15 років).
4. Школа оратора, завданням якої було формування досконалого красномовця як освітнього ідеалу.

Визначними діячами стародавнього Риму були: Цицерон, Сенека, Марк Фабій Квінтіліан.

Найбільш оригінальними системами виховання у стародавній Греції були Спартанська та Афінівська. Спартанське виховання було державним. Ставилось завдання підготовки стійких та загартованих майбутніх рабовласників. Головним завданням було виховання жорстокості, ненависті до рабів. Вихованці брали участь у нічних облавах на рабів, мали права на вбивство будь-якого раба. Щорічно організовувались публічні випробовування – змагання. Дітей сікли перед вітварем, щоб пересвідчитись у їхній терплячості та витривалості. Пізніше юнаки 18-20 років об'єднувались в групи ефебів.

Афінівська система виховання залишила слід в історії педагогіки як провісниця високої духовної культури, формування гармонійної людини як уособлення єдності духовного багатства, моральної чистоти та фізичної досконалості. У системі виховання знайшли своє відображення економічне становище і політичне життя Афін, розвиток ремесел, торгівлі, а також високий рівень розвитку архітектури, скульптури, живопису, літератури, історії, географії, математики, філософії. Поступово в Афінах утверджується ідея “калокагатії” (гармонійного розвитку особистості, в якому зміст виховання спрямовувався на досягнення фізичної і духовної досконалості).

Феодално-кріпосницька формація у країнах Західної Європи почала складатися в V-VI століттях. Її ідеологічною опорою була церква, яка захопила монопольне право на освіту.

Поступово в середньовічній Європі склалась система шкіл, до якої входили монастирські, кафедральні та соборні школи. Саме навчання здійснювалося за трьома рівнями: Елементарний, до змісту навчання якого входило читання, письмо, лічба, спів, Закон Божий; Середній, що включав „тривіум” (латинська мова, риторика, діалектика); Підвищений з обов'язковим вивченням „сімох вільних мистецтв”, що поєднували „тривіум” та „квадріум” (арифметика, геометрія, музика, астрономія).

Епоха Відродження піднесла до мети виховання ідеал фізично досконалої, різнобічно розвиненої особистості, вільної людини. Поступово визначились конкретні напрями виховання: розумове, моральне, естетичне, фізичне, соціальне, теологічне, духовне.

5.Коротка характеристика поглядів визначних представників світової педагогічної думки та їх вплив на розвиток педагогічної думки України.

Ян Амос Коменський – видатний чеський педагог (1592 – 1670). Це людина енциклопедичних знань, філософ, вчений, суспільний діяч, невтомний борець за мир між народами. З його ім'ям пов'язане оформлення педагогіки як самостійної галузі знань. Педагогічні ідеї Я.А.Коменський виклав у творах „Велика дидактика”, „Материнська школа”, „Пансофічна школа”, „Про вигнання зі школи лінощів”, „Закони добре організованої школи”, „Правила поведінки”, „Світ чуттєвих речей в малюнках”, „Загальна порада до виправлення людських справ”.

На зламі двох історичних епох (перехід від феодалізму до капіталізму) Я.А.Коменський створив оригінальну, життєву педагогічну систему, основними елементами якої є: мета виховання як основний структурний елемент, що

підпорядковує інші, виховання та розвиток, напрями виховання (розумове, моральне, естетичне, трудове, фізичне, релігійне), школа як центр освіти, зміст і методи виховання, управління школою, зв'язок школи з життям, вчитель як центральна фігура виховного процесу.

Вихідні положення педагогіки Я.А.Коменського: особистість – це досконале творіння природи, яке має право на розвиток усіх своїх здібностей; за умови гарної організації навчально-виховного процесу кожна дитина може досягти найвищих сходинок освіти; основою пізнання є чуттєвий досвід; пізнання повинно приносити користь у практичному житті, тому воно повинно бути обов'язковим і доступним для всіх; природі людини притаманні самодіяльні, саморушійні сили, тому вихованець повинен бути більш самостійним в осмисленні й діяльному освоєнні світу; навчання і виховання повинно бути природовідповідними (відповідати закономірностям природи й природі дитини).

Визначними європейськими освітніми діячами були: Вікторіо да-Фельтре, Франсуа Рабле (Франція), Мішель Монтень, Еразм Роттердамський, Томас Мор, Томазо Кампанелла, Ян Гус, Мартін Лютер і Томас Мюнцер, Ігнатій Лойола, Жан-Жак Руссо, Йоган Генріх Песталоцці, Адольф Дістервег.

Висновок.

Європейська освіта пройшла у своєму історичному розвитку низку реформаций, продиктованих змінами соціально-економічного устрою та вимогами суспільства до виховання підростаючих поколінь на різних ступенях історичного розвитку. Це, безумовно, відбилося й на розвитку педагогічної думки України.

Лекція 3

ШКОЛА І ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Питання теми:

1. Педагогіка давніх слов'ян.
2. Розвиток шкільної освіти в Київській Русі.
3. Педагогічна думка Київської Русі.

1. Педагогіка давніх слов'ян.

Традиції національного виховання зароджувались одночасно з формуванням слов'янської народності.

Історія виховання у східних слов'ян сягає в глибоку давнину, у часи відокремлення слов'янської мови від загального індоєвропейського масиву. У V-VI ст. н. е. завершилось розселення слов'ян і поділ їх на групи – східну, західну та північну.

Виховання у слов'ян було детерміноване рівнем розвитку продуктивних сил, поділом праці, структурою шлюбних і сімейних відносин.

Метою виховання була підготовка сильного й вмілого робітника, доброго орача, спритного мисливця, воїна-захисника своєї землі і жінки – вмілої господарки.

З утвердженням патріархату виникають будинки молоді, в яких старші члени роду допомагали підліткам оволодіти мисливством, землеробством, знайомили з родовими звичаями і обрядами.

У древніх слов'ян спостерігалися наступні етапи раннього виховання дітей: період баяння, період пестування, період набуття трудових навичок та оволодіння нормами моральної поведінки.

У 988 р. християнство стало офіційною релігією Київської Русі. Воно сприяло консолідації держави, зблизило Русь з Країнами Європи, прилучило Русь до античної культури; сприяло розвитку освіти й шкільництва, диференціації суспільства на класи; підштовхувало розвиток культурно-освітньої роботи.

Якщо давньоруська культура була безписемною, то з прийняттям християнства, з переходом до „книжного вчення” відпала необхідність зберігати у пам'яті набутий суспільно-історичний досвід. Історичне значення перших шкіл полягає у тому, що вони створили умови для переходу до нового етапу давньоруського шкільництва – “книжного вчення”.

2. Розвиток шкільної освіти в Київській Русі.

Школи „книжного вчення”. Відкриття першої школи у Русі князем Володимиром „Повість временних літ” зафіксувала під 988 р. Особливого розквіту школа досягла у 996 р., коли вона перевелась до князівського палацу в приміщення Десятинної церкви.

Освічені вихованці школи Володимира склали підмурівок, на якому Ярослав Мудрий зробив новий крок до розвитку освіти в Русі. За часів Ярослава у новозбудованій Софії Київській (1037 р.) створюється школа, яка продовжує кращі традиції Володимирової. У 1086 р. княгиня Ганна Всеволодівна відкрила жіночу школу в Києві. Окрім грамоти, співів та шляхетної поведінки, тут навчали гаптуванню. Такі ж школи були відкриті в Суздалі та Полоцьку.

Монастирські школи, які створювались при монастирях для навчання грамоти монахів. Процес навчання завершувався самостійним читанням релігійних книг. Виховання будувалось так, щоб у монахів не було часу для пустих занять. Правила вимагали 12-кратної молитви вдень, стільки ж ввечері та вночі. Сутність виховання полягала в настановленні монахів, в утриманні, смиренні, тілесної безпристрасності, покірності.

Школи грамоти. Так називалась мережа шкіл, обмежених містами. Утримувались вони на кошти батьків. До змісту навчання було включено: читання, письмо, лічба, хоровий спів. У той час навчання грамоти було рівнозначне елементарній початковій освіті.

Кормильство. Воно являло собою форму домашнього навчання. Князі підбирали кормильців з числа воєвод або знатних бояр. В обов'язки кормильця входило розумове, моральне, військово-фізичне виховання, раннє залучення до державних справ, військового й політичного життя.

3. Педагогічна думка Київської Русі.

Офіційна педагогічна думка Київської Русі розвивалась, починаючи з XI ст. Вона складалася з офіційних концепцій і народно-педагогічних поглядів.

➤ **Іларіон.** „Слово про закон і благодать” першого митрополита Київського Іларіона, написане між 1037 і 1050 рр., вважається найдавнішим твором педагогічного спрямування. У ньому обґрунтовано право Русі на самостійний державний розвиток, високо оцінена освітня політика князів Володимира і Ярослава. Виховним ідеалом для русинів Іларіон вважав підготовку молодого

покоління до захисту рідної землі. Вихованню молоді на героїчних традиціях він надавав загальнодержавного значення. Як виразник передових поглядів Іларіон у „Слові” не підтримав візантійської ідеї виховання в душі аскетизму, а захищав принцип активної діяльності у формуванні особистості.

➤ **Літописець Нестор.** Він залишив помітний слід в історії давньоруської педагогічної думки. Як прихильник концепції монастирського виховання, він підпорядковував їй весь зміст „Життя Феодосія Печерського”. Зміст монастирського виховання зводився до формування в ченців покори, терпіння, відмови від радощів земного життя. Досягалося це запровадженням постів, молитов, фанатичним самообмеженням. У своєму творі він почасти не дотримувався християнської трафаретності й реалістично відображав такі риси у середовищі вельмож, як жорстокість, зневажання загальнолюдських моральних норм.

➤ **Кирило Туровський.** В історію педагогіки він увійшов завдяки тому, що розробив концепцію про пізнання і виховання шляхом розвитку розумових сил людини. Основні його твердження: людина не народжується ні доброю, ні злою; тією чи іншою вона стає завдяки наявності в душі добрих або злих начал, які переважають у її життєвих діяннях; людині властива сила волі, і, додержуючи вимог християнської моралі, вона може здійснювати вчинки, що ведуть до добра; моральна поведінка залежить від розуму особистості, важливим засобом розвитку якого є книжне вчення.

➤ **Іоанн.** У своєму творі „Слово” Іоанн показує роль книжного навчання, визначає його роль у формуванні особистості. Він вказує, що віра – не єдиний критерій вихованості людини: благочестивим слід вважати і того, хто творить корисні справи, робить благо ближньому. Позитивні якості особистості, на думку Іларіона, не даються від природи в готовому вигляді, а є результатом виховання, наполегливої роботи над самовдосконаленням. Головним засобом самовдосконалення є книга. Вона для людини – це те, що зброя для воїна, вітрила для корабля.

➤ **Володимир Мономах.**

Вищим досягненням педагогічної думки Київської Русі є „Повчання дітям” Володимира Мономаха. У ньому вперше викладені глибокі думки про зв'язок навчання і виховання, про роль досвіду і прикладу старших в становленні особистості дитини, про значення активної діяльності в процесі формування дитини як особистості, про виховання моральної поведінки.

Видне місце у „Повчанні” відведено роз'ясненню значення виховного впливу на дітей особистого прикладу старших. Діти, спостерігаючи дії і вчинки старших, краще засвоюють моральні норми і правила поведінки, більш активно сприймають досвід старших. Найбільш сильно впливає на дітей приклад батьків.

Мономах виклав роздуми про виховання відносин між людьми. Особливого значення він надавав благодійності, піклуванню про старців, сиріт та убогих.

Важливою рисою стратегії навчання В.Мономаха є визнання авторитету наставника – пестуна, батька, вчителя.

Висновок.

Педагогічна думка Київської Русі зосереджена на таких проблемах виховання: роль освіти, знань в житті держави і людини; виховання любові до Бога; підготовка до потойбічного життя; діяльнісний підхід до виховання; виховання патріотизму, гуманізму, покори, дисциплінованості, любові до ближнього; осуд насилля; врахування у вихованні мотивів, що спонукали людину, а не результатів її дій; ставлення до учня одночасно як до об'єкта і суб'єкта навчання й виховання.

Лекція 4 **ВИХОВАННЯ І ШКОЛА УКРАЇНИ В XIV – XV СТ.**

Питання теми:

1. Українське козацтво, його роль у національно-визвольній боротьбі. Козацька педагогіка.
2. Школи в Україні XIV – XV ст.
3. Культурно-освітня діяльність Юрія Котермака (Дрогобича) та Павла Русина.

1. Українське козацтво, його роль у національно-визвольній боротьбі.

Козацька педагогіка.

З XIV ст. в житті України з'явилися козаки, які з кожним роком набували все більшого значення. Визначним організатором козацтва був Дмитро Вишневецький, який об'єднав розпорошені групи козаків і почав будувати для них твердиню на Дніпровому острові Хортиці. Після його смерті козаки заснували на Дніпрових островах Січ.

Доба козацтва створила багатогранну духовність, ідейно-моральні, емоційно-естетичні основи усієї української національної системи виховання. Ця доба покликала до життя унікальне явище східнослов'янської і світової культури – **українську козацьку педагогіку**. Це частина народної педагогіки у вершинному її вияві.

Козацька педагогіка своєю основною метою ставила формування козака – лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю й самосвідомістю. Козацьку педагогіку визначали такі провідні ідеї козацького руху, як свобода й незалежність України; непорушність прав людини і народу; суверенність особистості; народовладдя тощо. Козацька педагогіка як могутній пласт національно-культурної спадщини втілює у своїх ідеях, змісті, формах і методах виховання сутність й особливості українського національного характеру.

Українська козацька система виховання – глибоко самобутнє явище. Вона мала кілька ступенів: дошкільне родинне виховання, шкільне виховання, підвищена або вища освіта у вітчизняних колегіумах, академіях, зарубіжних університетах.

2. Школи в Україні XIV – XV ст.

Коли з початку XIV ст. Україна перебувала під Литвою, а згодом, унаслідок Люблінської унії 1509 р. у кордонах польсько-литовського королівства опинилися майже всі українські землі й виникла реальна загроза асиміляції українців через насадження католицьких шкіл в Україні, спалахнула боротьба нашого народу за

українське шкільництво. З метою захисту соціальних і національних прав, віри, рідної мови в Україні почали створюватися особливі організації - братства. Вони згуртовували навкруг себе різні верстви міського населення: ремісників, купців, нижче духовенство, запорозьке козацтво. Братства вели політичну роботу, відкривали школи, організовували типографії, видавали літературу. Вони мали свою казну й суд, шпиталі для бідних. До найдавніших належать Львівське та Луцьке братства (1463 р.).

Братства швидко поширювались по всій Україні, незважаючи на репресії й переслідування. Засобом боротьби з релігійним і національним гнітом були братські школи. Зміст навчання у школі визначався її статутом: спочатку вчилися складати літери, потім навчали граматики й церковного порядку, читання й співу; дбали про те, щоб кожного дня діти перевіряли знання грецької мови, спілкуючись один з одним; пізніше вивчали діалектику, риторику та інші філософські науки.

XIV- XV ст. в історії України – це період розвитку освітніх традицій Київської Русі. Завдяки зусиллям й ініціативі міського населення виникали нові та удосконалювались існуючі школи. Широко використовувались традиції сімейного виховання, в якому закріплювалися життєвий і виробничий досвід, уміння, норми поведінки і звичаї попередніх поколінь. Освітньою діяльністю займалися мандрівні дяки – “майстри грамоти”, які навчали читання, письма, лічби, молитвам, біблійним легендам.

Дітей українських магнатів навчали домашні вчителі. Їх місця намагалися посісти прислужники Ватикану – єзуїти. Вони розгорнули в Україні широку освітню діяльність, намагаючись виховувати вірних і покірних слуг Ватикану. Були відкриті єзуїтські навчальні заклади у Львові, Луцьку, Києві, Кам'янці-Подільському, Острозі, Ужгороді. Ці заклади виступали проти православ'я, вітчизняних традицій рідної мови, культури, звичаїв. У єзуїтських школах вивчали латинську граматику, грецьку й польську мови, риторику, діалектику, богослов'я тощо.

Результатом антикатолицького народного руху була **поява протестантських шкіл**, які через освіту й виховання пропагували свої ідеї. В них вивчали граматику, латинську, польську, церковнослов'янську мови, математику, діалектику, риторику, основи християнської етики, теологію, філософію. Основна ж увага приділялась вихованню молоді у дусі відповідного віровчення.

3. Культурно-освітня діяльність Юрія Дрогобича (Котермака) та Павла Русина.

➤ **Юрій Котермак** (бл.1450-1494).

Ю.Котермак – гуманіст, патріот України - набув початкової освіти у приходській школі. Середню освіту одержав у Дрогобичі (звідки й його псевдонім) і Львові у кафедральній школі, потім вчився у Краковському та Болонському університетах. Після закінчення університету успішно захистив докторську дисертацію і працював викладачем астрономії і медицини, а пізніше ректором у Болонському і Краківському університетах.

Ім'я Ю.Дрогобича викарбуване серед почесного списку осіб, які прославили місцевий університет у Болонї. Вчений закликає молодь не задовольнятися

отриманою освітою, а продовжувати її, постійно самоудосконалюватись, займатися самоосвітою. Він високо цінував друковане слово у вихованні молоді і важливість науки для народу, яка має прогнозувати майбутнє, допомагати людям попереджати події.

➤ **Павло Русин (бл.1470 – бл.1517)**

Павло Русин народився на Лемківщині у м.Кросно (тепер Польща), закінчив Грейфсвальдський університет у Німеччині, отримав ступінь магістра. У подальшому його життя пов'язане з Краківським університетом. Був глибоко обізнаний з древньогрецькою філософією та літературою. У ряді творів П.Русин відзначає, що тільки та наука, яка продовжує античні традиції, містить в собі істинні знання. У викладацькій роботі в Краківському університеті він пропагує ідеї античності та епохи Відродження, які через учнів поширювалися в Україні.

У 1491 р. П.Русин включається до роботи в друкарні Ф.Швайцпольта по виданню кирилицею перших книг рідною мовою. Серед них „Часословець для навчання дітей грамоті”.

Павло Русин усіляко сприяв виданню українських книг на батьківщині і за кордоном, вважаючи це свято справою у розвитку системи освіти й виховання молоді та піднесенню рівня духовності народу.

Висновок.

Українська педагогіка XIV-XV ст. складалася у несприятливих умовах чужеземного панування. Однак вона відображала ідеї національного самоутвердження і національно-визвольної боротьби. Педагогічний процес будувався на традиціях освітньої культури Древньої Русі. Українська педагогіка відзначалась громадянськістю, відображала суспільні завдання, які в силу історичних умов розвитку України зводились до ідеї національного самоутвердження і національно-визвольної боротьби.

Лекція 5

ПРЕДСТАВНИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ XVIII СТ.

Питання теми:

1. Освітня діяльність та погляди Івана Котляревського та Якова Козельського.
2. Педагогічна діяльність Іллі Тимківського, Василя Каразіна та Павла Білецького-Носенка.

1. Освітня діяльність та погляди Івана Котляревського та Якова Ковельського.

➤ **Іван Петрович Котляревський (1769-1838)** зробив перший крок до створення української національної літератури та педагогіки. Працюючи на посаді наглядача Будинку для виховання дітей бідних дворян у Полтаві, з любов'ю ставився до дітей бідних дворян, дбав про їх гармонійний розвиток, через твори літератури й мистецтва виховував у них кращі моральні якості.

Метою виховання І.Котляревський вважав підготовку громадян, корисних Батьківщині й народу, освічених патріотів, борців проти кріпосництва. Він був шанованим і строгим батьком для дітей. Про педагогічну діяльність Котляревського розповідає Т.Шевченко у повісті „Близнець”, де називає Івана

Петровича талановитим педагогом з глибокою вірою в силу виховання, освіти й навчання. Принципами творчості І.Котляревського були: патріотизм, гуманізм, народність, рівноправ'я.

➤ **Яков Козельський** (бл. 1728-1794).

Яков Павлович Козельський - видатний український просвітител, філософ, вчений-енциклопедист. Всебічно освічений, глибоко обізнаний у різноманітних галузях науки, Я.Козельський досліджує філософські й педагогічні погляди Руссо, Монтезкє, Гельвеція. Педагогічні погляди Я.Козельського найбільш повно розкрились у творі „Рассуждения двух индийцев Калана и Ибрагима о человеческом познании”, де він розкриває взаємозв'язок „науки” і „натури”. Вчений глибоко вірив у можливість пізнання людиною оточуючого світу, відзначаючи при цьому нескінченність процесу пізнання та його складність. Я.Козельський надавав великого значення у процесі пізнання оточуючої дійсності практичному досвіду самої людини. „Ціла фізика та усі її окремі науки, - стверджував він, - поширені та розвинені до високого ступеню з невичерпних джерел натури незрівнянно більше спостереженнями та досвідом, ніж роздумами”.

Заслуга Я.Козельського полягає в тому, що він створив класифікацію різних галузей наукового пізнання, поклавши в її основу два об'єкта пізнання - природу та суспільство; виділив в окремі галузі науки онтологію, гносеологію, логіку, психологію, етику, юриспруденцію, політику, хімію, фізику; дав визначення поняттю „наука”.

2. Педагогічна діяльність Іллі Тимківського, Василя Каразіна та Павла Білецького-Носенка.

➤ **Ілля Федорович Тимківський** (1773-1853) – випускник Академії й Московського університету, директор Новгород-Сіверської гімназії, професор, ректор Харківського університету, наставник К.Ушинського, М.Максимовича (свого племінника). Він був особливо діяльним педагогом, відкривав школи, гімназії, писав для них посібники, програми, давав методичні поради для вчителів. Провідну роль у формуванні особистості він відводив освіті й вихованню. Він прагнув всупереч урядовій політиці охопити освітою й вихованням усі верстви населення, незалежно від соціального стану. Щоб досягти педагогічного ідеалу, І.Тимківський радив учителям розвивати природні сили вихованців, їх здібності, збагачувати спадкові дані дітей новими якостями шляхом освіти, навчання і виховання. Цікаві думки висловлював педагог з приводу шкільних підручників. Він вважав, що повинно бути два підручники: один, стислий, для учнів, а другий, більш широкий, для вчителів. Матеріал підручника повинен сприяти розумовому, моральному та естетичному вихованню учнів, бути ілюстрованим.

➤ **Василь Назарович Каразін** (1773-1842) - засновник народної школи для селянських дітей у с.Кручик Сумського повіту, організатор заснування Харківського університету. Він ніс естафету гуманізму, просвітителства, віри у всемогутність людського розуму, в неминучість торжества правди й справедливості.

В.Каразін прагнув робити добро своїй Україні. Він був популяризатором педагогічних і наукових знань серед народних мас України. У 1811р. заснував у Харкові Філотехнічне товариство, яке своїми дослідженнями, винаходами сприяло розвитку землеробства й тваринництва, впровадженню нової техніки, поширенню технічних і сільськогосподарських знань. В.Каразіну належить ідея створення Міністерства народної освіти (1802 р.), в діяльності якого він відіграв визначну роль, керуючи Головним управлінням училищ. В.Каразін виступав проти засилля іноземців у навчальних закладах України. Він вважав, що діти, які виховуються іноземцями, віддаляються від рідної мови, культури, історії. Одним з перших в Україні В.Каразін ставив питання про навчання і виховання дітей жіночої статі.

➤ **Павло Павлович Білецький-Носенко** (1774-1858) - письменник, перекладач, представник прогресивного громадсько-освітнього руху в Україні. 30 років свого життя він присвятив вихованню сільських дітей. На власні кошти відкрив у Прилуках двокласне народне училище, а потім шкільний інтернат у своєму будинку в селі Лапонці біля Прилук, де навчалися діти селян з 7-10 років.

У 1810 р. П.Білецький-Носенко був призначений наглядачем повітового училища в Прилуках, а з 1812 р. – попечителем шкіл всього повіту. На цій посаді він перебував до 1847 р., пропагуючи прогресивні педагогічні ідеї вітчизняних і зарубіжних освітніх діячів. Педагог намагався по-новому вирішувати питання народної освіти, навчання і виховання дітей. Він виступав проти схоластики і догматизму, за свідоме засвоєння знань, вироблення в учнів життєвих умінь та навичок допитливості й спостережливості, природної жвавості, активності, самостійності мислення, природних нахилів, потягу до певних предметів. Він намагався розвинути у дітей більше таланту від того, чим їх обдарувала природа.

П.Білецький-Носенко обстоював народність у вихованні дітей, вважав необхідним завданням виховання в дітей патріотичних почуттів, почуття дружби між різними національностями тощо. Основним його педагогічним положенням була гуманістична ідея гармонійного розвитку особистості. З цією метою він намагався давати дітям знання про природу, людину, суспільство, його історію.

Висновок:

У педагогічній думці XVIII ст. простежується чітка тенденція до продовження гуманістичних освітніх традицій епохи розквіту українського Відродження, що відобразилося в ідеях створення народних шкіл для широких верств населення, піднесенню ролі української мови у навчанні та вихованні підростаючих поколінь, створення навчальних закладів для жінок, розширення змісту та напрямів виховання, визнання всебічного розвитку особистості як кінцевої мети виховання.

Лекція 6 ВИДАТНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ПЕДАГОГ КОСТЯНТИН УШИНСЬКИЙ

Питання теми:

1. Педагогіка як наука і мистецтво.
2. Ідея народності виховання.

3. Дидактика Костянтина Ушинського.
4. Погляди Костянтина Ушинського на виховання.
5. Костянтин Ушинський про вчителя і його підготовку.

1. Педагогіка як наука і мистецтво.

У часи К.Ушинського педагогіка не була науково розроблена, не виходила за межі педагогічних настанов і рецептів, а її фундамент (психологія) був на стадії розвитку. У своїй праці „Людина як предмет виховання” К.Ушинський прагнув поставити педагогіку на фізіологічний, психологічний, філософський, соціально-історичний ґрунт.

Педагогіку К.Ушинський одночасно розглядав як науку і мистецтво, підкреслюючи її активну, творчу роль у вдосконаленні духовного обличчя підростаючого покоління. Як наука педагогіка має свій предмет, свої закони. Має властиві лише їй методи дослідження, побудована на філософських основах і характеризується суспільним характером. Вона є науковим узагальненням педагогічного досвіду. Педагогіка як мистецтво являє собою творчу практичну діяльність учителя, побудовану на основі знання законів розвитку людини. К.Ушинський вважав, що вчитель не є автоматичним виконавцем рецептів педагогіки. Він повинен бути творцем, художником своєї справи.

2. Ідея народності виховання.

Провідною ідеєю педагогіки К.Ушинського є **ідея народності виховання**. **Народність** – це своєрідність кожного народу, його особливі риси, які склалися в результаті історичного розвитку, соціальних умов життя, географічного середовища. Народність – це закономірність, якій підлягає розвиток освіти. Система освіти в кожній окремій країні будується у відповідності з потребами й особливостями даної країни. Вони визначають форми, зміст розвитку шкільної системи. Народність – провідна соціальна ідея епохи падіння кріпосного права. Виховання повинно відповідати суспільним потребам, особливостям і потребам своєї країни.

Педагог доводив, що система виховання, побудована відповідно інтересів народу, розвиває й зміцнює в дітях патріотизм, національну гордість, любов до праці. Він вимагав, щоб діти з раннього віку засвоювали елементи народної культури, оволодівали рідною мовою, знайомилися з фольклором, усною народною творчістю.

3. Дидактичні погляди Костянтина Ушинського.

Основною категорією дидактики К.Ушинський вважав навчання, під яким розумів єдність оволодіння знаннями і розумового розвитку. Завдання навчання - вчити мислити, самостійно знаходити істину.

Навчання має три основні завдання: освітнє, виховне, розвивальне.

К.Ушинський – прихильник класно-урочної системи навчання. Основні риси хорошого уроку: рельєфне виділення основної думки уроку, логічний зв'язок знань, зацікавленість й активність учнів, міцне, осмислене оволодіння знаннями, порядок і дисципліна на уроці.

Відшукуючи відповідь на питання „З чого слід починати навчання?”, К.Ушинський робить цілий ряд висновків:

1. Зміна занять впливає на дитину краще, ніж повний відпочинок. Чим молодша дитина, тим менше здатна вона до постійної діяльності в одному напрямі.

2. Здатність до постійної розумової діяльності розвивається поступово.

3. Початкове навчання слід починати декількома предметами: наочне навчання, письмо, малювання, дитячі роботи, лічба, біблійні оповіді, співи та гімнастика.

4. Необхідно, щоб усі предмети викладала одна особа.

5. З першого дня навчання слід відділити від гри і зробити його серйозним, обов'язковим для дитини.

6. Треба привчити дитину робити не лише те, що приємне, але й те, що неприємне, але необхідне.

7. Дитину необхідно спочатку навчити вчитись, а лише потім доручити цю справу їй самій.

8. У дитини, яка закінчила початкову школу, повинно бути сформовано найголовніше – бажання вчитись, здатність зосереджувати свою увагу тривалий час і швидко застосувати те, що засвоюється повільно.

9. Усе шкільне навчання і все життя мають бути пройняті розумними релігійним і моральним елементом.

10. Формулюючи питання, вчитель повинен звертатися до всього класу, а потім називати дитину, яка має відповісти.

11. Корисними на уроках є рухи за командою, що дають дітям можливість порухатись і розім'яти втомлене від сидіння тіло і допомагають учителю збуджувати й зосереджувати на своїх словах і рухах увагу класу.

12. Чудовий засіб, що „освіжає і гармоніює клас”, – це класні співи.

13. Не варто з перших же уроків починати вчити дітей читати і писати – треба дати дитині час обдивитись, звикнути до свого нового стану і тоді можна вже розраховувати на її увагу.

14. Навчання може виконати свої освітні й виховні завдання лише при додержанні трьох умов: по-перше, якщо воно буде пов'язане з життям; по-друге, якщо буде побудоване у відповідності з природою дитини; і, нарешті, по-третє, якщо викладання ведеться рідною мовою.

15. Треба використовувати метод, який допомагає вчителю тримати увагу всіх учнів постійно в збудженому стані.

16. Жодний наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов'язок полягає в привчанні вихованців до розумової праці і що цей обов'язок більш важливий, ніж передача самого предмета.

4. Погляди Костянтина Ушинського на виховання.

Мистецтво виховання має бути теоретично осмисленим, науково обґрунтованим. Вихователь мусить поєднувати теорію виховання з виховною практикою, осмислювати в світлі теорій власний досвід, піддавати його науковому аналізу й узагальненню. Значну допомогу в цьому надає психологія. К.Ушинський був переконаний, що знання вихователем природи дитини, її психології має вирішальне значення для розробки раціональних методів виховання.

Важливим питанням теорії виховання є питання взаємозв'язку психічного розвитку дитини і виховання, визначення ролі виховання у формуванні особистості. К.Ушинський розумів виховання як цілеспрямований процес формування особистості, формування „людини в людині”, її свідомості, світогляду і переконань, волі й характеру, моральних звичок і фізичних сил. У цьому процесі розвиток дитини й виховання тісно пов'язані між собою.

Вища мета виховання: формування гармонійно розвиненої людини. Ідеалом такої людини є та, для якої праця є метою її життя.

К.Ушинський виступав проти крайностей, відкидаючи як концепцію фанатичної обумовленості психічного розвитку дитини, її природою, так і концепцію всемогутності виховання. Індивідуальний розвиток людини відбувається в процесі виховання. У виховній практиці треба виходити з того, що в людській природі ні вроджених добродетелей, ні вроджених пороків не існує. Властивості людського характеру формуються в процесі індивідуального життя, під впливом виховання.

У своїй роботі „Праця в її психічному й виховному значенні” К.Ушинський дав глибокий аналіз виховного впливу праці, висунув **трудоий принцип** у вихованні. Праця є початком, що формує людину. Праця – це діяльність, що виявляється у навчальній роботі учня, фізичній, продуктивній роботі.

Цінними є думки К.Ушинського про **виховання моральних переконань і звичок**. Моральне обличчя людини визначається її переконаннями. Знання, ідеї повинні переходити в переконання, а переконання – в звички. Через звички закріплюються певні моральні норми поведінки.

5.Костянтин Ушинський про вчителя і його підготовку.

Педагог вважав, що мистецтво вчителя формує духовне обличчя людини. Учителю народ довіряє моральність, розум, душу дітей, а разом з цим і майбутнє вітчизни.

Вчительська справа, зовнішньо скромна, є однією з найбільших справ історії.

Основною умовою плідної праці учителя К.Ушинський вважав його зв'язок з народом, близькість прагненням і інтересам народу.

Відводячи учителеві відповідальну роль у суспільстві, К.Ушинський висував до нього дуже високі вимоги: вчитель повинен бути не тільки викладачем, а й насамперед вихователем; учитель повинен любити свою професію, з почуттям відповідальності ставитися до високого покликання педагога; вчитель має бути освіченим, знати свою справу, бути завжди зацікавленим у вдосконаленні своїх знань і педагогічної майстерності; учитель повинен володіти педагогічним тактом, чітко уявляти мету своєї діяльності; учитель повинен жити життям трудового народу.

Висновок:

К.Ушинський в історію вітчизняної культури увійшов як провідний реформатор школи, основоположник наукової педагогіки, як натхненник і ідеолог суспільної боротьби за розвиток освіти. натхненник і ідеолог суспільної боротьби за розвиток освіти.

Лекція 7

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ОСВІТНІХ ДІЯЧІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Питання теми:

1. Земський діяч народної освіти Микола Корф.
2. Освітня діяльність та педагогічні погляди Христина Алчевської.
3. Педагогічні здобутки Тимофія Лубенця.
4. Педагогічна діяльність Сергія Миропольського.

1. Земський діяч народної освіти Микола Корф (1834-1883).

Одним з активних земських діячів народної освіти був М.Корф, який багато зробив у справі організації земських шкіл і покращення навчальної і виховної роботи в них. У 1867 р. Корф був обраний від земства членом училищної ради Олександрівського повіту Катеринославської губернії, а потім головою цієї ради (Олександрівськ-Запоріжжя). Ним був створений тип земської трирічної школи, заняття в якій велись одним учителем одночасно з учнями трьох класів. Значне місце в працях М.Корфа відведено ідеї загального обов'язкового навчання. Він відзначав, що переважна більшість громадських діячів визнає зло, що приносить неписьменність, що тільки вороги прогресу можуть не погодитися з тим, що настала пора покінчити раз і назавжди з неписьменністю народу.

Метою загальноосвітньої школи М.Корф вважав підготовку людини розвинутої фізично і духовно. Школа повинна дати учням різнобічні гуманітарні і реальні знання, розвинути здатність до самоосвіти, виховати у них такі моральні риси, як патріотизм, чесність, справедливість, любов до праці, дисциплінованість тощо, всіляко сприяти зміцненню фізичних сил і здоров'я школярів і розвивати естетичні почуття.

М.Корф пред'являв високі вимоги до вчителя і проявляв постійну турботу про забезпечення школи добре підготовленими вчителями. Особливо велика і відповідальна, на його думку, роль учителя початкової школи тому, що, по-перше, саме тут закладається в учнів фундамент людської особистості, від якого залежить подальша доля людини; по-друге, тому, що зробити це повинен сам учитель, поєднуючи функції і викладача, і вихователя.

2. Освітня діяльність та педагогічні погляди Христини Алчевської

Життя і діяльність Христини Данилівни Алчевської (1841-1920)- це приклад самовідданої праці, вірного служіння справі народної освіти. Вона міцно зайняла гідне місце в історії освіти і педагогічної науки.

Розроблені Христиною Алчевською, вчителями її школи методи і способи позакласного читання, проведення літературних бесід, складання учнями відгуків на прочитані книжки, практика створення навчальних посібників, організації шкільного музею, влаштування виставок, вивчення і узагальнення досвіду, вдосконалення педагогічної майстерності вчителів становлять безперечний інтерес і нині можуть творчо використовуватись у роботі шкіл позашкільних закладів.

3. Освітня діяльність та педагогічні погляди Тимофія Лубенця (1855-1936)

Найхарактернішою рисою практичної педагогічної діяльності і педагогічних поглядів Т.Лубенця була популяризація педагогічних ідей видатних вітчизняних педагогів, особливо педагогічної спадщини К.Ушинського, погляди якого відображені у всіх його творах, насамперед в підручниках для учнів та методичних посібниках для вчителів. Характерними рисами в розробці ним важливих проблем навчання і виховання учнів школи, особливо початкової народної школи, були такі: принцип народності освіти і виховання, навчання рідною мовою, вивчення історії народу, знання природних багатств батьківщини і свого краю, зв'язок навчання з життям, підготовка дітей до трудової діяльності і т. ін. Він вимагав запровадження в країні загального навчання, поширення освіти серед дорослого населення, розвитку, ініціативи вчителів та підвищення їх педагогічної майстерності. Т.Лубенець як педагог-методист завжди наслідував погляди К.Ушинського.

4.Освітня діяльність та педагогічні погляди Сергія Миропольського (1842 - 1907)

Видатний педагог, освітянин другої половини XIX ст. Сергій Іринейович Миропольський, розглядаючи навчання як цілісний процес, чітко виділив етапи засвоєння навчального матеріалу та адекватні їм структурні елементи засвоєння. Вважав, що навчання повинно починатися з постановки перед учнями мети. Спочатку вона полягає у привертанні уваги. У подальшому постановка мети ускладнюється за рахунок завдань практичного та пізнавального характеру.

У книзі „Методика навчання письма в народній школі” С.Миропольський висунув „**дидактичні початки**” навчання. З ім'ям С.Миропольського пов'язано застосування у вітчизняній педагогіці терміну „**виховуюче навчання**” (1871 р.) і цілеспрямоване запровадження ідей педагога у практику народних і недільних шкіл. Педагог вважав, що діти виходячи зі школи, мусять оволодіти не тільки знаннями, а й по можливості мати розвинений розум, зацікавленість, навички та любов до праці, прагнення до морального і розумового вдосконалення. Тому виховуюче навчання С.Миропольський розглядав як практичне здійснення цілей виховання і навчання в школі.

Висновок:

Основними тенденціями, що дали поштовх до розвитку педагогічних ідей у другій половині XIX століття, були: боротьба проти станової школи за світську освіту; пильна увага до особистості вихованця, вивчення його характеру, умов життя, вирішення питань виховання та навчання у відповідності до них; погляд на виховання суспільно-активної особистості як досягнення кінцевої мети виховання; визнання необхідності посилення виховної функції школи; прояв систематичної уваги до вихідних посилок педагогічного знання; поступова зміна культурних, моральних, естетичних, педагогічних ідеалів у зв'язку з ідеєю загальності і обов'язковості освіти; широка пропаганда загальнолюдського виховання та ідей народності у вихованні; вирішення питань морального виховання з позицій гуманізму; проекти реформації старої школи; пошуки нових форм виховання та навчання; погляд на педагогіку як на „мистецтво виховання”.

Лекція 8

ОСВІТНІ ДІЯЧІ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Питання теми:

1. Педагогічна концепція Софії Русової.
2. Освітня діяльність Якова Чепіги, його проект української школи.
3. Боротьба Спиридона Черкасенка за просвіту народу та створення національної школи.
4. Педагогічне спрямування громадської діяльності Володимира Винниченка. Педагогічні питання у програмі „Відродження нації”
5. Культурно-громадська діяльність Івана Огієнка, його педагогічні погляди.

1. Педагогічна концепція Софії Русової.

Софія Русова - член Української Центральної Ради, одночасно очолювала департамент дошкільної та позашкільної освіти. Очолювала Центральне Бюро Всеукраїнської учительської спілки, була активною у дерусифікації і влаштуванні курсів українознавства, підготовці шкільних підручників, в організаційно-методичній діяльності.

Стрижневими ідеями філософсько-соціальних і педагогічних поглядів С.Русової стали гуманізм, демократизм, відродження і утвердження високих духовних цінностей українського народу, його культури, національної школи, системи освіти. Вони формувалися на основі глибокого вивчення і критичного осмислення праць видатних представників української, російської, європейської і світової філософії, соціальної і педагогічної думки, а також у результаті громадсько-педагогічної діяльності.

Найдієвішим засобом національного виховання Русова визнає рідне слово. Саме через слово дитина сприймає духовні цінності народу, його світобачення та світосприймання, здійснюється її художньо-образне мислення, засвоюється моральні норми, історичний досвід народу тощо.

2. Освітня діяльність Якова Чепіги, його проект української школи.

Яків Феофанович Зеленкевич (Чепіга) виклав свої вимоги до нової української школи: 1) школа має стати результатом колективної творчості всього українського учительства; 2) вона має бути народною, відображати його інтереси; 3) освіта повинна бути глибоко національною, відповідати душі й розуму народу, спиратись на народну творчість та культуру; 4) основа школи – це дитина, вільний розвиток її фізичних і духовних сил, її індивідуальних особливостей.

Проект передбачав двоступеневу початкову школу із загальним шестирічним терміном навчання. Перший ступінь (два роки) – це підготовка до школи, розвиток дитячої свідомості, ознайомлення з оточенням і навколишнім життям. Програма включала ігри, забави, прогулянки, працю на городі і в полі, піклування про домашніх тварин, ліплення, прилучення до природи, казки, поезії, пісні у невимушеній обстановці. На другому ступені навчання, що складав 4 роки, школа мала розвивати дитячу самодіяльність, творчу індивідуальність і бути спрямованою на саморозвиток особистості.

Особливу увагу вчений і практик надавав етнопсихологічним особливостям, у яких росла дитина, образу батька та матері, сімейному вихованню. Школа, що може забезпечити вільний і гармонійний розвиток дитини, - це, за твердим

переконанням, трудова школа в широкому, європейському розумінні. Вся організація її роботи, зміст, форми та методи навчання мають відповідати принципу культуровідповідності, відштовхуватися від інтересів дитини.

3. Боротьба Спиридона Черкасенка за просвіту народу та створення національної школи.

Спиридон Феодосійович Черкасенко (1876 – 1940) - поет, прозаїк, драматург, публіцист, активний освітній діяч. Значна частина його публікацій присвячена безправному та тяжкому матеріальному становищу народних учителів. Ще однією турботою С.Черкасенка була підготовка української підручників. Зауважимо, друкування українських книг взагалі потребувало неабиякої особистої мужності, що вже казати про оприлюднення свого прізвища на титульній сторінці підручника для забороненої школи. Проте поруч з букварями, читанками, арифметикою, географією С.Русової, Б.Грінченка, Т.Лубенця з'являються „ГраMATка” та читанка „Рідна школа” С.Черкасенка.

Окрім організаційно-видавничої діяльності, С.Черкасенко продовжує роботу над створенням власних шкільних підручників. У 1918 р. побачив світ новий підручник цього автора для учнів початкових шкіл „Найпотрібніші правила правопису з додатком самостійного писання”.

4. Педагогічне спрямування громадської діяльності Володимира Винниченка. Педагогічні питання у програмі „Відродження нації”.

Володимир Кирилович Винниченко (1880-1951) - видатний письменник, публіцист, суспільно-політичний діяч.

Центром його шукань, мрій, згадок, страждань була Україна. А метою життя було служіння визволенню всього працюючого людства всіх народів і націй Землі, творення загальнолюдських невмирущих цінностей.

Український народ, українська держава повинні бути милосердними до свого сина, який болісно переживав ідею національного визволення і здобуття державності, боровся за краще майбутнє рідної землі, творив в ім'я збагачення, оновлення і здобуття європейського престижу самої України, її культури, літератури, її освіти і духовності.

5. Культурно-громадська діяльність Івана Огієнка, його педагогічні погляди.

Іван Іванович Огієнко (1882-1972) - надзвичайно колоритна постать в історії народу. Він видатний вчений, громадський діяч, поет і прозаїк, критик і мовознавець, публіцист і перекладач, професор, доктор філології, редактор і видавець, ректор Українського народного університету, один з організаторів українського національно-визвольного руху, автор сотень книг, тисяч наукових праць.

І.Огієнко був міністром освіти в уряді УНР. Він досліджував корені рідного народу, обстоював українську мову, духовну єдність, свято збирав те, що втримало українців від забуття, – звичаї, фольклор, пісні, легенди. У 1918 р. спочатку 100-тисячним, а потім мільйонним тиражем, виходить одна з найпомітніших праць – „Українська культура”. Для сучасного покоління ця книга є першим і поки що єдиним відкриттям феномена І.Огієнка. Заслуговує на увагу „Рідна мова” І.І.Огієнка. Рідну мову Іван Іванович вважав головною підвалиною

шкільної освіти, міцним осередком шкільної науки. Огієнку належало і слово про відродження української церкви, переклад на рідну мову Біблії ритмічними рядками, керівництво комісією з правопису, визначення дати проведення Дня Соборності України, як дня злуки всіх народів і земель України (22 січня).

Як би не склалася доля І.І.Огієнка, він залишався патріотом України, глибоким дослідником національного духу, вірним світлу правди, людиною, яка утримувала на своїх дужих руках Україну, зміцнювала українство словом і ділом, розумом і духом животворним.

Висновок:

Характерною особливістю національно свідомих українських діячів початку ХХ ст. було їхнє тверде переконання в необхідності створення національної школи, побудованої на споконвічних українських цінностях, традиціях та історії. Основні завдання національної освіти вони вбачали у: формуванні рис свідомого громадянина-патріота; створенні національної освітньої системи, побудованої на поєднанні історичних українських традицій з найкращими досягненнями європейської освіти; пошуку оптимальних методів виховання та навчання, широке впровадження нових форм навчання.

Лекція 9

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА АНТОНА МАКАРЕНКА

Питання теми:

1. Основні риси педагогічної системи А.Макаренка.
2. Вчення А.Макаренка про колектив.
3. Питання сімейного виховання.
4. Проблема трудового виховання у педагогічній спадщині А.Макаренка

1. Основні риси педагогічної системи А.С.Макаренка.

Антон Семенович Макаренко (1888-1939) - яскравий, самобутній таланти на педагогічній ниві. В історію культури він увійшов як талановитий письменник, видатний педагог-гуманіст, педагог-новатор. А.Макаренко створив два взірцевих педагогічних заклади - колонію ім.М.Горького („Педагогічна поема”), комуна ім.Ф.Дзержинського („Прапори на баштах”, „Марш 30-го року”). Тисячі правопорушників, дітей без нагляду не тільки підняв „з дна” життя, але й повернув до життя, виховав їх передовими громадянами нашої Вітчизни.

У закладах А.Макаренка тісно поєднувалися загальна освіта з політехнічною, трудовою і професійною підготовкою на базі суспільного виробництва.

Під метою виховання А.Макаренко розумів всю програму людської особистості. Мету виховання він виводив із суспільних потреб життя суспільства. Мета виховання виражається у проєктованих якостях особистості. Ці якості можуть бути загальними та індивідуальними. Людина повинна проявляти себе як типовий характер. Виховання цього типового характеру - одне з завдань педагогічної роботи. Макаренко хотів, щоб особистість ввібрала все те краще, на що здібна людина. Згідно „загального стандарту” його вихованці виходили в життя людьми умілими, освіченими, чесними, дисциплінованими, працелюбними, життєрадісними.

Проектовані якості особистості повинні ґрунтуватися і на індивідуальних особливостях, здібностях і нахилах кожного вихованця. Завдяки „індивідуальному корективу” своєчасно виявлялись майбутні актори, музиканти, письменники, художники, лікарі, педагоги, інженери - словом „інтелектуальна еліта”.

2. Вчення А.Макаренка про колектив.

Антон Макаренко визначав колектив як головний інструмент виховання. Педагог вказував, що розумовий і моральний розвиток людини можливий тільки в колективі, який є для неї життєвим середовищем.

Педагог ставив за мету створити вихований колектив. Це така форма організації життя дітей, яка забезпечує життєву радість, задовольняє дитячі життєві потреби, розв'язує усі виховні завдання, які витікають із вимог суспільного розвитку. А.Макаренко ставив питання про створення єдиного шкільного колективу учнів і педагогів, вважаючи, що „колектив - це соціальний живий організм, який тому і організм, що він має органи, що в ньому є повноваження, відповідальність, співвідношення частин, взаємозалежність, а якщо цього нічого немає, то нема і колективу, а є просто натовп або збирище”.

Ознаки колективу: загальна мета, загальна праця, загальна організація цієї праці; органічний зв'язок з іншими колективами; наявність органів координування і управління, відносини відповідальної залежності; колектив повинен стояти на принциповій позиції світової єдності трудящого людства.

А.С.Макаренко розглядав колектив як динамічне об'єднання, яке у своєму розвитку проходить ряд стадій: *перша стадія* - вимагає педагог, він же вивчає вихованців, організовує різноманітну колективну діяльність; *друга стадія* - вимагає педагог і актив. Робота з активом. Різноманітні форми колективної діяльності, розвиток активності; *третьа стадія* - колектив ставить вимоги до окремої особистості.

Закони життя і діяльності колективу: 1. Закон руху колективу. 2. Закон паралельної педагогічної дії. 3. Закон наступності поколінь (зв'язок молодших вихованців зі старшими).

Принципи дитячого колективу: принцип цілеспрямованості і зв'язку з життям суспільства; принцип трудової діяльності колективу; принцип єдності вимог і поваги до особистості; принцип „складних залежностей у колективі”; принцип єдності управління і самоуправління; принцип суверенітету колективу; - принцип бадьорого тону життя колективу; принцип рівності і свободи членів колективу, добровільного входження в колектив; принцип створення і накопичення традицій; принцип естетичної виразності колективу.

3. Питання сімейного виховання.

А.Макаренко виходив з того, що сім'я є природним людським колективом. Якщо її очистити від згубних нашарувань вікової експлуатації людини людиною, в ній залишаться тільки природні відображення людської культури і вона стане справжньою школою виховання, людина не може бути вихована впливом однієї особистості. Виховання - це процес соціальний, в якому беруть участь люди, речі, явища, але перш за все і більше всього, - люди. Із них на першому місці, як вказував Макаренко, батьки і педагоги.

А.Макаренко досить чітко визначив загальні умови сімейного виховання: свідоме, активне виконання батьками їх громадянського обов'язку і відповідальності перед суспільством за виховання своїх дітей; наявність і розуміння чіткої мети і програми виховної роботи; активна трудова і громадянська діяльність батьків; вимогливість і розумна любов до дітей; організація життя сім'ї як первинного трудового колективу; високоморальна поведінка, культура батьків; здорова атмосфера в сім'ї; уважне і чуйне ставлення всіх членів сім'ї до матері; узгодженість думок і дій батьків у вихованні дітей; - глибоке знання своїх дітей; прогресивні сімейні традиції; керівна роль школи у сімейному вихованні; авторитет батьків, їх приклад.

4. Проблема трудового виховання у педагогічній спадщині А.Макаренка.

А.Макаренко дотримувався думки про те, що виховання повинно не тільки розвивати інтелект людини, але й запалювати бажання серйозної праці. Кожен день шкільного життя має забезпечувати раціональне поєднання розумової і фізичної праці, що є основою всебічного гармонійного розвитку особистості. А.Макаренко постійно ставив питання про організацію роботи школи як господарства. Реальна продуктивна праця в закладах А.Макаренка була тією віссю, навколо якої поверталось усе життя колективу.

А.Макаренко приділяв багато уваги чіткій організації праці вихованців. Колоністи були розподілені у різновікові загони, які змагались між собою за краще виконання виробничих і господарських завдань. Такі загони були основою колективу і всієї виховної системи А.Макаренка. Праця в колонії супроводжувалась багатьма урочистими актами і заохоченнями. Наприклад, перше перевесло вручалось колоністці, яка найбільше проявила себе у праці, кращому косарю вручалась коса. Урочисто проходили свято першого снопа, свято урожаю. Вирішальну роль відігравала не праця сама по собі, а залучення дітей до керівництва виробництвом і господарством. А.Макаренко сформулював закономірність, у відповідності з якою покращення морального стану вихованців проходить паралельно розвитку господарства і залучення колективу, вихованців до управління цим господарством.

Висновки:

Джерело педагогічної мудрості А.С.Макаренка невичерпне. Найсильнішими потоками цього джерела є ідея виховання в колективі, виховання в праці, виховання почуття обов'язку, честі, відповідальності, волі, характеру, свідомої дисципліни, гуманізму, добра й оптимізму у процесі формування людської особистості

Лекція 11

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Питання теми:

1. Загальна характеристика педагогічної системи Василя Сухомлинського. Мета виховання та його принципи.
2. Питання розумового виховання.

3. Єдність морального, трудового та естетичного виховання у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.
4. Сутність родинно-шкільного виховання.
5. Роль вчителя та вимоги до його особистості.

1. Загальна характеристика педагогічної системи Василя Сухомлинського. Мета виховання та його принципи.

В.Сухомлинський (1918-1970)- видатний український педагог ХХ ст. Це глибокий знавець і вдумливий дослідник дитячої думки, високообдарований вихователь із самобутнім творчим почерком.

Багатим джерелом творчості В.Сухомлинського була народна педагогічна творчість, кращі виховні традиції народних мас. Всю систему своїх педагогічних поглядів В.Сухомлинський об'єднав навколо питання виховання такої якості людини, як громадянськість (ідейні переконання, мораль, соціальна активність, патріотизм, інтернаціоналізм, колективізм, гуманізм, працелюбність, почуття обов'язку, честі і відповідальності перед народом, почуття доброти і творення добра людям). Виховним ідеалом педагога була всебічно і гармонійно розвинена особистість, активний учасник суспільного прогресу.

2. Питання розумового виховання.

За В.Сухомлинським, розумове виховання передбачає набуття знань, формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу і потреби в розумовій діяльності, в постійному збагаченні науковими знаннями, в застосуванні їх на практиці.

З метою забезпечення розумового розвитку павлиські педагоги виходили з таких принципів: поєднання практичної роботи учнів з первісним сприйняттям знань, з їх поглибленням, розвитком, застосуванням; застосування знань у різних ситуаціях з метою їх удосконалення, виявлення, перевірки, обміну; поступовість процесу оволодіння знаннями. Шляхи активізації розумової діяльності: самодисципліна, формування пізнавальних мотивів, спецорганізація розумової діяльності на уроці і поза уроком, творчі завдання, елементи дослідження, навчання прийомам мислительної діяльності.

3. Єдність морального, трудового та естетичного виховання у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.

Один з провідних принципів В.Сухомлинського - ніякого насильства над дитиною. Діяльність школярів повинна ґрунтуватися на інтересах, зацікавленості, бажаннях, прагненнях до діяльності. Всі діти повинні проходити школу людяності, школу доброти.

Практика морального виховання Павлиської школи передбачала такі його шляхи, форми і методи: 1. Ознайомлення учнів з азбукою моралі, простими правилами людського співжиття. 2. Проведення дискусій, диспутів, обговорень, бесід на моральні теми. 3. Вивчення учнями етичних понять, принципів та норм. 4. Шліфування і полірування людських вчинків, розкриття їх причин, аналіз та оцінка. 5. Розкриття суті етичних понять (обов'язок, гідність, честь, совість, скромність, стійкість, мужність, любов до Батьківщини, справедливість, ідейність). 6. Ознайомлення з оточуючим світом, використання позитивних

прикладів. 7. Мандрівки в минуле рідного краю, використання героїки свого народу. 8. Навчання умінню творити добро. 9. Проведення свят матері. 10. Надання допомоги самотнім, старим жінкам, які втратили синів. 11. Організація праці з моральним змістом („материнське дерево”, „яблуні батька, дідуся, бабусі”). 12. Навчання культурі спілкування. 13. Підготовка учнів до виконання місії батька і матері. 14. Організація самовиховання. 15. Розробка програми виховання моральної культури учнів.

4. Сутність родинно-шкільного виховання.

В.Сухомлинський у своїй педагогічній практиці ніколи не відривав шкільне виховання від сімейного, розглядав їх в органічній єдності. Не випадково у його працях зустрічається поняття „шкільно-сімейне виховання”.

Сім'я - це перша школа інтелектуального, морального, естетичного і фізичного виховання, що батько й мати, старші браття і сестри, дідуся і бабуся є першими вихователями дітей і залишаються ними, коли їх вихованці пішли в школу. Влада сім'ї безмежна. І не враховувати цю владу не можна; потрібно вдумливо і серйозно ставитися до сімейних впливів на дитину. В.Сухомлинський іноді доходив до апофеозу сім'ї і сімейного виховання, висловлюючи переконання в тому, що функції школи завжди будуть зводитися до перевиховання, якщо не враховувати потаємні сили сім'ї, які народжують людську красу. Дитина - це дзеркало морального життя батьків, педагог піднімав питання про роль прикладу батьків, віри дитини у людей, перш за все у батьків, образу батьків, їх особисті якості. Важливо зберігати дитячу любов до людини, укріплювати віру в неї. Найбільшим злом для дітей В.Сухомлинський вважав егоїзм, індивідуалізм деяких батьків. З цими якостями пов'язана і сліпа, інстинктивна любов до своєї дитини, яка може вилитися у зло для дітей. Найціннішим у людині педагог вважав душевну доброту, уміння робити добро людям. Там, де батьки віддають частину своєї душі іншим, беруть близько до серця радощі й горе людей, діти виростають чуйними і сердечними.

5. Роль вчителя та вимоги до його особистості.

Учительська професія - це людинознавство. Учитель постійно проникає в складний духовний світ учня, відкриває в ньому нове. В.Сухомлинський акцентує увагу на таких якостях вчителя: гуманність, доброзичливість, сердечність, освіченість, розум, начитаність, вимогливість, уміння запалити бажання вчитися, любов до своєї професії, до дітей, совість, доброта, відповідальність, переконаність, висока моральність, активність, постійне прагнення до самоосвіти, переконаність, духовна культура, совість, бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливність, чутливість.

Говорячи про справжнього вчителя, В.Сухомлинський зазначав, що це людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у дитину, дружить з нею, приймає близько до серця дитячі радощі й горе, глибоко знає душу дитини.

Хороший вчитель знає науку, любить її, знає горизонти науки, її відкриття і досягнення, сам має здібність до наукового пошуку. Хороший учитель знає педагогіку і психологію, глибоко усвідомлює, що без знання науки про виховання працювати з дітьми неможливо.

Висновки:

В.О.Сухомлинський – надзвичайно вагома постать в історії вітчизняної педагогіки. З його ім'ям пов'язана розробка принципово нової технології виховання та навчання дітей, заснована на глибокому гуманізмі та безмежній вірі в сили дитини, дослідження проблем розумового, морального, естетичного та фізичного виховання школярів, питань політехнічної освіти, виховання дітей у сім'ї, професійної майстерності вчителя, самовиховання й самоосвіти, здійснення загального навчання та керівництва школою. Багато його порад та методичних рекомендацій зберігають своє значення і при осмисленні сучасних шляхів розвитку педагогічної думки та реформуванні школи.

ГЛОСАРІЙ

(тлумачний словник термінів, що використовуються в контексті вивчення курсу «Історія педагогіки»)

Авторитарне виховання – виховання, мета та головний метод якого – підкорення вихованця волі вихователя.

Автолексія – за Я.А.Коменським - остання стадія навчання, що являє собою самостійне використання результатів власної діяльності.

Автопсія – за Я.А.Коменським - перша стадія навчання, що являє собою самостійне спостереження.

Автопраксія – за Я.А.Коменським - друга стадія навчання, що являє собою фактичне оволодіння знаннями про предмет викладання.

Автопресія – за Я.А.Коменським третя стадія навчання, що являє собою використання знань та вмінь на практиці.

Академічна гімназія – перша гімназія в Росії. Відкрито в 1726 р. При Академії наук для підготовки молоді до вступу в Академічний університет.

Академічний університет – перший світський вищий навчальний заклад у Росії. Відкрито у двадцяті роки XVIII ст. У Петербурзі при Академії наук.

Академія:

- Філософська школа Платона, започаткована у IV ст. до н.е. поблизу Афін, присвячених пам'яті героя Академа. Існувала до VI ст.

- Установа чи товариство наукового, навчального та художнього спрямування.

- Вищий науковий орган, що об'єднує найбільш значних вчених у певній галузі чи багатьох галузях науки.

- Вищий заклад освіти третього чи четвертого рівнів акредитації, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів в окремо визначеній галузі знань або виробництва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Аудитор, авдитор – учень у духовних школах, якого призначав учитель для вислуховування вивчених уроків своїх товаришів.

Авторитет батьків – визнаний вплив батьків на переконання й поведінку дітей, який ґрунтується на глибокій повазі й любові до батьків, довірі до високої значущості їхніх особистих якостей і життєвого досвіду, слів та вчинків.

Авторитет учителя – загально визнана учнями та їх батьками значущість достоїнств учителя й заснована на цьому сила його виховного впливу на дітей.

Акроматичний метод навчання – давня назва лекційного методу навчання; спосіб навчання, який спирається на усне повідомлення слухачам знань у готовому для засвоєння вигляді.

Актив учнівський – частина соціальної групи (колективу), організації, яка проявляє найбільшу ініціативу в одержанні завдань для групи й наполегливість у їх виконанні.

Активність особистості – здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні.

Активність учнів у навчанні – дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, яка сприяє вихованню в учнів ініціативності й самостійності, міцному і глибокому засвоєнню знань, виробленню необхідних умінь та навичок, розвитку в них спостережливості, мислення й мови, пам'яті й творчої уяви.

Антична педагогіка – педагогічні погляди й виховна практика давніх греків та римлян, які склалися в період з VII ст. До н.е. і до V ст. Н.е. В педагогічній практиці цього періоду намітились три основні типи виховання: військово-фізичне (див. Спартанське виховання); мусичне й гімнастичне, тобто вивчення елементів знань і мистецтв, яке поєднувалося з фізичним розвитком (див. Афіньське виховання); словесно-юридичне, спрямоване на підготовку до державної діяльності, яке включало вивчення мови, літератури, законів красномовства (див. Римське виховання). Виховання вважалося важливим державним завданням і для його здійснення створювалися школи.

Антропологія – наука, що вивчає походження, еволюцію, закономірності морфологічної організації людини та її рас і поширення їх на Земній кулі.

Антропологія педагогічна – система педагогічних поглядів, яка ґрунтується на даних наук про людину. Вперше термін А. п. запровадив К.Д.Ушинський. Він твердив, що педагогіка, маючи справу з реальною людиною, повинна ґрунтуватися на всебічному її пізнанні. З положенням К.Д.Ушинського про необхідність вивчення людини в конкретній життєвій обстановці пов'язана його ідея про народність освіти, яка полягає в тому, що система освіти повинна враховувати специфічні особливості історії і розвитку даного народу.

Аскетизм – самозречення, крайнє обмеження людиною своїх потреб, відмова від життєвих благ і насолод з метою досягнення релігійного чи етичного ідеалу. Основа чернецького виховання у середньовічній Європі.

Афіньське виховання – система виховання, що склалася в Афінах у VII-V ст. до н.е., в основі якої лежала ідея формування гармонійної людини.

Батьківське виховання – те саме, що й сімейне виховання.

Баяння – перший етап раннього виховання у давніх слов'ян, що охоплював вік дитини від народження до двох років.

Безстанова освіта – система навчальних закладів, однаково доступних для дітей усіх верств населення, не залежно від матеріальних статків та соціального статусу їхніх батьків.

Бесіда – метод навчання, при якому вчитель, спираючись на наявні в учнів знання й досвід, користуючись запитаннями, підводить учнів до розуміння й засвоєння нових знань, або до повторення й перевірки знання навчального матеріалу.

Біологізм педагогічний – один з напрямів розвитку теорії і практики виховання в XIX-XX ст. Виник на основі досягнень біологічних наук і потреби педагогів спиратися у процесі виховання на результати вивчення біологічними науками природи людини. В основі біологізму лежить теорія еволюції, що практично нівелює роль навчання у формуванні особистості.

Болонський університет – один з найстаріших університетів Європи. Заснований в XI ст. В м.Болонія (Північна Італія).

Брайанстон-план – англійська система організації навчально-виховної роботи в школах закритого типу, які розташовувалися в сільській місцевості і ставили завдання забезпечити якомога ширший і всебічний розвиток дітей.

Братські школи – навчальні заклади в Україні в XVI-XVIII ст., організовані й утримувані церковними братствами з метою зміцнення православ'я та захисту духовних та культурних цінностей народу.

Будинки молоді – перші навчальні заклади, що виникли в первісному суспільстві.

Виховання – у широкому суспільному значенні – забезпечення передачі від покоління до покоління накопиченого соціально-культурного досвіду; у широкому педагогічному значенні – процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи; у вузькому педагогічному значенні – цілеспрямована взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на формування певних якостей, властивостей, відносин людини.

Виховне мистецтво – за К.Д.Ушинським – визначення педагогіки як специфічної форми людської діяльності щодо передачі суспільно значущого досвіду від попереднього покоління до наступного.

Виховуюче навчання – організація процесу навчання, при якій забезпечується органічний взаємозв'язок між набуттям учнями знань, умінь і навичок, засвоєння досвіду творчої діяльності й формуванням емоційно-ціннісного ставлення до світу. Термін введено С.І.Миропольським (1871).

Волосні училища – початкові школи, які створювалися в царській Росії на основі урядового указу 1830 р. По одній на волость для підготовки хлопчиків до писарської діяльності.

Вузол знань – за В.О.Сухомлиським – ключові положення певного навчального матеріалу, викладення та засвоєння яких потребує пильної уваги з боку вчителя й учнів.

Граматика – один з нижчих класів у Києво-могилянській академії, де вчили латинську мову.

Громадянськість – риса особистості, що характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави, лояльним ставленням до її законів, почуттям власної гідності у стосунках з представниками держави, знаннями і поважанням справ людини, чеснот громадянського суспільства, відповідальним ставленням до своїх обов'язків перед державою, патріотизмом.

Гуманізм – система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність.

Демократизація освіти – принцип реформування освіти в Україні на демократичних засадах, який передбачає децентралізацію, регіоналізацію в управлінні освітою, автономізацію навчально-виховних закладів у вирішенні основних питань діяльності, поширення альтернативних навчально-виховних закладів, перехід до державно-громадської системи управління освітою, співробітництво учень-учитель, викладач-студент у навчально-виховному процесі.

Дидактика – складова частина педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання. Вперше термін введено Я.А.Коменським у „Великій дидактиці” (1657).

Дидакал – учитель у Стародавній Греції та у Візантії. Дидакалами називали й вчителів у братських школах України.

Диференційований підхід –

Догматизм – спосіб мислення, в якому те чи інше вчення або положення сприймається як закінчена вічна істина, застосовується без урахування конкретних умов життя.

Догматичне навчання – така організація навчання, за якої знання, що підлягають засвоєнню, подаються в готовому вигляді, бездоказово або відбувається механічне запам'ятовування навчального матеріалу, що не вимагає його розуміння, осмислення.

Домашня освіта – форма загальноосвітньої підготовки в умовах сім'ї.

Доступність навчання – дидактичний принцип, згідно з яким навчання будується з урахуванням рівня підготовки учнів, їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Дяківки - приватні парафіяльні школи, що виникли в Київській Русі та були найпоширенішою системою елементарного навчання до першої половини XIX ст.

Елементарна школа – те ж саме, що й початкова школа. Передбачає навчання читанню та письму, арифметиці, початковим відомостям з історії, природознавства, географії, малюванню, співам.

Еротематичні методи навчання – метод діалогу, який спирається на постановку вчителем запитань за темою уроку та одержання за допомогою учнів відповідей на них.

Естетичне виховання – формування естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий людину світ, зберігати прекрасне.

Етнопедогогіка – наука про народну педагогіку.

Ефедля – школа у Стародавній Греції для юнаків 18-20 років.

Європеїзм – тенденції розвитку педагогічної думки України епохи відродження, що базувались на ідеях гуманізму, розповсюджених у Європі в XVI-XVII ст.

Закон руху колективу – один з законів життя колективу, сформульований А.С.Макаренком, полягає у постійній діяльності членів колективу, спрямованій на досягнення суспільно значущої мети.

Закон наступності поколінь – один з законів життя колективу, сформульований А.С.Макаренком, полягає у передачі традицій колективу від попередників до послідовників засобами створення різновікових загонів.

«Золоте правило дидактики» – принцип наочності, сформульований Я.А.Коменським у «Великій дидактиці».

Земські школи – загальноосвітні школи до 1917 р., які відкривалися й утримувалися земствами в сільській місцевості після земської реформи 1864 р. В основному три- чи чотирирічні.

Зміст освіти – педагогічно адаптований соціальний досвід, тотожний за структурою культурі людства.

Ініціація – у східних слов'ян обряд посвяти хлопчиків у чоловіки, що містив у собі систему випробувань на кмітливість, силу та витривалість.

Історія педагогіки – наука, яка вивчає стан і розвиток теорії і практики виховання й навчання підростаючих поколінь від найдавніших часів до сьогодення.

Калокагатія – ідея гармонійного розвитку особистості, в якій зміст виховання спрямовувався на досягнення фізичної і духовної досконалості, основа Афінівської системи виховання.

Катехізіс – церковний посібник, у якому викладено основи християнського віровчення.

Катехізічна бесіда – метод навчання шляхом механічного заучування питань і готових на них відповідей.

Квадріум – підвищений курс світської освіти в середні віки у Західній Європі, що складався з чотирьох наук (арифметики, геометрії, астрономії, музики), складова частина „семи вільних мистецтв”.

Класична освіта – один з основних напрямів загальної освіти, в основу якої покладено вивчення латинської та грецької мов, античної літератури й історії.

Класно-урочна система навчання – система організації навчального процесу в школі, за якою навчання проводиться з постійним складом учнів та сталим розкладом.

Книжне вчення – один з етапів давньоруського шкільництва, пов'язаний з виникненням писемності й початком систематичного навчання дітей грамоті.

Козацька педагогіка – частина народної педагогіки, в основі якої лежать ідеї українського козацтва.

Колегіум – закритий середній чи вищий навчальний заклад у XVI – XVIII ст.

Колектив – за визначенням А.С.Макаренка – вільна група трудящих, об'єднаних єдиною метою, організована, яка має органи управління, відносини дисципліни, відповідальності й залежності.

Комплексна система навчання – система, за якою навчальний матеріал в школі вивчається за певними темами – комплексами. В Україні в основу комплексних програм було покладено вивчення трудової діяльності людей.

Концепція виховання – система поглядів на те чи інше педагогічне явище чи процес, спосіб їх розуміння або провідна ідея педагогічної теорії.

Кормильство - форма домашнього навчання дітей князів у Київській Русі, коли функції учителя (кормильця) в сім'ї покладались на обраного з числа воєвод чи знатних бояр.

Лабораторно-бригадний метод – спосіб організації навчального процесу в школі на основі виконання бригадами учнів самостійних навчально-лабораторних завдань, різновид дальтон-плану.

Лицарське виховання – система виховання в середньовічній Європі для дітей феодалів, що мала на меті підготовку воїнів.

Майстер грамоти – вчитель в Україні періоду Київської Русі та епохи Відродження, те саме, що й наточник.

Материнська школа – перший ступінь в педагогічній системі Я.А.Коменського, що охоплює виховання дітей у сім'ї до 6-річного віку.

Матеріальна освіта – теорія загальної освіти, згідно якої головним завданням навчання є оволодіння знаннями фактів, а не розвиток особистості учня.

Метод проектів – організація навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів.

Методи виховання – сукупність способів, прийомів виховання, спрямованих на розвиток мотиваційної сфери і свідомості школярів, вироблення навичок і звичок поведінки, їх корекцію й удосконалення.

Методи навчання – упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань.

Монастирські школи – середньовічні школи при монастирях з навчанням латинською мовою, де вивчалися предмети тривіуму, рідше квадрі уму; школи Київської Русі, що створювались при монастирях для навчання монахів грамоті.

Моральне виховання – цілеспрямований і ісистематичний вплив на свідомість, почуття, поведінку вихованців з метою формування в них моральних якостей, які відповідають вимогам і нормам моралі.

Навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини.

Народна освіта – система освітніх і виховних закладів у країні, що забезпечують освіту й виховання народу відповідно до інтересів і потреб суспільства і держави.

Народна педагогіка – галузь емпіричних педагогічних знань і народного досвіду, які виражаються в панівних у народі поглядах на мету й завдання виховання, в сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання і навчання.

Народні школи – загальноосвітні навчальні заклади початкового навчання, доступні для дітей усіх верств суспільства.

Наслідування – особлива форма поведінки, яка полягає у відтворенні дій, ідеалів, рис характеру, манери творчості, інших осіб.

Наступність у навчанні – послідовність і систематичність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок й узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу.

Національне виховання – історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь.

Національний виховний ідеал – базується на загальнолюдських цінностях і включає в себе ті риси, які відповідають духовності чи звичаям даного народу.

Національні школи – навчальні заклади, які навчають дітей їхньою рідною мовою.

Недільні школи – безкоштовні школи для дорослих, які працювали в неділю і святкові дні й давали початкову освіту.

Оптимістична гіпотеза – ставлення до вихованця на основі світовідчуття, прийнятого вірою в його сили та можливості.

Оратор – особа, яка виголошує промову, володіє майстерністю публічного виступу.

Палестра – гімнастична школа в Стародавній Греції, навчальний заклад закритого типу для хлопчиків 12-16 років.

Пансофія – термін, запропонований Я.А.Коменським для означення задуманої ним енциклопедії знань, основи усіх знань, накопичених людством.

Паралельна педагогічна дія – за А.С.Макаренком – вплив на особистість вихованця через колектив.

Парафіяльні школи – початкові школи при церковних парафіях, в яких викладали священники, частіше дяки.

Педагогіка – наука про закономірності, принципи процесу виховання, структура, механізми, технологія його здійснення.

Педологія – сукупність психологічних, анатомо-фізіологічних, біологічних, соціологічних концепцій психічного й фізичного розвитку дітей і молоді.

Педоцентризм – один з напрямів у педагогіці, який стверджує, що зміст, організація і методи навчання визначаються безпосередніми, спонтанними інтересами й потребами дітей, а не соціально-економічними умовами й потребами суспільства.

Пестування – другий період раннього виховання дітей у давніх слов'ян, відповідає віку 2-5 років.

Пійтика – один з нижчих класів у Києво-Могилянській академії, де навчали загальним правилам складання поетичних творів.

Побратимства, посестринства – перші молодіжні об'єднання у давніх слов'ян.

Повітові училища – неповні середні школи, що існували у повітових та губерньських містах для дітей купців, міщан, дрібних службовців і мали на меті підготовку дітей до вступу в гімназію.

Попечитель навчального округу – адміністративна службова особа в системі управління освітою Російської імперії, яка здійснювала керівництво всіма навчальними закладами. Міністерства народної освіти на території підвідомчого округу.

Послідовність навчання – дидактичний принцип, згідно якого вивчення нового матеріалу готується попереднім навчанням.

Початкові училища - загальноосвітні навчальні заклади, в яких навчали елементарній грамоті.

Правила навчання(виховання) – визначені педагогічні дії, спрямовані на реалізацію конкретних принципів навчання (виховання)

Префект – учень, який є помічником учителя в справі організації життя класу, до обов'язків якого входить нагляд за дисципліною; заступник ректора у Києво-Могилянській академії, який відповідав за організацію навчального процесу.

Принципи виховання – система вимог, які визначають мету, зміст, методи і форми організації виховання.

Принципи навчання – основоположні ідеї, вихідні вимоги до процесу навчання, виконання яких забезпечує його ефективність.

Принцип культуровідповідності – відповідність виховання вимогам середовища і часу.

Природне виховання- педагогічна теорія, яка вбачає мету виховання у слідуванні за природним розвитком дитини.

«Природний метод» – за Я.А.Коменським – метод навчання, який передбачає побудову навчання у відповідності з закономірностями розвитку дитини.

Реальна освіта – тип загальної освіти, в основу якої покладено засвоєння учнями практично корисних знань, тому перше місце відводиться вивченню предметів природничо-математичного циклу.

Реальне училище – тип середнього навчального закладу в Україні у ХІХ ст., призначене для „нижчих класів”.

Ремісничі училища – навчальні заклади системи професійно-технічної освіти, які існували в Україні протягом першої половини ХХ ст.

Розумове виховання – складова всебічного розвитку особистості, яка передбачає розвиток мислення й пізнавальних здібностей людини.

Світогляд – система поглядів, переконань, ідеалів, у яких людина виражає своє ставлення до оточуючих, її середовища та самої себе.

Світська школа – школа, в якій навчання і виховання вільні від впливу церкви.

Синтаксима - один з нижчих класів у Києво-Могилянській академії, що передував класу поетики.

Система освіти – існуюча в масштабі країни структура освітньо-виховних закладів.

Система перспективних ліній – за А.М.Макаренком – комплекс цілей, що стоять перед дитячим колективом та поступово досягаються в ході його діяльності.

«Сім вільних мистецтв» – комплекс навчальних предметів у школах середньовіччя, до складу якого входили навчальні дисципліни тривіуму (граматика, риторика, діалектика) та квад्री уму (арифметика, геометрія, астрономія, музика).

Сімейне виховання – виховання, яке поєднує цілеспрямовані дії батьків по відношенню до своїх дітей з повсякчасним впливом сімейного побуту.

Спартанське виховання – система виховання, що склалась у Спарті і мала на меті виховання безжальних воїнів-рабовласників.

Спудеї – назва в Україні учнів братських шкіл і молодших класів Києво-Могилянської академії, а також духовних навчальних закладів.

Статеве виховання – складова частина виховного процесу, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей і молоді та оволодіння нормами взаємин з представниками протилежної статі.

Суперінтендант – один з викладачів Києво-Могилянської академії, який слідував за поведінкою студентів поза межами навчального закладу.

Схоластика – тип панівного у середньовічній філософії мислення, який полягав у застосуванні формальної логіки для обґрунтування релігії.

«Сюй» - назва школи у стародавньому Китаї, дослівно „навчання стрільбі з лука”. До змісту навчання входили основи військового мистецтва, мораль, грамота, лічба та музика.

«Сян» – назва школи у стародавньому Китаї, дослівно „місце усамітнених старців, які навчали й наставляли молодь”.

Теорія – Сукупність ідей, поглядів, концепцій, вчень або форма вірогідних наукових знань, що дає цілісне уявлення про закономірності і суттєві характеристики об'єктів.

Теорія елементарної освіти – педагогічна теорія, розроблена Й.Г.Песталоцці, в основі якої лежить ознайомлення з числом, формою та словом.

Теорія матеріальної освіти – базується на філософії емпіризму і стверджує, що джерелом знань є безпосередній людський досвід.

Теорія формальної освіти – базується на філософії раціоналізму, згідно якого джерелом знань є розум і що знання породжуються самим суб'єктом пізнання, самостійністю його розуму.

Тривіум – три гуманітарні науки (граматика, риторика, діалектика), що становили в середні віки перший цикл «семи вільних мистецтв».

Трудова школа – реформаторська течія в педагогіці, представники якої виступали за створення навчальних закладів, в яких би навчання, моральне, естетичне й фізичне виховання поєднувалися з виробленням у дітей трудових умінь, підготовкою їх до трудової діяльності.

Трудове виховання – один з напрямів виховання, складова всебічного розвитку особистості, його фізичних, моральних, розумових, естетичних здібностей і якостей у процесі організації різноманітної трудової діяльності, формування позитивного ставлення до праці, сумлінності, відповідальності, працелюбства.

«Універсальний учитель» – за Я.А.Коменським - освічена людина, яка знає основи усіх наук і має дар передавати ці знання усім, хто прагне їх взяти.

Учительські семінарії – педагогічні навчальні заклади для підготовки вчителів початкових шкіл.

Фара (аналогія) – назва одного з нижчих класів у Києво-могилянській академії, де вчили граматику, слов'янську та польську мови, правила орфографії та каліграфії.

Формальна освіта – теорія загальної освіти, відповідно до якої основними завданнями навчання є розвиток розумових здібностей учнів, а знання основ наук має другорядне значення.

Формальний принцип навчання – така організація навчання, яка вимагає від учнів механічного запам'ятовування навчального матеріалу без достатнього розуміння і вміння застосовувати його на практиці.

Церковні школи – навчальні заклади у Запорізькій Січі, у яких вчили буквар, часослів, псалтир.

Чернецьке виховання – здійснювана у середньовічній Європі система освіти, в основі якої лежав аскетизм.

Школа граматики – школа для дітей 12-15 років у древньому Римі.

Школи грамоти – навчальні заклади в Україні до 1917 р., рівнозначні елементарній школі.

Школа джур – навчальний заклад у Запорізькій Січі, де хлопчиків навчали військовому мистецтву.

Школи «книжного вчення» – школи періоду Київської Русі, що утримувались на кошти княжої казни.

Школа оратора – школа для юнаків у древньому Римі, де навчали мистецтву красномовства.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

У сучасних умовах входження України в Європейський освітній простір надзвичайно актуалізується питання якості підготовки майбутніх фахівців, що у свою чергу викликає необхідність перегляду уставлених підходів до сутності та змісту навчальної діяльності студентів. Методологією процесу навчання є переорієнтація з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму. Тому вагомою складовою роботи студентів на семінарських заняттях є не лише засвоєння теоретичного матеріалу, але й виконання практичних завдань.

Зміст навчальної діяльності студентів з курсу «Історія педагогіки» визначається робочою навчальною програмою з даної дисципліни та підпорядковується наступним **завданням**:

- озброєння знаннями про педагогічні погляди та освітню діяльність найвизначніших освітніх діячів України, осмислення духовного багатства українського народу;

- розвиток самостійного творчого мислення через аналіз, систематизацію, співставлення педагогічних пошуків вітчизняних діячів освіти;

- спонування до творчого використання більш раціональних, випробуваних часом педагогічних думок;

- формування професійно значущих якостей студентів у процесі самостійного опрацювання навчального матеріалу;

- стимулювання самовиховання, самовдосконалення та самоосвіти студентів.

Пізнавальна діяльність студентів передбачає: вивчення визначених питань у контексті змісту навчальної дисципліни «Історія педагогіки»; виконання творчих завдань, що передбачають аналіз педагогічних поглядів вітчизняних освітніх діячів, їх систематизацію та узагальнення; конспектування педагогічних творів діячів освіти; здійснення аналізу ключових історико-педагогічних термінів; укладання глосарію педагогічних термінів; виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.

Оформлення результатів підготовки до семінарських занять

Анотація – стислий огляд змісту статті чи педагогічного твору, що містить його оцінку та загальні рекомендації щодо використання обсягом до 15 рядків.

Конспект – короткий письмовий виклад змісту книги, статті, лекції тощо, який містить у собі найбільш важливі ідеї навчального матеріалу.

Заповнення таблиці – стисле, доцільне викладення результатів аналізу визначених педагогічних поглядів чи ідей відповідно до змісту назви певної граfi.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі лекційних, семінарських занять чи самостійного вивчення певного навчального матеріалу.

Глосарій - перелік основних термінів певної навчальної дисципліни або її розділу з коротким поясненням.

Семінарське заняття 1

Представники педагогічної думки епохи Українського Відродження

Питання, що виносяться на обговорення.

1. Педагогічні погляди Івана Вишенського.
2. Просвітницька діяльність та педагогічні погляди Симеона Полоцького.
3. Педагогічні питання у творах Єпіфанія Славинецького.
4. Просвітительська діяльність та педагогічні погляди Памви Беринди.

Практичне завдання: Заповніть таблицю:

Освітній діяч	Коротка характеристика педагогічних поглядів значеного освітнього діяча			
	Принципи виховання	Методи навчання та виховання	Ідеї сімейного виховання	Погляди на особистість учителя
Іван Вишенський				
Петро Могила				
Паво Беринда				
Симеон				

Полоцький				
Епіфаній Славинецький				

Семінарське заняття 2

Освітня діяльність і педагогічні погляди Г.С.Сковороди.

Питання, що виносяться на обговорення.

1. Життєвий та творчий шлях Г.С.Сковороди.
2. Гуманістичне спрямування педагогічної теорії та практики Г.С.Сковороди. Соціальний утопізм як основа його педагогічних поглядів.
3. Питання мети й завдань виховання у педагогічній спадщині Г.С.Сковороди.
4. Дидактичні питання у спадщині Г.С.Сковороди.
5. Погляди Г.С.Сковороди на особистість учителя.
6. Значення освітньої діяльності Г.С.Сковороди для розвитку вітчизняної освіти й культури.

Практичне завдання (на вибір): Прочитайте зазначені у таблиці байки Г.С.Сковороди та заповніть таблицю:

Назва байки	Основна ідея, висловлена у байці.
«Годинникові колеса»	
«Орел та черепаха»	
«Собака та кобила»	
«Бджола й шершень»	

На основі аналізу притчі Г.С.Сковороди «Благородній Єродій» створити перелік педагогічних ідей, висловлених автором у творі.

Семінарське заняття 3

Освітня діяльність та педагогічні погляди М.О.Корфа, Х.Д.Алчевської, Т.Г.Лубенця, С.І.Миропольського.

Питання, що виносяться на обговорення.

1. Критико-бібліографічна робота у школі Х.Д.Алчевської.
2. Вимоги до вчителя і його підготовки у педагогічній спадщині С.І.Миропольського.
3. Розробка Т.Г.Лубенцем навчальної літератури для початкової школи.

Практичне завдання: Прочитати статтю Т.Г.Лубенця «Про покарання в дитячому віці і шкільну дисципліну» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003), стисло викласти думку автора щодо покарань у вигляді критичного резюме.

Семінарське заняття 4

Освітні діячі періоду Української Народної Республіки

Питання, що виносяться на обговорення.

1. Освітня діяльність Я.Ф.Чепіги, його проект української школи.
2. Боротьба С.Ф.Черкасенка за просвіту народу та створення національної школи.

3. Педагогічне спрямування громадської діяльності В.К.Винниченка. Педагогічні питання у програмі „Відродження нації”
4. Культурно-громадська діяльність І.І.Огієнка, його педагогічні погляди.
5. Педагогічна концепція С.Ф.Русової.

Практичне завдання (на вибір):

На основі аналізу статті С.Русової «Національна школа» (Лекція 5 «Дидактика» // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003).

На основі аналізу статті Я.Чепіги «Завдання моменту» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія /Упоряд. О.О.Любар; За ред. В.Г.Кременя.-К.: Знання, 2003) виділити положення, що характеризують недоліки існуючої школи.

Семинарське заняття 5

Педагогічна система А.С.Макаренка

Питання, що виносяться на обговорення.

1. Життєвий та творчий шлях А.С.Макаренка.
2. Теорія колективу.
3. Питання сімейного виховання у педагогічній концепції А.С.Макаренка.
4. Питання особистості вчителя та його підготовки у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.

Практичне завдання: ознайомитись зі статтею А.С.Макаренка «Батьківський авторитет» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003), заповнити таблицю

Різновид батьківського авторитету	Його сутність

Семинарське заняття 6

Педагогічна діяльність та погляди С.Х.Чавдарова, Г.С.Костюка, І.О.Синиці, А.Д.Бондаря, М.П.Ніжинського.

Питання, що виносяться на обговорення.

1. Життєвий і творчий шлях С.Х.Чавдарова та С.А.Литвинова.
2. Психологічний доробок Г.С.Костюка, основні віхи його діяльності.
3. Розробка І.О.Синицею проблем педагогічної майстерності та педагогічного такту.
4. Значення педагогічного надбання С.Х.Чавдарова для розвитку вітчизняної педагогічної теорії та практики.
5. Життєвий та творчий шлях А.Д.Бондаря, його педагогічний доробок.

Практичне завдання: на підставі вивчення статті С.Х.Чавдарова «Своєрідність процесу навчання» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.- К.: Т-во „Знання” КОО, 2003) скласти перелік дидактичних положень, висловлених автором.

Семінарське заняття 7

О.В.Сухомлинський та його педагогічна спадщина.

Питання, що виносяться на обговорення

1. Життя і діяльність видатного вчителя.
2. Погляди педагога на школу та педагогічну науку.
3. Взаємозв'язок морального, естетичного та трудового виховання у педагогічній спадщині та діяльності О.В.Сухомлинського.
4. Значення педагогічного надбання В.О.Сухомлинського для розвитку вітчизняної педагогічної теорії і практики.

Практичне завдання (на вибір):

✓ На підставі вивчення праць А.С.Макаренка „Книга для батьків” та О.В.Сухомлинського „Батьківська педагогіка” зробити порівняльний аналіз сутності сімейного виховання за концепцією кожного з педагогів.

✓ На підставі аналізу праці В.О. Сухомлинського «Павлівська середня школа» («Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія» / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.- К.: Т-во «Знання» КОО, 2003) створити перелік висловлених автором принципів розумового виховання.

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання історії педагогіки як науки.

1. Зв'язок історії педагогіки з іншими науками.
2. Загальнокультурне значення історії педагогіки.

Бонусне завдання:

✓ Виписати з підручника, педагогічного чи енциклопедичного словника визначення понять: «історія народної педагогіки», «історія етнопедагогіки», «історія педагогічної думки».

⇒ *Питання для самоконтролю*

1. Дайте визначення історії педагогіки як науки.
2. Дайте визначення історії етнопедагогіки.
3. Які категорії є спільними для історії педагогіки та педагогіки?
4. Чому історія педагогіки є наукою педагогічною, а не історичною? Обґрунтуйте свою відповідь.
5. Чому історію педагогіки називають складовою духовності народу?

Тема 2. Школа і педагогічна думка давніх слов'ян та періоду Київської Русі.

1. Виховання в умовах трипільської культури.
2. Вплив релігійного світогляду давніх слов'ян на виховання дітей.
3. Засади морального виховання у педагогічній думці Київської Русі.

4. Внесок Іларіона у розвиток вітчизняної педагогічної думки.
5. Освітня діяльність Кирила та Мефодія.
6. Загальнокультурне та педагогічне значення «Повчання» Володимира Мономаха.

Бонусне завдання (на вибір):

Заповніть таблицю:

Виховне значення вірувань прадавніх українців

Ім'я язиць- кого бога	Сфера його владарювання	Якості, що ними наділявся бог	Виховне значення обрядів поклоніння
Дажбог			
Хорс			
Перун			
Стрибок			
Макоша			
Ярила			
Купала			
Коляда			

На основі аналізу твору «Велесова книга» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003) створіть перелік морально-патріотичних положень, що відображено у ньому.

Випишіть моральні настановлення для молоді, висловлені Володимиром Мономахом у «Повчанні» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003).

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Розкрийте сутність та зміст виховання дітей в умовах трипільської культури.
2. У чому полягає виховне значення давніх українських обрядів? Свою відповідь обґрунтуйте.
3. Розкрийте значення першоукраїнського літопису Велесової книги у патріотичному вихованні попередніх поколінь?
4. Назвіть загальні ідеї, характерні для освітніх діячів епохи Київської Русі.
5. Назвіть педагогічну проблематику творів Іларіона.
6. Перерахуйте основні ідеї твору Іларіона «Слово про закон і благодать».
7. Назвіть засади морального виховання у педагогічній думці Київської Русі (за змістом творів «Повість временних літ», Нестора, «Слово» Іоана, «Моління» Данила Заточника).
8. Дайте характеристику освітній діяльності Кирила і Мефодія. Яке значення для розвитку освіти в Україні вона мала?
9. Назвіть загальні ідеї, висловлені освітніми діячами України IX-XIII ст. Який вплив вони справили на розвиток освіти та шкільної справи в Україні?

Тема 3. Виховання і школа України XIV - XV ст.

1. Вплив української педагогічної культури на литовську в XIV - XV ст.

2. Вища освіта в Україні XIV - XV ст.

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Які освітні традиції Київської Русі мали продовження у педагогічній теорії й практиці XIV - XV ст.?
2. У чому виявляється позитивний вплив української педагогічної культури на литовську?
3. Назвіть вищі навчальні заклади, в яких здобували освіту українці у XIV - XV ст.

Тема 4. Представники педагогічної думки XVIII ст.

1. Педагогічна проблематика та освітня діяльність І.П.Котляревського.
2. Педагогічні погляди В.Н.Каразіна.
3. Ідеї реформації школи П.П.Білецького-Носенка.
4. Педагогічні погляди Я.П.Козельського.
5. Педагогічна концепція І.Ф.Тимківського.

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Розкрийте сутність педагогічних поглядів Я.П.Козельського. Чим вони зумовлені?
2. Перерахуйте сформульовані Я.П.Козельським правила навчання.
3. Обґрунтуйте внесок Я.П.Козельського у розвиток науки та освіти в Україні.
4. Назвіть гуманістичні підвалини діяльності та літературної творчості І.П.Котляревського. Яке значення мала його педагогічна діяльність?
5. Розкрийте сутність педагогічної концепції І.Ф.Тимківського.
6. Розкажіть про діяльність В.Н.Каразіна на посаді керівника Головного управління Училищ Міністерства народної освіти. Яке освітнє значення вона мала?
7. Назвіть педагогічну проблематику праць В.Н.Каразіна.
8. Розкрийте сутність обстоюваного П.П.Білецьким-Носенком принципу народності.
9. Дайте характеристику ідеям реформації школи, висунутим та розробленим П.П.Білецьким-Носенком.

Тема 5. Виховання та школа України XIX – початку XX ст.

1. Шкільні реформи XIX ст. та їх значення.
2. Теорія матеріальної освіти. Теорія формальної освіти.
3. Шкільні реформи 60-х років XIX ст. та їх значення для розвитку українського шкільництва.
4. Система освіти та характеристика різних типів навчальних закладів України в кінці XIX – на початку XX ст.
5. Педагогічна журналістика кінця XIX – початку XX ст.

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть типи навчальних закладів України у XIX ст.
2. Порівняйте систему освіти у XVIII та XIX ст., назвіть відмінні та спільні риси.
3. Дайте характеристику теорії класичної освіти.

4. Дайте характеристику теорії реальної освіти.
5. Дайте характеристику змісту елементарної освіти в кінці XIX – на початку XX ст.
6. Дайте характеристику змісту вищої освіти в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.
7. Чи існують відмінності у системі освіти першої та другої половини XIX ст. Назвіть їх.
8. Назвіть відомі вам періодичні видання педагогічного спрямування, що існували в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.

Тема 6. Педагогічні ідеї О.В.Духновича.

1. Дидактичні положення педагогічної концепції О.В.Духновича.
2. Погляди О.В.Духновича на особистість учителя.

Бонусне завдання : ознайомитись зі змістом розділу III книги О.В.Духновича «Народна педагогія» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003), скласти перелік вимог до вчителя, висловлених автором.

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть відомі вам праці О.В.Духновича.
2. Які положення є засадами дидактичних поглядів О.В.Духновича.
3. Розкрийте сутність принципу природовідповідності за О.В.Духновичем.
4. Дайте характеристику поглядам О.В.Духновича щодо особистості вчителя та його підготовки.
5. Яке культурно-освітнє значення мала діяльність О.В.Духновича?

Тема 7. Представники педагогічної думки XIX ст.

1. Освітня діяльність та педагогічні погляди М.І.Костомарова.
2. Освітня програма М.П.Драгоманова.
3. Культурно-просвітня діяльність «Руської трійці».

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Дайте характеристику педагогічних поглядів та освітньої діяльності М.І.Костомарова. В чому виявляється їх демократизм?
2. Які педагогічні ідеї об'єднують погляди М.І.Глібова, Т.Г.Шевченка та М.І.Костомарова?
3. Яке освітньо-культурне значення мала «Русалка Дністрова»?
4. Дайте характеристику суспільній та освітній діяльності М.П.Драгоманова. Розкрийте значення його діяльності для розвитку української освіти та літератури.
5. Назвіть відомі вам праці педагогічного спрямування, написані М.П.Драгомановим.
6. Розкрийте сутність висунутої М.П.Драгомановим ідеї національної школи.

Тема 8. Видатний вітчизняний педагог К.Д.Ушинський

1. Розробка К.Д.Ушинським підручників та навчальних посібників для школи.

2. Питання особистості вчителя та його підготовки у педагогічній спадщині К.Д.Ушинського.

Бонусне завдання.

На основі аналізу статті К.Д.Ушинського «Рідне слово» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред. В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003) складіть перелік принципів навчання рідної мови.

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть підручники та навчальні посібники, створені К.Д.Ушинським.
2. Назвіть структурні розділи підручників К.Д.Ушинського «Дитячий світ» та «Рідне слово».
3. Розкрийте погляди К.Д.Ушинського на особистість вчителя.
4. У чому виявляється спільність педагогічних поглядів О.В.Духновича та К.Д.Ушинського?
5. Який вплив мала діяльність К.Д.Ушинського на розвиток педагогічної теорії та практики в Україні?

Тема 9. Українські просвітителі у боротьбі за прогресивну педагогічну думку

1. Боротьба І.Я.Франка за передову демократичну школу.
2. Основні віхи педагогічної та громадської діяльності Б.Д.Грінченка.
3. Педагогічна проблематика літературних творів П.А.Грабовського.
4. Освітня діяльність М.М.Коцюбинського.
5. Висвітлення питань створення народної школи у літературних творах Л.Українки.
6. Педагогічні погляди С.В.Васильченка.

Бонусне завдання: на основі ознайомлення з запропонованою навчальною літературою заповнити таблицю:

Педагогічні погляди письменників-демократів

Прізвище письменника	Написані ним твори педагогічного спрямування	Педагогічні ідеї, висловлені у педагогічних творах	
		Специфічні пед. погляди, притаманні тільки зазначеному письменникові	Педагогічні ідеї, спільні для всіх письменників
І.Я.Франко			
П.А.Грабовський			
Л.Українка			
М.М.Коцюбинський			
Б.Д.Грінченко			
С.В.Васильченко			

⇒ **Питання для самоконтролю**

1. Дайте характеристику просвітній діяльності Б.Грінченка.
2. Розкрийте сутність ідеї українізації школи, популяризатором якої виступав

Б.Грінченко.

3. Назвіть педагогічну проблематику літературних творів П.А.Грабовського.
4. Сформулюйте мету виховання за П.А.Грабовським.
5. Що об'єднує педагогічні погляди П.А.Грабовського та І.Я.Франка? Відповідь обґрунтуйте.
6. Дайте характеристику педагогічних поглядів С.В.Васильченка.

**Тема 10. Борці за розбудову української національної школи
В.П.Науменко, М.М.Аркас, М.С.Грушевський.**

1. Освітня діяльність В.П.Науменка. Гуманістичне спрямування його педагогічних пошуків.
2. Освітньо-культурна діяльність М.М.Аркаса.
3. Педагогічні погляди М.С.Грушевського. Питання створення національної школи у його творчості.

⇒ *Питання для самоконтролю*

1. Розкажіть про педагогічну діяльність М.М.Аркаса.
2. В чому полягає заслуга М.М.Аркаса як етнографа та музиканта?
3. Назвіть морально-патріотичні засади освітньої діяльності та педагогічних поглядів М.С.Грушевського.
4. Розкрийте погляди М.С.Грушевського на зміст навчання у народній школі.
5. Яке значення мала діяльність М.С.Грушевського для розвитку народної освіти в Україні?
6. Розкажіть про діяльність В.П.Науменка на посаді голови Київського Товариства Грамотності. Яке значення мала наукова та освітня діяльність педагога?
7. Назвіть основні засади педагогічних поглядів та культурно-освітньої діяльності В.П.Науменка.

**Тема 11. Освітня діяльність А.С.Синявського, М.О.Скрипника,
О.Ф.Музиченка, О.С.Залужного.**

1. Педагогічні пошуки та освітня діяльність О.С.Залужного.
2. Теорія колективу, розроблена О.С.Залужним.

Бонусне завдання: проаналізуйте теорії колективу, розроблені А.С.Макаренком та О.С.Залужним. Заповніть порівняльну таблицю.

Спільне у поглядах А.С.Макаренка та О.С.Залужного на колектив	
Відмінне	
Специфіка поглядів А.С.Макаренка	Специфіка поглядів О.С.Залужного

⇒ *Питання для самоконтролю*

1. Назвіть основні етапи діяльності О.С.Залужного.
2. Дайте оцінку поглядам О.С.Залужного на роль спадковості у вихованні особистості.

3. Розкрийте зміст розробленої О.С.Залужним теорії колективу.
4. Дайте визначення колективу за О.С.Залужним.
5. Чи отримала подальший розвиток теорія колективу, розроблена О.С.Залужним? Відповідь обґрунтуйте.

Тема 12. Стан школи та освіти у 50-90 рр. ХХ ст.

«Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи» та їх значення у перебудови загальної середньої освіти.

Бонусне завдання: На основі вивчення «Основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи» (Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; за ред В.Г.Кременя.-К.: Т-во «Знання», КОО, 2003) сформулювати чинники, що обумовили проведення реформи загальноосвітньої школи у 80-х рр. ХХ ст.

⇒ Питання для самоконтролю

1. У чому виявляється криза освіти у 80-х рр. ХХ ст.?
2. Які спроби було прийнято для переборення цієї кризи?
3. Які чинники обумовили введення «Основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи»?
4. Чи відбулись позитивні зміни в українському шкільництві після прийняття «Основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи»? Відповідь обґрунтуйте.

Методичні рекомендації до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ)

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального або навчально-дослідного характеру, яке виконується у процесі вивчення програмового матеріалу навчального курсу „Історія педагогіки” і завершується разом зі складанням підсумкового екзамену з даної навчальної дисципліни.

ІНДЗ має своєю **метою** самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу „Історія розвитку педагогічної думки України” і розвиток навичок самостійної роботи, критичного мислення, формування творчого підходу до вирішення дослідницьких проблем. Таким чином, ІНДЗ містить елементи пошукової, частково науково-дослідної роботи і виступає чинником залучення студента до науково-дослідницької діяльності.

Структура:

1. Вступ (зазначення теми, мети і завдань роботи, методів, що використовувались в ході дослідження).
2. Теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми.
3. Висновки.
4. Список використаної літератури.

Порядок подання та захисту ІНДЗ:

Тема ІНДЗ обирається студентом за погодженням з викладачем на початку семестру. Протягом семестру викладачем на індивідуальних заняттях надаються консультації щодо виконання зазначеного завдання.

Звіт про виконання ІНДЗ подається викладачеві у вигляді реферату з титульною сторінкою стандартного зразка (обсяг роботи до 10 аркушів). Термін подання звіту – не пізніше ніж за 2 тижні до закінчення семестру. Зразок оформлення ІНДЗ подано у додатку А.

Оцінка за ІНДЗ виставляється на останньому занятті з керівництва індивідуальною та самостійною роботою студентів на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. У випадку необхідності уточнення певних результатів роботи студента або більш об'єктивної оцінки виконаного завдання викладач може провести співбесіду за змістом ІНДЗ.

Оцінка за ІНДЗ є компонентом екзаменаційної оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Тести самоконтролю до змістового модуля 1

1. Предметом історії педагогіки є:

- Виникнення і розвиток родини, сімейного виховання, народної педагогіки та етнопедагогіки, наукової педагогічної теорії та практики, навчально-виховної роботи культурно-освітніх закладів усіх рівнів в Україні від найдавніших часів до сучасності.
- Виникнення і розвиток педагогічної теорії та практики в історії людства чи окремої держави.
- Виникнення і розвиток педагогічної думки, діяльність освітніх діячів України від найдавніших часів до наших днів.

2. Система шкіл в Київській Русі:

- Школи писців, школи-дяківки, школи «книжного вчення».
- Січові школи, музичні школи, церковно-парафіяльні школи.
- Школи «книжного вчення», монастирські школи, школи грамоти, домашнє виховання.

3. Першим українським літописом є :

- Велесова книга.
- Часослов.
- Псалтир.

4. Представниками педагогічної думки Київської Русі є:

- Іларіон, Кирило Туровський, Володимир Мономах, Еразм Ротердамський.
- Володимир Мономах, Нестор, Іоанн.
- Я.А.Коменський, П.Беринда.

5. Школа-дяківка це:

- Елементарна школа.
- Середня школа.

- Вища школа.
6. Автором «Повчання дітям» є:
 - Іларіон.
 - Володимир Мономах.
 - Данило Заточник.
 7. Кормильство як форма виховання це:
 - Раннє виховання дитини в сім'ї.
 - Форма домашнього виховання.
 - Форма виховання дітей-сиріт у спеціальних навчально-виховних закладах.
 8. Періоди раннього виховання у давніх слов'ян:
 - Баяння, пестування, набуття трудових навичок.
 - Кормильство, отроцтво, юність.
 - До 1 року, від 1 до 3 років, від 3 до 5 років.
 9. Ідеологічною основою виховання у давніх слов'ян було:
 - Християнство.
 - Язицька релігія.
 - Ідеї гуманізму.
 10. Наточник у давніх слов'ян це:
 - Наглядач школи.
 - Батько дитини-школяра.
 - Учитель.

Тести самоконтролю до змістового модуля 2

1. Система козацьких шкіл:
 - Школи джур, січові школи, церковні школи.
 - Полкові школи, школи полкових старшин, монастирські школи.
 - Школи джур, школи військових старшин, школи народної музики.
2. Перша братська школа виникла у :
 - 1586 р.
 - 1615 р.
 - 1632 р.
3. Хто з освітніх діячів епохи Українського Відродження є автором першого в Україні підручника риторики?
 - П.Могила.
 - К.Острозький
 - Ф.Прокопович.
4. Києво-Могилянську академію було утворено у:
 - 1586 р.
 - 1615 р.
 - 1632 р.
5. Система шкіл України епохи Відродження:
 - Академія, колегіум, спеціальні школи, елементарні школи.

- Академія, січові школи, парафіяльні школи, музичні школи.
 - Католицькі, уніатські, протестантські, православні школи.
6. Автором творів «Зерцало богословне», «Євангеліє учительное», «Перло многоцветное» є:
- І. Вишенський.
 - С. Зизаній.
 - К. Ставровецький.
7. Братські школи були за змістом:
- Елементарними школами.
 - Середніми навчальними закладами.
 - Вищими навчальними закладами.
8. Автором твору «О воспитании чад» є:
- І. Борецький.
 - П. Беринда.
 - П. Могила.
9. За П. Бериндою «пестунство» – це:
- Надмірні пестоці у вихованні.
 - Педагогіка.
 - Навчання.
10. В якому з класів Києво-Могилянської академії вивчали початкові відомості про мови:
- Фара (аналогія).
 - Граматика.
 - Синтаксема.

Тести самоконтролю до змістового модуля 3

1. Вперше педагогіку як мистецтво розглянув:
- О. В. Духнович.
 - К. Д. Ушинський.
 - М. І. Костомаров.
2. Автором «Букваря южноруського» є:
- Т. Г. Шевченко.
 - П. О. Куліш.
 - М. І. Пирогов.
3. Хто з освітніх діячів ХІХ ст. розробив проект вищого навчального педагогічного закладу?
- О. В. Духнович.
 - М. П. Драгоманов.
 - К. Д. Ушинський.
4. Автором твору «Людина як предмет виховання» є:
- О. В. Духнович.
 - М. П. Драгоманов.
 - К. Д. Ушинський.

5. Автором першого в історії України підручника педагогіки був:

- О.В.Духнович.
- К.Д.Ушинський.
- М.І.Пирогов.

6. Хто з зазначених педагогів працював на посаді попечителя навчального округу?

- М.І.Пирогов.
- М.І.Костомаров.
- Л.І.Глібов.

7. Принцип народності виховання розробив:

- М.С.Грушевський.
- М.П.Драгоманов.
- К.Д.Ушинський.

6. Хто з зазначених педагогів запропонував проект єдиної шкільної безстанової освіти:

- Т.Г.Шевченко.
- М.І.Пирогов.
- М.І.Костомаров.

7. Автором першого українського фонетичного правопису є:

- Л.І.Глібов.
- П.О.Куліш.
- М.П.Драгоманов.

8. Хто з зазначених освітніх діячів є автором шкільних підручників?

- П.О.Куліш.
- О.В.Духнович.
- Л.І.Глібов.

9. Організатором жіночої освіти у недільній школі та упорядником бібліографічного переліку для читання дорослих є:

- Х.Д.Алчевська.
- С.І.Миропольський
- М.О.Корф.

10. Земським педагогом називали:

- К.Д.Ушинського.
- Т.Г.Лубенця.
- М.О.Корфа.

11. Автором теорії виховую чого навчання є:

- М.О.Корф.
- С.І.Миропольський.
- М.М.Аркас.

12. Автором твору „Наші народні школи та їх потреби” є:

- Л.Українка.
- П.А.Грабовський.
- І.Я.Франко.

13. Характерними особливостями розвитку педагогічної думки другої половини XIX – початку XX ст.. були:
- Вимога безстанової школи, демократичні принципи навчання, поєднання матеріальної та формальної освіти.
 - Створення національних навчальних закладів по підготовці вчителів, впровадження у навчальний процес результатів експериментальних досліджень.
 - Розвиток сімейної форми виховання, боротьба за світське виховання, створення національної системи освіти.
14. Хто з зазначених письменників у своїх творах піднімав питання спеціальної підготовки вчителів?
- Б.Д.Грінченко.
 - Л.Українка.
 - П.А.Грабовський.
15. Яка ідея є спільною для педагогічних поглядів більшості письменників XIX – початку XX ст.:
- Ідея виховання людини-борця.
 - Ідея спеціальної підготовки вчителя.
 - Ідея створення національних шкіл.
16. Хто з названих письменників працював учителем у школі?
- М.М.Коцюбинський.
 - П.А.Грабовський.
 - Б.Д.Грінченко
17. Основною думкою праці М.М.Коцюбинського „Шкільна справа” є:
- Підвищення якості підготовки вчителів.
 - Створення безстанової національної школи.
 - Поєднання формальної і матеріальної освіти.
18. Хто з зазначених освітніх діячів є автором підручника «Стародавня історія східних народів»?
- Л.Українка.
 - Б.Д.Грінченко.
 - І.Я.Франко.
19. Автором праці «Історія України-Русі» є:
- М.М.Аркас.
 - В.П.Науменко.
 - М.М.Грушевський.

Тести самоконтролю до змістового модуля 4

1. Автором публікацій «Реформа школи чи шкільна реформація», «Питання про єдину школу в Україні», «До історії єдиної школи на Україні» є:
- О.Ф.Музиченко
 - С.Ф.Русова.
 - І.І.Огієнко.

2. Педологічний напрямок вітчизняної науки відстоював:
 - О.С.Залужний.
 - В.К.Винниченко.
 - С.А.Синявський.
3. Автором праці «Учення про колектив» є:
 - А.С.Макаренко.
 - О.С.Залужний.
 - О.Ф.Музиченко.
4. Проблему сімейного виховання у своїх творах розробляв:
 - С.Ф.Русова.
 - А.С.Макаренко.
 - О.Ф.Музиченко.
5. Систему «перспективних ліній» у вихованні розробив::
 - А.С.Макаренко.
 - О.С.Залужний.
 - С.Ф.Русова.
6. Проблему етнопедагогіки у своїй творчості розробляв:
 - А.С.Синявський.
 - Я.Ф.Чепіга.
 - С.Ф.Черкасенко.
7. Проблему дошкільного виховання у своїй педагогічній творчості розробляв:
 - С.А.Синявський.
 - Я.Ф.Чепіга.
 - С.Ф.Русова.
8. Кому належить праця «Націоналізація школи»?
 - С.Ф.Русовій.
 - А.С.Макаренку.
 - Я.Ф.Чепізі.
9. Хто автор вислову: «Основа школи – це дитина, вільний розвиток її фізичних і духовних сил, її індивідуальних особливостей»?
 - С.Ф.Русова.
 - Я.Ф.Чепіга.
 - В.К.Винниченко
10. Кому належить вислів: «Український народ по вірі може бути ким він хоче, але він завжди повинен залишатися українським народом»?
 - С.Ф.Русовій.
 - І.І.Огієнку.
 - В.К.Винниченку.

Тести самоконтролю до змістового модуля 5

1. Хто з названих педагогів розробляв проблему педагогічної майстерності та педагогічного такту?
 - І.О.Синиця.

- С.Ф.Чавдаров.
 - М.П.Ніжинський.
2. Кого з зазначених педагогів називали «пастором педагогіки»?
 - А.Д.Бондаря.
 - С.А.Литвинова.
 - В.О.Сухомлинського.
 3. Автором твору «Серце віддаю дітям» є:
 - А.С.Макаренко.
 - В.О.Сухомлинський.
 - Г.С.Костюк.
 4. Автором першого дослідження спадщини Т.Г.Шевченка є:
 - С.Х.Чавдаров.
 - Г.С.Костюк.
 - М.П.Ніжинський.
 - І.О.Синиця.
 5. Хто з зазначених педагогів досліджував спадщину А.С.Макаренка?
 - В.О.Сухомлинський.
 - М.П.Ніжинський.
 - С.Х.Чавдаров.
 6. Хто є автором висловлення: «Учительська професія – це людинознавство»?
 - А.Д.Бондар.
 - В.О.Сухомлинський.
 - С.Х.Чавдаров.
 7. Проблеми методики виховної роботи в школі розробляв:
 - С.А.Литвинов.
 - Г.С.Костюк.
 - І.О.Синиця.
 8. Представниками української діаспори, які розробляли проблеми вітчизняної історії педагогіки є:
 - В.Шаян, Ю.Гаєцький, В.Радзикевич.
 - А.Бондар, С.Чавдаров, С.Литвинов.
 - Є.Федоренко, Б.Лончин.
 9. Хто є автором книги «Батьківська педагогіка»?
 - В.О.Сухомлинський.
 - А.Д.Бондар.
 - І.О.Синиця.
 10. Кому належить вислів: «Людська природа може розкритися у повній мірі лише тоді, коли у дитини є розумний, умілий, мудрий вихователь»?
 - А.Д.Бондарю.
 - В.О.Сухомлинському.
 - Г.С.Костюку.

**Приблизна тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань з
навчальної дисципліни «Історія педагогіки»**

1. Виникнення та розвиток ідеї всебічно та гармонійно розвиненої особистості в історії вітчизняної педагогічної думки.
2. Проблема жіночої освіти в історії педагогічної думки України.
3. Розвиток теорії трудового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки (XVI-XVII ст.)
4. Розвиток теорії трудового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки (XIX ст.)
5. Питання морального виховання у педагогічній думці Київської Русі.
6. Проблема морального виховання у педагогічній думці XVI-XVII ст.
7. Проблема морального виховання у педагогічній думці XIX ст.
8. Теорія розвивального навчання та її розвиток в історії вітчизняної педагогічної думки.
9. Тенденція європеїзму в педагогічній думці епохи Українського ренесансу.
10. Педагогічна проблематика творів українських письменників кінця XIX – початку XX ст.
11. Критичний аналіз педагогічної системи А.С.Макаренка.
12. Критичний аналіз педагогічної системи В.О.Сухомлинського.
13. Висвітлення проблем сімейного виховання у педагогічній думці епохи Українського ренесансу.
14. Висвітлення проблем сімейного виховання у педагогічній думці другої половини XIX – початку XX ст.
15. Проблематика вітчизняної педагогічної думки XIV – XV ст.
16. Проблематика вітчизняної педагогічної думки епохи Українського Відродження.
17. Проблематика вітчизняної педагогічної думки XIX ст.
18. Продовження та розвиток історичних традицій в діяльності сучасної загальноосвітньої школи.
19. Проблема естетичного виховання в історії вітчизняної педагогічної думки (XVI-XVII ст.).
20. Проблема естетичного виховання в історії вітчизняної педагогічної думки (XIX ст.).
21. Розгляд педагогіки як мистецтва в історії вітчизняної педагогічної думки.
22. Висвітлення ролі матері у вихованні дитини в педагогічній думці Київської Русі.
23. Висвітлення ролі матері у вихованні дитини в педагогічній думці XVI-XVII ст.
24. Висвітлення ролі матері у вихованні дитини в педагогічній думці другої половини XIX – початку XX ст.
25. Патріотичне виховання в історії вітчизняної педагогічної думки.

Контрольні питання до екзамену

1. Історія педагогіки як наука, джерела її вивчення. Зв'язок історії педагогіки з іншими науками.
2. Виховання як суспільне явище. Теорії виникнення теорій виховання.
3. Виховання первісного суспільства.
4. Перші школи в історії світової цивілізації.
5. Характеристика виховання в рабовласницькому суспільстві. Афінівська та Спартанська системи виховання.
6. Педагогіка давніх слов'ян (мета виховання, етапи раннього виховання дітей).
7. Характеристика шкіл періоду Київської Русі (школи книжного вчення", монастирські школи та школи грамоти, кормильство).
8. Характеристика педагогічної думки Київської Русі. Освітня діяльність та педагогічні погляди Іларіона, Літописця Нестора, Кирила Туровського).
9. Освітня діяльність та педагогічні погляди В.Мономаха, характеристика його „повчання дітям”.
10. Поняття козацької педагогіки, її складові частини.
11. Школи Запорізької Січі.
12. Педагогічна думка України в XIV-XV ст. (Ю.Котермак, П.Русин).
13. Братські школи та їх роль у національно-культурному відродженні України.
14. Вища освіта України в епоху українського відродження.
15. Система шкіл епохи українського відродження.
16. Педагогічна думка епохи українського відродження (І.Вишенський, брати Зизанії, К.Ставровецький, М.Смотрицький, К.Острозький, П.Беринда, С.Полоцький).
17. Освітня діяльність та педагогічні погляди П.Могили.
18. Вплив ідей Я.А.Коменського на розвиток української вітчизняної школи та освіти. Характеристика його педагогічної системи.
19. Загальна характеристика „Великої дидактики” Я.А.Коменського. Принцип природовідповідності навчання.
20. Обстоювання Я.А.Коменським класно-урочної системи навчання.
21. Дидактичні положення педагогічної системи Я.А.Коменського.
22. Характеристика вікової періодизації за Я.А.Коменським та системи шкіл.
23. Питання виховання у педагогічній системі Я.А.Коменського.
24. Освітня діяльність та педагогічні погляди Г.Сковороди. Ідея „сродності” праці.
25. Характеристика освіти та виховання в Україні у другій половині XVIII – на початку XIX ст.
26. Педагогічні погляди та освітня діяльність О.В.Духновича.
27. Ідеї народності та природовідповідності виховання за О.В.Духновичем.
28. Народність та гуманізм педагогічних поглядів І.П.Котляревського.
29. Педагогічні погляди та реформаторська діяльність В.Н.Каразіна.
30. Педагогічні погляди П.П.Білецького-Носенка, розробка ним методики естетичного виховання.
31. Просвітницька діяльність М.І.Пирогова.
32. Педагогічна спрямованість літературних творів Т.Г.Шевченка.

33. Культурно-освітня діяльність „Руської трійці”, її боротьба за створення української національної школи.
34. Прогресивна спрямованість освітньої діяльності Л.І.Глібова та П.О.Куліша.
35. Боротьба М.І.Костомарова за створення безстанової доступної народної школи.
36. Сутність ідеї національної школи М.П.Драгоманова.
37. Характеристика шкільних реформ другої половини ХІХ ст.
38. Характеристика педагогіки як науки та мистецтва у педагогічній спадщині К.Д.Ушинського.
39. Питання морального та трудового виховання в педагогічній спадщині К.Д.Ушинського.
40. Дидактичні погляди К.Д.Ушинського.
41. Погляди К.Д.Ушинського на особистість учителя та його підготовку. Характеристика праці К.Д.Ушинського „Проект учительської семінарії”.
42. Педагогічні погляди І.Я.Франка.
43. Освітня діяльність та педагогічні погляди Б.Д.Грінченка.
44. Педагогічна спрямованість літературних творів П.А.Грабовського.
45. Педагогічні погляди М.М.Коцюбинського.
46. Педагогічні погляди Л.Українки.
47. Освітня діяльність земського педагога М.О.Корфа.
48. Освітня діяльність Х.Д.Алчевської. Основні напрямки діяльності недільної школи, створеної Х.Д.Алчевською.
49. Педагогічні погляди та освітня діяльність С.І.Миропольського. Ідея виховуючого навчання.
50. Педагогічні погляди та освітня діяльність Т.Г.Лубенця.
51. Характеристика змін в освітній політиці держави у 1918-1939 рр.
52. Педагогічна концепція С.Ф.Русової.
53. Освітня діяльність та педагогічні погляди Я.Ф.Чепіги. Проект української школи.
54. Освітня діяльність та педагогічні погляди С.Ф.Черкасенка.
55. Освітня програма В.В.Винниченка.
56. Педагогічна спадщина І.І.Огієнка.
57. Педагогічні погляди та освітня діяльність В.П.Науменка. Боротьба за націоналізацію школи.
58. Обстоювання М.М.Аркасом ідеї народної школи.
59. Педагогічні погляди та освітня діяльність М.С.Грушевського.
60. Загальна характеристика педагогічних поглядів освітніх діячів 1918-1939 рр. (А.С.Синявський, М.О.Скрмпник, О.Ф.Музиченко, О.С.Залужний).
61. Загальна характеристика педагогічної системи А.С.Макаренка.
62. Вчення А.С.Макаренка про колектив. Види, функції, структура дитячого колективу, його традиції.
63. Закони колективу, принципи та умови його створення у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.
64. Питання сімейного виховання у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.
65. Зв'язок навчання з продуктивною працею в педагогічній концепції А.С.Макаренка.

66. Освітня діяльність С.Х. Чавдарова.
67. Освітня діяльність Г.С. Костюка.
68. Освітня діяльність І.О. Синиці.
69. Освітня діяльність А.Д. Бондаря.
70. Освітня діяльність М.П. Ніжинського.
71. Педагогічна система В.О. Сухомлинського, її народні підвалини та гуманістична спрямованість.
72. Єдність трудового, естетичного та морального виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.
73. Дидактичні питання у педагогічній системі В.О. Сухомлинського. Досвід Павлівської середньої школи в організації навчання та здійсненні розумового виховання школярів.
74. Проблеми сімейного виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.
75. Тенденції розвитку передового педагогічного досвіду в кінці ХХ ст.

Білет до екзамену

Білет №1

1. Історія педагогіки як наука, джерела її вивчення. Зв'язок історії педагогіки з іншими науками.
2. Педагогічні погляди та освітня діяльність О.В. Духновича.
3. Характеристика змін в освітній політиці держави у 1918-1939 рр.

Білет №2

1. Виховання як суспільне явище. Теорії виникнення теорій виховання.
2. Ідеї народності та природовідповідності виховання за О.В. Духновичем.
3. Педагогічна концепція С.Ф. Русової.

Білет №3

1. Виховання первісного суспільства.
2. Народність та гуманізм педагогічних поглядів І.П. Котляревського.
3. Освітня діяльність та педагогічні погляди Я.Ф. Чепіги. Проект української школи.

Білет №4

1. Перші школи в історії світової цивілізації.
2. Педагогічні погляди та реформаторська діяльність В.Н. Каразіна.
3. Освітня діяльність та педагогічні погляди С.Ф. Черкасенка.

Білет №5

1. Характеристика виховання в рабовласницькому суспільстві. Афінівська та Спартанська системи виховання.
2. Педагогічні погляди П.П. Білецького-Носенка, розробка ним методики естетичного виховання.
3. Педагогічні погляди та освітня діяльність М.С. Грушевського.

Білет №6

1. Педагогіка давніх слов'ян (мета виховання, етапи раннього виховання дітей).
2. Просвітницька діяльність М.І.Пирогова.
3. Тенденції розвитку передового педагогічного досвіду в кінці ХХ ст.

Білет №7

1. Характеристика шкіл періоду Київської Русі (школи книжного вчення", монастирські школи та школи грамоти, кормильство).
2. Педагогічна спрямованість літературних творів Т.Г.Шевченка.
3. Проблеми сімейного виховання у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Білет №8

1. Характеристика педагогічної думки Київської Русі. Освітня діяльність та педагогічні погляди Аларіона, Літописця Нестора, Кирила Туровського).
2. Культурно-освітня діяльність „Руської трійці”, її боротьба за створення української національної школи.
3. Дидактичні питання у педагогічній системі В.О.Сухомлинського. Досвід Павлівської середньої школи в організації навчання та здійсненні розумового виховання школярів.

Білет №9

1. Освітня діяльність та педагогічні погляди В.Мономаха, характеристика його „Повчання дітям”.
2. Прогресивна спрямованість освітньої діяльності Л.І.Глібова та П.О.Куліша.
3. Єдність трудового, естетичного та морального виховання у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Білет №10

1. Поняття козацької педагогіки, її складові частини.
2. Боротьба М.І.Костомарова за створення безстанової доступної народної школи.
3. Освітня програма В.В.Винниченка.

Білет №11

1. Школи Запорізької Січі.
2. Сутність ідеї національної школи за М.П.Драгомановим.
3. Педагогічна система В.О.Сухомлинського, її народні підвалини та гуманістична спрямованість.

Білет №12

1. Педагогічна думка України в XIV-XV ст.(Ю.Котермак, П.Русин).
2. Характеристика шкільних реформ другої половини ХІХ ст.
3. Педагогічна спадщина І.І.Огієнка.

Білет №13

1. Братські школи та їх роль у національно-культурному відродженні України.
2. Характеристика педагогіки як науки та мистецтва у педагогічній спадщині К.Д.Ушинського.
3. Педагогічні погляди та освітня діяльність В.П.Науменка. Боротьба за націоналізацію школи.

Білет №14

1. Вища освіта України в епоху українського відродження.
2. Питання морального та трудового виховання в педагогічній спадщині К.Д.Ушинського.
3. Обстоювання М.М.Аркасом ідеї народної школи.

Білет №15

1. Система шкіл епохи українського відродження.
2. Дидактичні погляди К.Д.Ушинського.
3. Загальна характеристика педагогічних поглядів освітніх діячів 1918-1939 рр. (А.С.Синявський, М.О.Скрмпник, О.Ф.Музиченко, О.С.Залужний).

Білет №16

1. Педагогічна думка епохи українського відродження (І.Вишенський, брати Зизанії, К.Ставровецький, М.Смотрицький, К.Острозький, П.Беринда, С.Полоцький).
2. Погляди К.Д.Ушинського на особистість учителя та його підготовку. Характеристика праці К.Д.Ушинського „Проект учительської семінарії”.
3. Освітня діяльність С.Х Чавдарова.

Білет №17

1. Освітня діяльність та педагогічні погляди П.Могили.
2. Педагогічні погляди І.Я.Франка.
3. Загальна характеристика педагогічної системи А.С.Макаренка.

Білет №18

1. Вплив ідей Я.А.Коменського на розвиток української вітчизняної школи та освіти. Характеристика його педагогічної системи.
2. Освітня діяльність та педагогічні погляди Б.Д.Грінченка.
3. Вчення А.С.Макаренка про колектив. Види, функції, структура дитячого колективу, його традиції.

Білет №19

1. Загальна характеристика „Великої дидактики” Я.А.Коменського. Принцип природовідповідності навчання.
2. Педагогічна спрямованість літературних творів П.А.Грабовського.
3. Закони колективу, принципи та умови його створення у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.

Білет №20

1. Обстоювання Я.А.Коменським класно-урочної системи навчання.
2. Педагогічні погляди М.М.Коцюбинського.
3. Питання сімейного виховання у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.

Білет №21

1. Дидактичні положення педагогічної системи Я.А.Коменського.
2. Педагогічні погляди Л.Українки.
3. Зв'язок навчання з продуктивною працею в педагогічній концепції А.С.Макаренка.

Білет №22

1. Характеристика вікової періодизації за Я.А.Коменським та системи шкіл.
2. Освітня діяльність земського педагога М.О.Корфа.
3. Освітня діяльність Г.С.Костюка.

Білет №23

1. Питання виховання у педагогічній системі Я.А.Коменського.
2. Освітня діяльність Х.Д.Алчевської. Основні напрямки діяльності недільної школи, створеної Х.Д.Алчевською.
3. Освітня діяльність І.О.Синиці.

Білет №24

1. Освітня діяльність та педагогічні погляди Г.Сковороди. Ідея „сродності” праці.
2. Педагогічні погляди та освітня діяльність С.І.Миропольського. Ідея виховуючого навчання.
3. Освітня діяльність А.Д.Бондаря.

Білет №25

1. Характеристика освіти та виховання в Україні у другій половині XVIII – на початку XIX ст.
2. Педагогічні погляди та освітня діяльність Т.Г.Лубенця.
3. Освітня діяльність М.П.Ніжинського.

**Критерії оцінювання самостійної навчальної діяльності студентів з
дисципліни «Історія педагогіки»**

<i>Індивідуальне навчально-дослідне завдання</i>	
Змістовність, глибина висвітлення досліджуваної проблеми	0-2 бали
Логіка, чітка послідовність висвітлення історичних подій чи поглядів освітніх діячів.	0-2 бали
Правильність постановки мети та завдань індивідуального навчально-дослідного завдання, методів, використаних в ході дослідження.	0-2 бали
Об'єктивність, коректність, переконливість висновків дослідження.	0-2 бали
Відповідність технічного та літературного оформлення роботи вимогам. Відсутність мовних помилок.	0-2 бали
Максимальна кількість балів	10
<i>Самостійна робота студента та робота на семінарі</i>	
0 балів	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність на занятті з поважної чи неповажної причини;* - відмова від відповіді на запитання за змістом теми; - фрагментарне відтворення незначної частини навчального матеріалу; відтворення менше половини навчального матеріалу; - відсутність правильної відповіді на додаткові запитання або відмова від відповіді на них.
1 бал	<ul style="list-style-type: none"> - демонстрація знань і розуміння основних положень навчального матеріалу з теми, правильна, але недостатньо обґрунтована відповідь; - практичне завдання до заняття виконано частково або містить певні неточності. - відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак містить неточності.
2 бали	<ul style="list-style-type: none"> - демонстрація глибоких, міцних знань; - аргументоване використання набутих знань у нестандартних ситуаціях; - самостійний аналіз, оцінка, узагальнення навчального матеріалу; повна та логічна відповідь на додаткові запитання за змістом теми. - повно, змістовно та логічно виконане практичне завдання.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПОСІБНИКІВ, ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ТОЩО

1. Задорожна-Княгницька Л.В. Педагогічна антропологія (навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів) / Л.В.Задорожна-Княгницька. – Запоріжжя : ПП «РДЦ Дизайн Груп», 2015 р. – 208 с.
2. Задорожна-Княгницька Л.В. Історія педагогіки України в особах: навчальний посібник для вищ. пед. навч. закладів / В.А. Мосіяшенко, Л.В. Задорожна. О.І.Курок (видання 2-ге). – Суми : Університетська книга, 2015. – 266 с.
3. Історія управління освітою в Україні та регіоні: програма курсу та метод. реком. з організації самостійної роботи студентів. – Маріуполь: МДУ, 2013. – 22 с.
4. Історія становлення та розвитку університетської освіти // Фондові лекції з дисциплін професійної педагогічної підготовки. Наук. Видання / За заг. ред. І.В.Соколової. Частина I. – Маріуполь: МДУ – 2013. – 138 с. С.62-81.
5. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Історія педагогіки» для студентів I курсу ОС «Бакалавр», за напрямом підготовки 014 Середня освіта, спеціалізацій «Мова і література (англійська)», «Мова та література (німецька)», «Мова та література (французька)», «Історія» / Укл.: Задорожна-Княгницька Л.В. – Маріуполь: МДУ, 2015. – 64 с
6. Мультимедійна презентація «Невідомий Антон Макаренко» - 34 слайди.
7. Мультимедійна презентація «Софія Русова» - 20 слайдів.
8. Відеофільм «Талановита дочка українського народу С.Русова» - 15 хв.
9. Мультимедійна презентація «М.І.Пирогов» - 18 слайдів.
10. Мультимедійна презентація «В.О.Сухомлинський» - 36 слайдів.
11. Мультимедійна презентація «Я.Ф.Чепіга» - 10 слайдів.
12. Мультимедійна презентація «М.О.Корф» - 16 слайдів.

**ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ БІБЛІОТЕКИ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ
НАВЧАЛЬНИМИ ПІДРУЧНИКАМИ (ПОСІБНИКАМИ) З ДИСЦИПЛІНИ**

	Автор	Назва видання	Видавництво, рік	Кіль- кість примірн иків
Історія педагогіки	Любар О.О	Історія української школи і педагогіки	К.: Знання, 2006	27
	Артемова Л.В.	Історія педагогіки України	К.: Либідь, 2006.	75
	Сисоева С.О. Соколова І.В.	Нариси з історії розвитку педагогічної думки	К.: ЦНЛ, 2003	96
	Любар О.О.	Історія української школи і педагогіки	К.: Знання, 2003	61
	Кременя В.Г.	Історія української школи і педагогіки	К.: Знання, 2003	5